

**ZUMAIAKO ETA GETARIAKO HIZKEREN
*BITXIKERIYAK, BITXIKERIXAK EDOTA
BITXIKERIDXAK***

EGILEA: Leire Mendizabal Eizagirre

Euskal Ikasketak 2022-2023

Hizkuntzalaritza eta Euskal Ikasketak Saila

Letren Fakultatea

TUTOREA: Oroitz Jauregi Nazabal

Vitoria-Gasteiz

2023ko ekaina

LABURPENA

Zumaia eta Getaria mugakide diren herriak dira eta hizkera aldetik ezberdintasunak topa badaitezke ere, herri arrantzale hauek zenbait ezaugarritan bat datoz. Azterlan hau, hain zuzen, Urola Kostako bi herri hauetako hizkerek partekatzen dituzten bokalarteko kontsonante epentetikoak aztertzeke saioa izango da, herri bata eta besteak ezaugarri honen aurrean duten jarrera eta dituzten joerak ikertuz.

Leherkari sabaikari ahostundun [ɣ], igurzari sabaiaurreko ahoskabedun [ʃ] eta igurzari sabaiaurreko ahostundun [ʒ] bokalarteko kontsonante epentetikoak izango dira aztergai. Igurzari sabaiaurreko ahostunari [ʒ] arreta berezia eskainiko zaio, inguru hauetan ohiko hotsa ez izateaz gain, denboraren poderioz belaunaldi berriengana transmititzera nekez iritsi den hotsa ere badelako. Lan honen egilea zumaiaarra izanik, bertako herritarren zein alboko herriko getariarrendandik hauteman daitekeen [ʒ] hotsaren erabilera puntual eta deigarria izan da ikerketa honi heldu izanaren arrazoi nagusia. Izan ere, Urola Kostako gainontzeko herrietan, eta are gehiago, Gipuzkoan bere osotasunean ere lekukotu ez den hotsa da igurzari sabaiaurreko ahostunarena [ʒ], erdialdeko euskalkian baino mendebaldekoan ezaugarritzen dena. Gainera, eremu honetako hiztunek bokalarteko kontsonante epentetiko ezberdinekiko darabiltzaten joeren inguruko informazio askorik ez dagoela kontuan hartuta, ikerketa bati ekiteko gai egoki eta interesgarritzat jo da.

Hots epentetiko ezberdin hauen erabileran aldakortasun handia dago herri batetik bestera, bai auzo batetik bestera, eta baita hiztun batetik bestera ere; horregatik, herritarren artean multzokatze ezberdinak egin dira: alde batetik, auzotarrak, eta bestetik, kaletar eta arrantzaleak (Zumaiaaren kasuan) edota herriguneko arrantzale eta herriguneko kale-baserritarren artekoa (Getariaren kasuan). Herri banatako hainbat lekukoren datuak bildu eta emaitzak jaso ostean, hiztunek darabilten kontsonante epentetiko ezberdinen erabilera zehaztu ahal izan da, bai eta igurzari sabaiaurreko ahostunaren [ʒ] nondik norakoak eta jatorriak aztertu, [ʒ] hotsaren eta itsaso eta arrantza-munduaren arteko loturak ezarriz.

Erabilitako datuak ahotsak.eus webguneko lekukotasunetatik jasoak izan dira eta hiztunen jaioturtea ikusiz (1920-1930 urteen bueltan dabiltza gehienak), landuko diren datuak hizkeren egoera zaharrago bat eskainiko dute, honen gisako azterlanengatik ez balitz galduta legokeen altxor bat.

Hitz-gakoak: Zumaia, Getaria, kontsonante epentetikoa, ahoskera.

AURKIBIDEA

1	SARRERA ETA HELBURUEN AURKEZPENA	1
2	ORAIN ARTEKO IKERKETAK	5
3	DATUEN ANALISIA	12
3.1	METODOLOGIA.....	12
3.1.1	DATU BILKETA.....	12
3.1.2	HIZTUNAK	16
3.2	DATUAK HERRIKA	18
3.2.1	ZUMAIKO DATUAK	18
3.2.2	GETARIAKO DATUAK.....	23
3.3	EMAITZAK	27
4	ONDORIOAK	31
5	BIBLIOGRAFIA	33
5.1	WEBGRAFIA	33
6	ERANSKINA	34
6.1	ZUMAIA.....	34
6.1.1	OIKIA	34
6.1.2	LARRONDO	37
6.1.3	ARTADI.....	46
6.1.4	ELORRIAGA	48
6.1.5	KALETARRAK	52
6.1.6	ARRANTZALEAK	56
6.2	GETARIA.....	61
6.2.1	ASKIZU	61
6.2.2	EITZAGA	64
6.2.3	SAN PRUDENTZIO	68
6.2.4	HERRIGUNEA	70
6.2.5	KALE-BASERRI	73

1 SARRERA ETA HELBURUEN AURKEZPENA

Aski ezaguna eta jakina da hizkuntzak denboraren poderioz aldatu egiten direlako ideia, hizkuntzak beti bat eta bera direla eta izan direlako ustearen kontra. Urte askoz atzera egin gabe antzeman daiteke hori belaunaldi desberdinen artean; izan ere, hizkeren arteko aldeak nabariak dira alor lexikoari, gramatikalari zein fonetiko edota morfologikoari dagokionean.

Gradu Amaierako Lan honen helburua Urola Kostako Zumaia eta Getaria herrietako hizkeren berezitasuna argitara ematea izango da. Bereziki, herri hauetan erabiltzen diren bokal arteko hots epentetikoetan jarriko da arreta; hala nola, igurzkari sabaikari ahostun [j] edo leherkari sabaikari ahostunean [j]¹ (<berri[j]a>²), igurzkari sabaiaurreko ahoskabeen [j] (<i[j]a>³) eta igurzkari sabaiaurreko ahostunean [ʒ] (<lotei[ʒ]a>). Beraz, hots hauek identifikatu eta noiz, zergatik edota zein testuingurutan gertatzen diren aztertzeko saioa izango da honakoa, beti ere autorearen oharmenaren arabera jardunez, zehaztasun akustikoetan sartu gabe.

Aipatu berri denez, lan honen funtsa zenbait bokalen artean txerta daitezkeen eta txertatzen diren kontsonante epentetiko ezberdinak topatzea izango da. Testuinguru ezberdinetan sor daitezke; hala nola, <i>⁴ aitzineko bokal itxiari (eta kasuren batean <e>) honako bokal hauek jarraitzen diotenean: <a> erdiko bokal irekiak (adibidez, <mendi[ʒ]a>, <behe[j]an>); <e> aitzineko bokal erdi-itxiak (adibidez, <daki[ʒ]e>); eta azkenik, <o> atzeko bokal erdi-itxiak (adibidez, <di[ʒ]ok>), edota <o>-ren disimilazioaren ondorioz sortutako <u> atzeko bokal itxiak (adibidez, <diputazi[j]uak>).

Euskal Herriko hizkera desberdinei erreparatzen bazaie, zer nolako barietate eta hizkera aniztasun dagoen ikus daiteke, eta aipatu berri diren testuinguru jakin horietan ager

¹Zenbait hitzunez gauzatutako hotsak, igurzkari [j] zein leherkari [j], biak izatea posible da. Ziurtasunez bi hotsetatik zein gauzatzen duen jakiteko Praat programaz baliatu beharko litzateke, baina zeregin hori hurrengo azterketa baterako utzi da. Oraingo azterketa honetan leherkarizat hartzea erabaki da.

²Lan osoan zehar < > eta [] zeinuak erabiliko dira; lehena transkripzio ortografikoa adierazi nahi den kasuetan, eta bigarrena, berriz, transkripzio fonetikoa adierazteko.

³Fonetikoki soilik interesgarri den hotsa transkribatuko da. Adibidea osoki era ortografikoan emango da.

⁴Diptongodun hitzen kasuan, adibidez: <geheidxo> eta <Zumaia>; diptongoaren elementu ez silabagileak (kasu honetan, <gehe[i]dxo>) edota hurbilkariak (kasu honetan, <Zuma[j]a>) aitzineko bokal itxiaren nolakotasunak dituzten elementuak dituztenean, ez da [j] bokala eta hauen arteko bereizketarik egingo. 3.2. puntuan ikusiko denez, kasu batzuetan silabagile ez den elementu hau galtzera ere iritsiko da: <gehe[i]dxo> > <gehedxo>. Halere, azken hauen arteko bereizketa nahiko bereizketa konplikatua da eta hurrengo lan baterako utzi da banaketa zehatzago bat egitearena.

daitezkeen hots epentetikoei dagokienean ere, gauza ez da atzean geratzen. Izan ere, badaude zenbait eremu kontsonante epentetikorik tartekatzen ez dutenak, baina beste zenbaitetan aldiz, aise topatu daitezke kontsonante epentetiko ezberdinak; hala nola, lehen aipatutako leherkari sabaikari ahostuna [ɟ], igurzkari sabaiaurreko ahoskabea [ʃ] eta igurzkari sabaiaurreko ahostuna [ʒ] Gipuzkoako iparraldean, Deba ibar osoan, Bizkaiko eremu zabalean, Lapurdiko itsasbazterrean eta Nafarroako alderdi bitan lekukotzen dira (Zuazo, 2008). Gainera, gerta liteke, eta gertatzen da, eremu jakin bateko hiztunek kontsonante epentetiko ezberdinen erabilera txandakatzea, bakar baten aldeko joera erabatekoa adierazi beharrean.

Aldakortasun honen haritik, ikerketa hau Zumaia eta Getaria herrietara bideratu izanaren zergatiari helduko zaio ondoren. Badira herri mordoxka bat hizpide diren kontsonante epentetikook tartekatzen dituztenak, batez ere kostaldeko herriak: hala nola, Mungialdeko, Busturialdeko eta Lea-Artibai eskualdeetakoak, zein Gipuzkoa iparraldeko eta Lapurdiko kostaldeko herriak⁵. Hori horrela, Zumaia eta Getaria herrien aldeko hautuaren atzean ezkututzen diren bi arrazoi sendoak azalduko dira jarraian.

Alde batetik, han hemenka aurki daitezkeen aipamen zenbaitez landa, gai honen inguruko azterketa sendorik ez da egin, eta beraz, ikerlan honen autorea bera zumaiarra izanik, bere herriko eta albokoaren hizkeren ezaugarriei buruzko ikerketa bat egiteak gauzak dezente erraztu liezazkioke. Azterketa burutu behar den ingurukoa izatean, hizkerok etxekoago dira eta gehiago menperatzeaz gain, xehetasun zein berezitasunen informazio iturriak bilatzea ere errazagoa da.

Orain aipatutako lehen puntua bakarrik kontuan hartuko balitz, ikerketa honetarako Deba edota Zarautz bezalako herriak zergatik aukeratu ez diren galdetzea ere zilegi litzateke. Bestetik, beraz, garrantzia eman zaiona, Urola Kostako hautatutako bi herri hauetan bokal arteko hiru hots epentetikoak (leherkari sabaikari ahostuna [ɟ], igurzkari sabaiaurreko ahoskabea [ʃ] eta igurzkari sabaiaurreko ahostuna [ʒ]) topatzeko aukera dagoela izan da. Hualde eta Gaminderi (1998) jarraituz, Deban, igurzkari sabaiaurreko ahoskabea [ʃ] eta Zarautzen leherkari sabaikari ahostuna [ɟ] erabat nagusitzen direla kontuan izanik, ez legoke Zumaia eta Getarian eduki litekeen aldakortasun eta aniztasuna aztertzeke aukerarik.

⁵Ondorengo atalean xehetasun gehiagorekin deskribatuko da kontsonante epentetikoaren banaketa geografikoa, eta kostaldeaz haratago, barnealdeko zenbait eremuek ere tartekatzen dituztela ikusiko da.

Azterketa hau aurrera eraman ahal izateko ahotsak.eus webgunean bildutako lekukotasunak izan dira oinarri sendo; izan ere, datu iturri aberatsak biltzen ditu aipaturiko webguneak eta, jende helduen ahozko lekukotzaz osaturik egonik, oso interesgarri dira ikerketa lan honetarako. Webgune horretan hainbat proiektu⁶ desberdinetarako grabaturiko lekukotasunak daude, adin (batez ere adin nagusikoak) eta genero ezberdinetako herritarren lekukotasunak, hain zuzen.

Aipatu behar da, mahaigaineraturiko hiru hots epentetiko desberdin horien artean, igurzkari sabaiaurreko ahostuna [3] dela deigarri edota azpimarragarriena. Izan ere, Bizkaiko eremu zabalean sarri entzun genezakeen arren (Zuazo, 2008), Gipuzkoako kostaldeko Zumaia eta Getarian hots honen erabilera ez da sobera ezaguna eta ez da ikerketa nabarmenik egin. Beraz, hots honi buruzko nolabaiteko aztarnak bildu eta orain arte izan duen erabilera lekukotzeko saio laburra da hau. Gainera, autorea herriko hiztuna den aldetik, bere uste zein beste herritar askoren usteetan oinarrituz, igurzkari sabaiaurreko ahostunaren [3] erabilera galbidean dela eta belaunaldi berriek nekez darabiltela baieztatu dezake, eta beraz, noizbait izan delakoaren aztarnak gordetzea ere garrantzitsua litzateke.

Honen harira, kontsonante epentetikoen nolakotasun aldakorra herri ezberdin eta herriko eremu ezberdinetan nola gauzatzen den ikusiko da; izan ere, lehorrean (batez ere auzoguneak, baina baita herri bertan itsasoarekin loturarik ez duten eremuak) eta itsas inguruan edo itsasoarekin kontaktu zuzena duten eremuetan ezberdin gauzatzen direlako susmoa dago. Hipotesi honekin jarraituz, bi mundu hauen arteko ezberdintasun hori xehetasun gehiagorekin emateko, igurzkari sabaiaurreko ahostunaren [3] eta itsas mundu eta arrantzale-kulturaren arteko harremanaren aldeko apustua egingo da. Honekin esan nahi dena, Getaria edo Zumaia [3] hots epentetikoa gauzatzen duten hiztunak itsasoarekiko lotura estua edukitzea ez ezik, arrantzale ofizio, bizimodu edota nolabaiteko arrantzale-kulturan murgilduriko inguruan bizi, hezi eta mugitu direla edo izan direla da. Horrez gain, hurrengo atalean hainbat lanetan hala lekukoturik ageri dela ikusiko den arren, hasiera batean ez Zumaian eta ez Getarian ez da igurzkari sabaiaurreko ahoskabearen aztarrenik topatzerik espero, ez behintzat itsas-munduarekin topatzea espero den aldaera ahostunaren [3] ordezeko gisa.

⁶Orain arte bildutako ikerketei eskainiriko atalean, jarraian datorrena, helduko zaio proiektuok sakonago aztertzeari.

Halere, hau guztia sakonago aztertuko da ondorengo atalean, Euskal Herriko eremu ezberdinek darabiltzaten kontsonante epentetiko jakinen joerak, horien bilakaera eta xehetasunen inguruan diharduten ikerketen inguruan jardungo baitu 2. atalak. Hala nola, atal teoriko hau lantzerakoan Azkueren (1919), Mitxelenaren (1961), Hualde eta Gaminderen (1998), Hualderen (2003) eta Zuazoren (2008) lanak izan dira abiapuntu. Lan horien artean gehiengoa dira (Mitxelena litzateke salbuespen bakar) *-i + -a* testuinguruan, hau da <i> bokalari absolutibo singularreko determinatzailea eransten den testuinguruan, soilik aztertu dutenak kontsonante epentetikoaren sorrera eta jarrera, hala beren azterketa egoera morfologikoa aztertzea mugatuz. Ikerketa lan hau ordea, haratago doa, ingurune morfologikora mugatu gabe, <i> bokalaren ondoan beste bokalen bat dagoeneko kasuetan egokiera fonikoari ere erreparatu baitzaio. Halere, ezin daiteke hain testuinguru orokorra eskaini, muga edo zehaztapen gehiago ezarri behar dira; adibidez, <i> bokala <e> bokalak jasandako bilakabidearen emaitza den kasuetan ez delako halako fenomenorik gertatzen (adibidez, <bitartian>, <eunian>).

Lan teoriko horiez gain ordea, azpimarratu beharrekoa da Getariako eta Zumaiako hizkeren inguruan egindako ikerketa lanak eta herritarrek berek utzitako lekukotasunak ere ezinbesteko izan direla hizkuntzaren inguruko azterketa hau burutzerako orduan.

Informazio iturri batetik zein bestetik edan ostean, jasotako informazioa behatu, datuetatik ateratako emaitzei erreparatu eta hasiera batean botatako hipotesia, datu bilketaren ostean jasotako emaitzekin bat ote datorren edo ez ikusiko da. Horrela, ikerlan hau amaitzeko, honetatik guztitik ondorio batzuk atera ahal izango dira.

2 ORAIN ARTEKO IKERKETAK

Atal honetan alderdi teorikoago bati helduko zaio, lan honetarako informazio iturri izan den lanik zaharrenarekin hasiz; Azkuerenarekin (1919), hain zuzen. Azkuek bere aldetik, bokalez amaituriko hitz bat *-a* artikularekin elkartzean gertatzen diren fenomeno fonetikoaren emaitzen egoerari “babel vasca” deritzo. Honen barruan, *-i + -a* elkarketari dagokionean, honako hau dio: “-I + -A engendra ocho de estos fenómenos: *ogie* (AN, B, G), *ogii* (B-ple), *ogidsa* (B), *ogidxe* (B), *ogixa* (B, G), *ogixe* (B), *ogiya* (G), *ogiye* (G) en vez de OGIA” (Azkue, 1919).

Bigarren informazio iturria Mitxelenaren *Fonética Histórica Vasca* litzateke. Mitxelenak ([1961], 1985) bizkaieraz mintzo den Euskal Herriko zati gehienean eta honen mugakide diren gipuzkeraz hitz egiten den zenbait herritan, bokalarteko <j>, [ʒ] ahoskatzen dela lekukotzen du, nahiko argi artikulaturiko <i> baten ondoan joan ohi omen dena. Gertaera honi, hau da, <i> eta ondorengo bokalaren artean ahoskatzen den hotsari, “sonido de transición” deitu dio. Horrez gain, Mitxelenak hotsaren garapena nola izan daitekeen ere erakusten du; adibidez, Gipuzkoako eta Markiñako bizkaieran (*d*)ž > š⁷ (hau da, <(d)[ʒ]> > [ʃ]) bilakaera eman dela adierazten du: *laixa* ‘laya’, Oñate *puxeta* ‘colada’ (Land. *pyata*), *barrixa* ‘lo nuevo’, etc. Prozesu hau [x] bihurtzeraino ere luzatu omen da:

Vizc. Txorierrri *anaje* ‘hermano’ con *j* española (pronunciación ya señalada por Larramendi), vizc. Mondragón *pujeta* ‘colada’, como Albia, Deusto *eleja* ‘iglesia’, de *elexa* con antigua prepalatal sorda. Lo mismo ocurre en a.-nav. Guip. *oju* ‘grito’ de *oi(h)u*, guip. Deva *talaja* ‘atalaya’, donde el resultado ha sido el mismo que en guip. *perrejil* ‘perejil’ (a.-nav. etc. *perrexil*) o *majadera* ‘pesebre’ (Leic. escribe *mangedera*) (Mitxelena, [1961], 1985)⁸.

Ostera, Hualde eta Gaminderen (1998) lanera igaroz, absolutibo singularrean bokalekin gertatzen dena aztertu eta Euskal Herri osoan zehar herri ezberdinetan lekukotutako joerak ikertu dira. Beraien azterketa, batez ere, <i>-z amaituriko erroari *-a* determinatzailea eranstean ager daitekeen kontsonante epentetikoarekin gertatzen dena azaltzera mugatu dute.

⁷Erabili diren zenbait informazio iturrik idazkera fonetiko hau badarabilte ere, ikerketa-lan hau NAF alfabetoari jarraiki burutu da.

⁸Beste lanetan topatu gabeko testuinguru berri bat ere mahaigaineratzen du Mitxelenak, nahiz eta ez duen harreman zuzenik lan honek aztergai duen gertakariarekin. Hain zuzen, <i> ondorengo <d> eta <g>-ren palatalizazioa, Nafarroa Garaiko eta Gipuzkoako lurraldetan lekukotua: *fiyatu* ‘(con)fiado’, *giyatu* ‘guiado’ <*fidatu*, *gidatu*; *iyo* ‘subir’ ‘moler’, *iyortzi* ‘frotado, restregado’ <*igo*, *igortzi*, etc.

Zumaiako datuei dagokienean hau ikusi dute: $-i + -a > -i\text{ša}$ (<-i[ʃ]a>); adibidez, <mendi[ʃ]a>. Aipatu berri den epentesi horri buruz honako hau diote: “With stems ending in a high front vowel a homorganic transitional glide developed between the stem-final vowel and the initial vowel of a suffix in many Bizkaian, Gipuzkoan and High Navarrese varieties” (Hualde eta Gaminde, 1998, 46-47. or.). $-i + -a$ testuinguru honetan aurki daitezkeen kontsonante epentetikoekin sailkapen moduko bat ere egin dute⁹:

- $ia > iya$ <i[ʃ]a> ~ <i[ʃ]a>: <mendi> / <mendi[ʃ]a> (many Gipuzkoan varieties)
- $ia > iya > i\text{ža}$ <i[ʒ]a>: <mendi> / <mendi[ʒ]a> (many Bizkaian varieties)
- $ia > iya > i\text{ža} > i\text{ša}$ <i[ʃ]a>: <mendi> / <mendi[ʃ]a> (Deba valley)

Beraz, <-i> amaieradun hitzak absolutibo singularrarekin elkartzean, epentesia gauzatzen dela ikus daiteke, beste zenbait Gipuzkoako hizkeretan gertatzen den bezala.

1. Taula: Epentesia Zumaian (Hualde eta Gaminde 1998; nik moldatua)

Zumaia (northcentral Gipuzkoa, coast)		
#_V	#_V + abs. sg.	#_V + abs. pl.
<-i>: <herri>	<-i[ʃ]a>: <herri[ʃ]a>	<-i[ʃ]ak>: <herri[ʃ]ak>

Zumaiako hizkerari eskainiriko ataltxo honi erreparatuz, ikus daiteke <-i> amaieradun hitzak absolutibo singularreko $-a$ edota pluraleko $-ak$ atzizkiekin elkartuz gero, [ʃ] kontsonante epentetikoa tartekatzen dutela bi bokalon artean; hori hala, Gipuzkoako aldaeraren barruan baino Deba ibarreko aldaerarenean kokatzen dute.

Getariako hizkerari dagokionean, euren lanean herri honi atal oso bat eskaintzen ez badiote ere, Zumaiako hizkeratik abiatuz, honen eta Getariakoaren artean antzeman daitezkeen ezberdintasun bat nabarmentzen dute. Izan ere, azken honek kontsonante igurzkari sabaiaurreko ahoskabea ahostuntzeko azken pausu bat ematen du, “where the epenthetic segment with i-final stems has not been devoiced: *erriža, errižak*” (Hualde eta Gaminde, 1998, 58. or.). Hori hala, Getariako hizkera Zumaiakoarekin batera Deba ibarreko aldaeren barruan kokatu beharrean, Bizkaiko aldaeren barruan kokatzen dute.

5 urteren ostean Ortiz de Urbinarekin batera argitaraturiko lan berri batean, Hualde (2003), lehendik Mitxelenarekin (1961) hizpide izandako bokalarteko <j>-z mintzo da

⁹Datuak aurkezteko modua egokitu egin da ulermenerako.

fonologiari soilik eskainiriko atalean. Hori horrela, <j> honen bilakaeraren inguruan esandakoak bildu dira hemen, ikerketa honetarako interesgarriak direlakoan:

To begin with, in Gipuzkoan and neighboring High Navarrese and Bizkaian areas, an original word-initial glide *j- has had the same development as in Spanish: [j] > [ʒ] > [ʃ] > [x]. The process was completed in all of Gipuzkoa, where, for instance, original [jan] ‘eat’ (< *e-an) is now universally pronounced [xan]; but in other areas the development stopped somewhere along the way. In some northern Bizkaian areas (e.g. Lekeitio, Bermeo) we find a prepalatal [ʒ] (which also has affricate realizations after pause or a noncontinuant consonant) and in some Navarrese areas (Roncal, Salazar) there was devoicing of this sound but no velarization and we find [ʃ] (this sound is usually written with x, like other instances of the same sound: *xan* [ʃan] ‘to eat’). [...] (Hualde eta Ortiz de Urbina 2003, 27-28 or.).

Amaitzeko, azken urteotako lan berriena den Zuazorena (2008) izan da azken informazio iturri. Zuazoren arabera, Gipuzkoako euskarak ere azkenotan berdintzera egin arren, Goierrin eta Urolaldean ez da guztiz desagertu mendebaldeko euskararen eragina eta, ikerlan honetan arreta berezia ipini zaion hots epentetikoa, hau da, igurzkari sabaiurreko ahostuna [ʒ], litzateke horren adibide. Izan ere, bi eskualdeok osatzen duten *sartaldeko azpieuskalkiari* dagokio mendebaldeko zenbait ezaugarri izatea, eta baita erdialdeko zenbait berrikuntza ez partekatzea ere.

Aztergai diren hots epentetikoei dagokienean, Zuazok (2008) Euskal Herriko erdiguneko eremu murrizteko ezaugarri gisa ditu. <i> bokala <a>, <e> eta <o> bokalekin elkartzean, <y> [j] / <dx> [ʒ] / <x> [ʃ] bezalako hotsak lekukotzen direla adierazten du: <mendi> + -a > <mendi[j]a> / <mendi[ʒ]e> / <mendi[ʃ]a>. Ikerlan honek alderdi dialektologikoan arreta jarria ez badu ere, Zuazok (2008) eskainiriko dialektologiako datuak garrantzitsu suerta daitezke, batez ere, kontsonante epentetikoaren arabera eremuak sailka daitezkeelako eta sailkatzen direlako.

Hizkuntzaren ezaugarri bakoitzari norbere euskalkia atxiki nahia sarri izaten bada ere, ez da hain gauza sinplea. Euskalki batean baino gehiagotan gauzatzen diren ezaugarriak asko dira, euskalkien ohiko mugak gainditu eta eremu zabalagoetan betetzen direnak (Zuazo, 2008). Egile honek berak, alde batetik, [ʒ] Mungialdean, Busturialdean, Lea eskualdean, Durangaldean, Otxandio-Oleta-Ubide-Legutio alderdian eta Nerbioi ibarreko iparraldean lekukotzen du; bestetik, berriz, [ʃ] Deba ibar eta Artibai eskualdean (<mendi[ʃ]a> / <mendi[ʃ]e>). [ʃ] hots epentetiko horren antzeko ahoskera lekukotzen du Azkoitiko hirigunean eta Zumaiako hiriguneko adinekoen jarduna ere azken honen hots antzeko

batekin identifikatzen du¹⁰, nahiz eta Zumaiako gazteen artean [j] nagusitu dela aitortu (<mendi[j]a>). Azken hots hau da, leherkari sabaikari ahostuna [j], gainontzekoan nagusi dena; hau da, Gipuzkoako iparraldean, Lapurdiko kostaldean eta Nafarroan (Bortzirietan, Sunbillan eta Aranon eta Sakana gehiengan).

Atal honetan aipatutako autoreen lanak informazio iturri garrantzitsu izan badira ere, informazio iturri gehiago daude lan honen atzean. Izan ere, herri jakin bateko hizkeraren xehetasun konkretu batzuen inguruko azterketa bat gauzatzeko, herriotan bertako hizkera aztertzeke egindako proiektu edota herritarren lekukotasunak jasotzea da baliabide fidagarri eta zehatzena. Horretarako, ahotsak.eus webguneko grabaketetan oinarritu da lan hau, hurrenez hurren 2005, 2006, 2007, 2008, 2012, 2021 eta 2022an burututako grabaketetan, zehazki.

Zumaiakoei dagokienean, grabaketok bi proiektu ezberdinen emaitza dira¹¹; hala nola, *Zumaiako ahotsak* eta *Zumaiako hizkera*. Getariakoari dagokionez, aldiz, proiektu bakarra dago: *Getaria: euskara eta itsasoa*. Alde batetik, *Zumaiako hizkera* eta *Getaria: euskara eta itsasoa* proiektuok, Euskara Biziberritzeko Planaren barruan, herri bietako udalek (2006an Getariaren kasuan eta 2007an Zumaiarenean) bakoitzak norbere herriko hizkera biltzeko eta aztertzeke sorturiko beka baten ondorio dira. Proiektu hauen emaitza dira *Getaiko euskera* (Agirrebeña *et al.*, 2017) eta *Zumaiako euskara* (Agirrebeña *et al.*)¹² lanak, zeinak ikerketa lan honen abiapuntu sendo izan diren. Horrez gain, aipatu berri denez, Zumaiian badago beste proiektu bat: *Zumaiako ahotsak*. Azken hau, Zumaiako Udalak eta Badihardugu Euskara Elkarteak 2021ean elkarlanean martxan jarritako proiektua da, 1950-1980 hamarkadetako historia eta bizipenak jasotzeko helburuarekin sortua. Esparru ezberdinetako 10 herritarren grabaketez osaturiko proiektua da, ahotsak.eus-en entzungai aurki daitekeena.

Gauzak hala, proiektu hauek erakunde desberdinek sortu dituzten plan edota ikerketa-lanak dira, non lekuko ezberdinen grabazioetako ahotsak biltzen diren, guztiak ere herriko hizkera eta ondarea jaso, lekukotu eta aztertzea asmo nagusizat dutelarik. Grabazio-lan hauek oso garrantzitsu eta interesgarri gerta daitezke, batez ere, ikerlan hau bezalako

¹⁰Autore bera bere beste lan batean, Zuazo (2006), hots hau [j] gisa izendatzera ere ausartzen da.

¹¹Horrez gain, badago beste lan bat, 2007an Xabier Azkue eta Imanol Azkue zumaiarrek argitaraturiko Zumaiako mapa toponimikoa. Hori aurrera eramán ahal izateko, 2005. urtean 35 lagun elkarriketatu zituzten, gehienak zumaiarrak eta beste 5 Itziarkoak. Zumaiako toponimia biltzerakoan egindako grabaketa horietako bat edo beste ere baliatu da ikerlan honetan.

¹²Argitaratu gabea.

kasuetarako; izan ere, aurreko atalean aipatu den bezala, bibliografia idatzian herriotako hizkera eta hots epentetiko konkretuen inguruko gauza gutxi dago. Horregatik, grabazio hauetako hotsei erreparatzeaz gain, herriko hizkera eta kontu fonetiko eta fonologikoen inguruan zenbait herritarrek dituzten uste eta esanak ere kontuan hartu dira.

Bi herriotako hizkera aztertzeko lekukotasunen grabaketei heldu baino lehen, beraz, Zumaiako herritar izateaz gain, euskal filologo eta irakasle den Joxefran Izpizuaen transkripzio batzuei helduko zaie. Miren Zabaletak eginiko hitzun honen transkribaketak bereziki baliagarriak izan dira, bere audioa entzuteko aukera eduki ez arren, Zumaia eta Getariako euskararen fonetika eta fonologiak diharduelako.

Zumaiako hizkera dialektologikoki kokatzeari buruz, Izpizua Zumaiako hizkera mendebaldeko gipuzkera dela eta honen eragina Getariaraino iristen dela defendatzen du. Horrez gain, Zumaiako hizkerak hurbilen Getariakoa duela dio, Itziar (Deba) eta Zestoakoetatik urrunago baitago (Izpizua, <https://ahotsak.eus/zumaia/pasarteak/zum-004-004/>, [2023/02/23]). Fonetika eta fonologia kontuei dagokienean, honako hau dio *-i* + *-a* elkarketa eta Zumaiako eta Getariako hizkeren arteko konparaketaz:

- Filologian batez ere fonetika ta fonologian espezializatu nitzanez, ba, iruitzen zait, gauza batzuk badiala pixkat erne ibiltzekuak, ez? Erne, edo... edo harrapatzekuak, ez? Nahiko Zumaiko bereizgarria iruitzen zait galtzen ai dan *-i -a* elkarketak. Hau da, epentesi hori, *-dxa* edo hori. Eta gaiñea, bueno, esaerak oan ere badaude, ba, nola aldatzen juten dan, ba, Zarautzen *-ya*, eta ya Getaitik Zumai aldea ya *-dxa*, Itziarren *-xa*. Eta ya hemendik ya Mutrikura *-xa* ta horrela, ez? Zumaiko da hori, ba, *-xa* hori, baina ahostuna, *-dxa*, ez?
- [Getariakoaren berdina] Neretzat 'e bai, baiña zaila da esatia, ze guk ama Getaikua deu, baiña nik hala bizi izan det, neretzat berdiña da hori, Getaikua ta Zumaikua. Getaiia ta Zumaian arteko beste diferentziak izango dia igual ba, *t*-ren palatalizazioa... [...] Baiña hori ez da *-ia*, hori beste kontu bat da, ez?
- [Hemen normalian bustidura haundiagoa] Bai, bai. Zenbat eta mendebalderago, gehidxo eiten da, ez? (Izpizua, <https://ahotsak.eus/zumaia/pasarteak/zum-004-003/>, [2023/02/26]).

Getariako kontuak momentuz albo batean utzi eta Zumaiakoetan jarriko da arreta. Horretarako, hitzun honek berak beste elkarrizketa batean Zumaiako kale eta auzoetako hizkera eta lexikoaren arteko aldean inguruan dioena ekarri da:

- [...] Geo badakit Zumaian bereizten diala, bereizi izan diala, bereiztu izan diala baita 're, bai San Telmo kaleko hixkerak eta bai Arritokietako kalekuak. Eta, eta geo, ba Arrukalekuak eta abar, ez? San Telmo kalekuak, ba, ya itsasoko zea gehio ta hola, eta ya Arritokietakuak, ba, ya baserritarraguak eta...
- [Benetako bereizketa bat] Hala esaten due, bai. [...].

- [Auzuetan desberdiña] Bai, bai. Oikian dudikan gabe, bai, bai. Hori ya, bueno, Zumaidxa da administratriboki, baiña hizkeraz beste kontu bat da, ez?
- [Hizkeraz gehiago Zestua, Aizarna, Aizarnazabal ingurua] Bai, bai. Iruitzen zait alde horta bai lerratuko da, ya barrualdeko zea, ez?
- [Beste auzuetan, Elorrixa ta] Elorrixa ez da Zumaia.
- [San Migel auzua] San Migelen ez dakit oso ondo. [...] Hor, karo, Artadiko baserri batzuk Zumai aldea dia ta beste batzuk Oiki aldea. Ordun ez dakit hor ere aurkituko dezuen diferentziarik edo, ikusi beharko litzateke. Pentsatzekoa da hor nunbaitetik isoglosa batzuk pasatzia, ez? Eta hor alde batzuk, aldaketa batzuk gertatzia. [...] Ez dakit. Bai, baiña bueno, nabarmenena behintzat auzo aldetik Oikikua da desberdiñena. Eta gero Zumai barruan, ba, hori, ba, nik aitu izan detenez behintzat, ba, San Telmo kalekua nahiko, nahiko bitxia zan, nahiko beria, ez? Bizimodua're, pues, arrantzaleen kalia zan eta nahiko desberdiña zuten. Orduan, pues, normala da hor pentsatzekua, bai. Hartu-emanak ere beste batzuk izango zituzten itsasoko jendiakin eta bueno, bizibidea desberdiña izanik, normala, ez? (Izpizua, <https://ahotsak.eus/zumaia/pasarteak/zum-004-008/>, [2023/02/26]).

Honekin batera, nahiz eta formakuntza akademiko aldetik aurreko hiztunaren esanei emandako pisu bera ematea zilegi ez litzatekeen, Zumaiako herritar Abelin Linazisororen esanak ere interesgarri jazo dira ikerketa lan honetarako. Berak, Izpizuaren gisan, Zumaiako arrantzale eta baserritar kulturen arteko ezberdintasunak azpimarratzen ditu:

- Nahi det esan, baserritar kulturak... Arrantzale kulturak eta baserritar kulturak diferentzi haundia die hemen Zumaian. Eta adibidez, ba, estazio aldekuak edo Jadarre edo Gau Txori aldekuak... Jadarre barriyua ezautzen dezue?
- Ba, alde hortan, ba, zeuden lehen bi baserri eta etxe bat, geheyo ezer ez. Ba, hanguk ya hizketan diferente hitz eiten zien, ez gu bezela. Eta baita estaziyokuak ere bai. Guk "estadixua" esaten giñun, "estadixokuak", ezta? Haiek ya, guk "gorrixa", "haundixa", "eurixa", eta haiek "euriya", "haundiya", "gorriya", Zauztarrak bezela. O Arruakuak bezela, ezta?
- Oikiyan'e baserritarren... "Oikiya", "Oikiya", "Oikiya". Ta guk "Oikixa" (Linazisoro, <https://ahotsak.eus/zumaia/pasarteak/zum-005-002/>, [2023/02/26]).

Getariaren kasuan, hasiera batean Izpizuak aipatutakoaz gain, ez da gai honen beste informazio gehigarririk jaso ahotsak.eus webguneko bi herriotako hiztunen partetik, eta beraz, *Getaiko euskera*-n (2017) honi buruz jasotakoak ekarri dira:

Ikusi daitekenez, Getarian bi eredu daude : baserritarren artean *ogiya* bezalako formak erabiltzen dira, baina kaletar eta arrantzaleen artean *ogidxa* bezalakoak dira nagusi. Belaunaldi nagusienetan gordetzen da, gehienbat, azken ebakera hori. Zenbat eta hiztun gazteagoak, orduan eta gutxiago erabiltzen da ebakera hori, gazte gehienek eskualde osoan arruntagoa den *-y-* aldaerarekin ordezkutzen dutelarik; Zumaian ere antzeko fenomeno gertatu da (Agirrebeña, *et al.* 2017).

Informazio hau guztia bildu ostean, herritarren lekukotzak aztertuko dira ondorengo atalean, datuen analisisien atalean, hain zuzen. Atalaren izenburuak iradokitzen duen moduan, hiztunengandik bildutako datuak analizatu edo aztertu, eta hortik ateratako emaitzak plazaratuko dira. Behin hori eginda, datu horiek orain arte jasotako informazio eta esanekin bat datozen ala ez, edo zertan bai eta zertan ez ikusi eta konparatu ahal izango da.

3 DATUEN ANALISIA

Zumaia eta Getariako herritarren lekukotasunei helduko zaie atal honetan, hauen esanak bilduz eta aztertuz. Horretarako, lehenik eta behin, datuak biltzeko eta hiztunen hautatzeko erabilitako prozedura edo metodologia azalduko da, ondoren bi herriotan bildutako hiztunen grabazio zatiak aztertuko, eta azkenik, datu bilketaren emaitzak plazaratuko dira. Erabilitako datu guztiak eranskinean emango dira.

3.1 METODOLOGIA

3.1.1 DATU BILKETA

Bokal artean testuinguru desberdinetan (jarraian zerrendatu eta sakonduko direnak) sor daitezkeen kontsonante epentetikoaren inguruko ikerketan aurrera egiteko, lehenik eta behin, erabilitako prozedura edo lan egiteko moduari helduko zaio. Sarrera eta helburuen aurkezpenak osatzen duten 1. atalean jada aurreratu den moduan, lan hau ahotsak.eus webgunean bildutako lekukotasunez baliatu da. Zein hiztun hautatuko diren erabaki eta bakoitzaren grabazio desberdinak arakatu dira, baita ikerketarako egokienak direnak hautatu ere (ulergarritasuna eta gai edo tematika aniztasuna baldintzat hartuz). Webguneotan, hiztun kopuru bati gai jakin batzuen inguruan zenbait elkarrizketa egin zaizkie, hizketa libre baimenduz. Hori hala izanik, ez da hitz konkretu bat hiztun desberdinek nola gauzatzen duten topatu, elkarrizketa desberdinetako zatiak hartu eta hauek aztertu baitira, corpusean azaltzen diren agerraldiaren arabera azterketa burutuz.

Lekukoen banaketaren lehen pausua herri bakoitzeko auzo desberdinetako hiztunen hautaketa egitea izan da, ahalik eta hiztun barietate ezberdinengana heltzeko asmoz. Kultura eta bizimodu zein bizileku ezberdinetako hiztunek aztergai diren hots epentetikook (hau da, leherkari sabaikari ahostuna [ɣ], igurzkari sabaiaurreko ahoskabea [ʃ] eta igurzkari sabaiaurreko ahostuna [ʒ]) gauzatzen dituzten, berdin gauzatzen dituzten ala zer modutara desberdintzen diren jakitea izan da helburua; hortik abiatuz, euren arteko desberdintasun hauekin nolabaiteko multzokatze edo ondorioak atera ahal izan dira.

Zumaiak 10.153 biztanle ditu (Instituto Nacional de Estadística, 2022) eta gehienak herriaren erdigunean bizi dira, nahiz eta kanpoaldean badituen auzo eta bizigune gehiago;

hala nola, Artadiko San Migel, Oikia, Narrondo edo Larrondo eta Elorriaga¹³. Aipagarria da halere, hiru hauen artean Oikia auzoak duen nortasun berezia. Izan ere, auzo hau berau da herritik urrunen dagoena, eta baita handiena dena ere; ezaugarri horiek izan daitezke auzo honi herri izaera berezia ematen diotenak (<https://ahotsak.eus/zumaia/>, [2023/03/04]).

Ondoko irudiak Zumaiaiko mapa islatzen du¹⁴:

1. Irudia: Zumaiaiko auzoen mapa (Zumaiaiko Udaleko web-orriko turismo ataletik hartua; nik moldatua)

Getariak, berriz, 10 km²-ko azalera dauka eta 2.825 (INE, 2022) biztanle ditu. Gehienbat itsasoari begira bizi izan den herria izan da Getaria, eta moilari lotuta hazi zen herrigune nagusia; hala ere, beste lau auzune ditu, nekazal girokoak guztiak: Askizu, Eitzaga, Meaga eta San Prudentzio (<https://ahotsak.eus/getaria/>, [2023/04/10]).

¹³Elorriaga auzoa egiaz Itziarren barnean kokatzen den arren, ikerketa lan honetan Zumaia eta Elorriaga auzoen arteko muga-mugako pare bat baserriak hiztunen grabazioak ere aztertu dira; hautaketa honen arazoia kokagune honetako bizilagunek Zumaiarekiko duten gertutasuna izan da.

¹⁴Auzoak hobeto kokatu eta irudikatze herri banatuko mapak txertatu dira, mapa bakoitzaren gainean herriari dagozkion auzoen izen eta kokapena moldatu zaizkielarik, irakurlearen ulermenerako baliagarri izango direlakoan.

Beste honek, berriz, Getariako mapa islatzen du:

2. Irudia: Getariako auzoen mapa (Getariako Udaleko web-orritik hartua; nik moldatua)

Auzoen banaketarekin batera, ondoko bereizketa ere kontuan hartu da: Zumaiaren kasuan kaletarrak eta arrantzaleak, edo arrantzale-kulturakoak; Getariaren kasuan, aldiz, herrigunean bertan bizi direnak eta herrigunean bai, baina kale-baserrietan bizi direnak. Zehaztasun gehiagorekin adierazteko, alde batetik, Zumaiako kaletarren multzoak Estazio inguru eta Erribera Kalea (antzina Portu Kale izendatua) hartuko lituzke gutxi gorabehera; arrantzaleenak, bestetik, Mari, San Telmo, Arritokieta eta San Jose Kale ingurua. Getarian, berriz, banatu diren 2 azpimultzotako hiztunak denak herrigunean kokatzen direnez, herrigune honen mugak zehaztu dira: “Getariako Alde Zaharra edo herrigunea Gipuzkoako kostaldeko bazter askotatik ikusten den San Anton mendi eta penintsularen inguruan zabaltzen da. Penintsula lehorrera lotzen duen istmoaren gainean dago Getariako herrigune zaharra” (Agirrebeña *et al.*, 2017).

Zumaian, egun ez bezala, arrantzale kultura eta jarduera herrian askoz zabalduago zegoen arren, Getariaren kasuan are nabarmenagoa zen. Kontuan izan behar da, Getaria gehienbat itsasoari begira bizi izan den herria dela (Agirrebeña *et al.*, 2017). Halere, egun Getariak herri arrantzale izateari utzi ez badio ere, ez du garai bateko bizimodu eta egoera bera mantentzen, lehen herritar guztiak baitzeuden, modu batera edo bestera, arrantzale kultura horri estuki loturik. Hona hemen Jaxinto Isasti getariarrak Getariaren herri izaera eta

getariarren bizimoduari buruz dioena: “Arrantzalia, hemen jenerala arrantzalia. Arrantzalia ta basarritarra. Kaleiko bakar-bakarra lehorrian lana iten zuenak Zarauzko tailerretan, ebanisteidخان ta horrelako... bestela dana arrantzaliak” (Isasti, <https://ahotsak.eus/getaria/pasarteak/get-003-002/>, [2023/04/03]). Hori dela eta, ezin izan dira Zumaiakoekin erabilitako irizpide berdinei jarraiki banandu Getariako hiztunak.

Behin hiztunak eta euren grabazioak ere erabakita, erabili behar den entzungai bakoitzak transkripzioerik baduen ala ez behatu da. Transkripzioa lehendik egina zuten grabazioen kasuan, bakoitza osoki irakurri eta ikerlan egileak bere oharrenaren arabera aldaketak egin dizkio, lan honetarako interesgarri direnak; hala nola, leherkari sabaikari ahostundun [j], igurzari sabaiaurreko ahoskabedun [j] eta igurzari sabaiaurreko ahostundun [3] kontsonante epentetikoetan zentratutako aldaketak. Transkribaketarik egina ez duten entzungaienak, berriz, osoki autoreak berak grabazioak entzun eta hortik interpretatu duenaren emaitza dira. Beti ere autorearen intuizioari jarraituz jokatu da, beraz. Transkribapen fonetikotzat har daitezke guztiak, ortografian oinarrituta egonik ere xehetasun foniko esanguratsuenak markatuta daudelako, nahiz eta transkripzio fonikoetan ohikoa den notazioa (NAF) erabili ez.

Transkribaketan autore nagusia bata ala bestea izanagatik eta transkribaketok aldaketa gutxiago edo gehiago jasan izanagatik ere, gorago aipatu bezala, guztiak beren osotasunean eranskinean ipini dira. Bertan elkarrizketatzailearen hitzak eta baita elkarrizketan bertan interesatzen den hiztunaz gain ageri litezkeen beste hiztunik egonez gero ere, guztiak agertzen dira eranskineko transkribaketetan. Aukeratutako hiztunaren esanak letra lodiz idatzirik ageri dira, eta testuinguru desberdinetan erabiltzen dituzten bokalarteko kontsonante epentetiko ezberdinak azpimarraturik daude, koloreka desberdinduz (kontsonante epentetikoa txertatzeko egokia den bokalarteko testuinguru bat izanik hiztunak halakorik ahoskatu ez badu, bi bokal hauek ere letra lodi gorritz eta azpimarraturik adierazi dira).

Jarraian datorren azpiatalean hiztunen profilekin egindako taulan ikusiko denez, hiztun bakoitzaren grabazioetatik erabilitako grabazio denbora edo tartea ere adierazi da. Gutxienez, guztiekin 3 minutuko grabazio-tartea hartzea izan da irizpide nagusia; behin hortik abiatuta, ordea, zenbait hiztunei beste batzuei baino dezente denbora gehiago eskaini zaie. Horren arrazoi nagusiak, ulergarritasun eza, topatu nahi diren ezaugarriak zenbait testuingurutan aurkitzeko zailtasuna, eta baita, zenbait grabazio binaka edo hirunaka grabatuak izan direnez, halakoetan interesatzen diren hiztunaren esanak ere

laburragoak edo gutxiago izan dira, eta beraz, grabazio denbora luzeagoa hartu da. Gainera, aipatu beharrekoa da, guztiekin, gutxienez, bi grabazio ezberdin erabili direla eta batzuekin baita 3 edo 4 ere.

3.1.2 HIZTUNAK

Lekukotasun kopuruari dagokionean, aurreko puntuan aipatu ditugun multzokatze irizpideei helduz (Zumaian 3 talde: auzotarrak, kaletarrak eta arrantzaleak; Getarian ere beste hainbeste: auzotarrak, herrigunekoak eta herriguneko kale-baserritarrak), talde bakoitzetik bi lekuko topatzea izan da helburua: Halere, kasu batzuetan hori ezinezko gertatu da; batetik, Zumaian, Artadi auzoan bakarria bildu da; bestetik, Getarian, San Prudentzio eta Eitzaga auzoetan bakarria topatu da, eta Meaga auzoan, berriz, batere ez.

Aukeratutako profilaren inguruan, kasu batzuetan hala egin ezin izan bada ere (lekukotasunen urritasunagatik), genero oreka ere mantentzea hartu da kontutan, ahal bezainbatean emakume eta gizonezko kopuruak orekatuz. Adin-tarteari dagokionean, berriz, ez da desberdintasun nabarmenik egon; izan ere, ahotsak.eus webguneko lekuko hauen adin-tartearen batz bestekoa 76 urtekoa da, hautatutako hiztunena 62tik 87urtera bitartekoak izanik¹⁵. Adina zehazterako orduan, kasu guztietan grabaketa egin zitzaizen momentuan zuten adina hartu da kontuan.

Lekukotasunen datuak argiago gera daitezten, herri bakoitzeko hiztunen profilaren irudia eman da taula banatan. Hiztun bakoitzari, dagozkion izen-abizenak, adina, generoa, jaiolekua eta grabazio-denbora zehaztuko dira bertan.

Hona hemen, hautaturiko Zumaiako hiztunekin eginiko taula:

2. Taula: Zumaiako hiztunen profila

<u>HIZTUNA</u>	<u>ADINA</u>	<u>GENEROA</u>	<u>JAIOLEKUA</u>	<u>GRABAZIO DENBORA</u>
1.Brigida Ibarbia Ugarte¹⁶	1935; 72 urte	Emakumea	Oikia	3'55 min (0'3 + 3'25)
2.Manuel Ugarte Lopetegi	1945; 62 urte	Gizona	Oikia	5'5 min (3'5 + 2'05)
3.Joxe Etxabe Udabe Bitarte	1926; 82 urte	Gizona	Larrondo	8'19 min (1'03 + 2'22 + 1'08 + 2'01 + 1'45)
4.Miren Azpeitia Egaña	1930; 78 urte	Emakumea	Larrondo	3'2 min (2'22 + 0'58)

¹⁵Ahotsak.eus webguneko gainontzeko lekuko gehientsuenak ere adin-tarte horren bueltan dabilta.

¹⁶Lanerako erabili diren hiztunen izen-abizenak osoki emango dira; izan ere, publikoak dira.

3. DATUEN ANALISIA

5.Benito Etxabe, Etxabe	1928; 79 urte	Gizona	Artadi	6'55 min (2'35 + 3'10 + 1'10)
6.Klaudio Etxabe Udabe, Pikote	1926; 81 urte	Gizona	Elorriaga	4'25 min (3'10 + 1'15)
7.Joxe Manuel Agirre Eizagirre, Endañeta	1943; 69 urte	Gizona	Elorriaga	3'04 min (0'47 + 2'17)
8.Mertxe Irureta Mujika	1947; 75 urte	Emakumea	Kaletarra (Erribera)	6'39 min (4'58 + 0'43 + 0'5)
9.Maria Antonia Goikoetxea Elustondo	1946; 75 urte	Emakumea	Kaletarra (Erribera)	7'09 min (3'44 + 3'25)
10.Joseba Garate Elosua	1936; 72 urte	Gizona	Arrantzalea (Mari)	2'15 + 1'15 + 2'10 = 5'4 min
11.Jesus Gorostola Iribar	1929; 79 urte	Gizona	Arrantzalea (Arritokieta)	5'35 min (1'40 + 0'5 + 3'05)

Gauza bera egin da Getariatik hautaturiko hiztunekin ere:

3. Taula: Getariako hiztunen profila

<u>HIZTUNA</u>	<u>ADINA</u>	<u>GENEROA</u>	<u>JAIOLEKUA</u>	<u>GRABAZIO DENBORA</u>
1.Julian Sorazu Aginaga	1931; 75 urte	Gizona	Askizu	3'28 min (1'12 + 2'16)
2.Eugeni Lazkano Ulazia	1919; 87 urte	Emakumea	Askizu	3'46 min (1'22 + 2'24)
3.Jose Ezenarro Isasti	1924; 82 urte	Gizona	Eitzaga	6'5 min (2'35 + 4'15)
4.Jose Mari Erkizia Osa¹⁷	1925; 81 urte	Gizona	San Prudentzio	3'39 min (1'21 + 2'18)
5.Jaxinto Isasti Aizpuru	1932; 74 urte	Gizona	Herrigunekoa, arrantzalea	4'25 min (2'35 + 1'5)
6.Claudia Iribar Salegi	1934; 74 urte	Emakumea	Herrigunekoa, arrantzale-kultura	5'15 min (4 + 1'15)
7.Maritxu Ezenarro Idiakes	1929; 77 urte	Emakumea	<i>Higionekua</i> kale-baserria (Aldamar)	4'22 min (2 + 2'22)
8.Juanito Eizagirre Ulazia	1930; 76 urte	Gizona	<i>Santinekoa</i> kale-baserria (Herrerrieta)	5'10 min (3'16 + 1'54)

¹⁷Izatez Joxe Mari Erkizia Arroa Goikoa auzoko *Zugastitxiki* baserrian jaioa zen eta, San Prudentzio auzoarekin zuen lotura, bertako *Bizkarraga* baserrira ezkontzearen ondorioz sortu zen. Ezkondu osteko bere bizitzako urte guztiak bertan eman zituen. San Prudentzio auzoko beste lekukorik topatu ez denez, Erkiziaren lekukotza hartu da kontuan.

3.2 DATUAK HERRIKA

3.2.1 ZUMAIAKO DATUAK

Lekukotasunak banaka-banaka aztertuko dira, bokalarteko kontsonante epentetikoa zein testuingurutan gertatzen den adieraziz (ez soilik *-i + -a* kasuetako egoera morfologikora mugatuz), beti egiten duten edota zein erabiltzeko joera duten, eta azkenik, baldintzak aldeko izanik, zein testuingurutan egiten ez duten. Lehen esan bezala, elkarrizketen transkribaketak, beren osotasunean, eranskinean daude ikusgai; izan ere, atal hau transkribaketa horietatik ikerketa lan honetarako interesgarri diren datu eta adibideak biltzera mugatuko da.

Ondoren, Zumaiako lekukotasunen datuak aurkeztuko dira:

4. Taula: Zumaiako lekukotasunak

<p>1.Brígida Ibarbia Ugarte; OIKIA.</p>	<ul style="list-style-type: none"> · Joera orokor eta ia erabatekoa, leherkari sabaikari ahostundun [j] kontsonante epentetikoa erabiltzearena da; adb. <Oiki[j]a>, <i[j]o>, <gehe[j]o>. · <Zuma[j]a>¹⁸ zein <Zuma[j]a> bi aldaerak tartekatzen ditu, bigarrean leherkari eta lehenengoan ez. · <behe[j]an> hitza litzateke aurkitutako salbuespen bakar; izan ere, testuinguru egokia izanik, hiztunak ez darabil kontsonante epentetikorik. · Epentesiak gertatzen direneko testuinguruak¹⁹: <ul style="list-style-type: none"> ▪ <i> eta <a> bokalen artean; adb. <Oiki[j]a>, <txiki[j]auei>. Txertaketaren bilakabidea gertatu ondoren, zenbaitetan <i> bokala galtzeraino ere iritsi da; adb. <Zuma[j]a>. ▪ <i> eta <o> bokalen artean; adb. <i[j]o>²⁰, <zi[j]on>, <koleji[j]oa>, <di[j]oeru>. Txertaketaren bilakabidea gertatu ondoren, zenbaitetan <i> bokala galtzeraino ere iritsi da; adb. <gehe[j]o>. ▪ <i> eta <e> bokalen artean, kasu honetan bikakabidearen ostean <i> bokala galtzera iritsi delarik; adb. <ho[j]ek>.
--	---

¹⁸Idatzizkoan <i> bokala diptongoaren bigarren zati, hau da zati ez-silabagile den kasuetan, ahozkoan atzetik jarraitzen dion silabari atxiki eta [j] hurbilkari gisa jokatzeko duela interpretatu da; beti ere, autoreak bere oharren arabera jokatu duela kontuan hartuz.

¹⁹Ikerlan hau testuinguru jakin horietan txertatutako kontsonante epentetikoak identifikatu eta aztertzea mugatu da, xehetasun fonologiko handietan sartu gabe. Hitzean bertan bilakabide fonologiko gehiago baldin badaude ere, horiek ez dira aipatuko.

²⁰Lehenago, 2. puntuan aipatu bezala, bestelako gertakaria da hau; hala nola, <i> ondorengo <d> eta <g>-ren palatalizazioa, Nafarroa Garaiko eta Gipuzkoako lurraldetan lekukotzen dena (Mitxelena, [1961], 1985).

<p>2.Manuel Ugarte Lopetegi; OIKIA.</p>	<ul style="list-style-type: none"> · Joera orokor eta ia erabatekoa, leherkari sabaikari ahostundun [j] kontsonante epentetikoa erabiltzearena da; adb. <Oiki[j]an>, <berri[j]a>, <tzi[j]en>. · <fronto[j]a>, <ja[j]ero>, <balo[j]a> eta <ata[j]an> hitzak dira identifikatutako salbuespenak; izan ere, testuingurua egokia izanik, hiztunak ez darabil kontsonante epentetikorik. · Epentesiak gertatzen diren testuinguruak: <ul style="list-style-type: none"> ▪ <i> eta <a> bokalen artean; adb. <Oiki[j]an>, <berri[j]a>, <ireki[j]a>, <guzti[j]an>, <beatzi[j]ak>, <t'erdi[j]ak>, <harri[j]ak>, <haundi[j]aguak>. Txertaketaren bilakabidea gertatu ondoren, zenbaitetan <i> bokala galtzeraino ere iritsi da; adb. <beh[j]ai>, <Geta[j]an>, <Zuma[j]an>. ▪ <i> eta <o> bokalen artean, kasu honetan bilakabidearen ostean <i> bokala galtzera iritsi delarik; adb. <gehe[j]okuak>, <zimita[j]oa>. ▪ <i> eta <e> bokalen artean; adb. <tzi[j]en>, <zi[j]en>. Txertaketaren bilakabidea gertatu ondoren, zenbaitetan <i> bokala galtzeraino ere iritsi da; adb. <ha[j]lek>.
<p>3.Joxe Etxabe Udabe Bitarte; LARRONDO.</p>	<ul style="list-style-type: none"> · Joera orokor eta ia erabatekoa, leherkari sabaikari ahostundun [j] kontsonante epentetikoa erabiltzearena da; adb. <tzi[j]en>, <a[j]untamentukuak>, <Zuma[j]a>. · <tz[i]en> eta <tzi[j]en> bi aldaerak tartekatzen ditu, bata epentesiarekin eta bestea gabe. · <ja[j]ero> hitza litzateke aurkitutako salbuespen bakar; izan ere, testuingurua egokia izanik, hiztunak ez darabil kontsonante epentetikorik. · Epentesiak gertatzen diren testuinguruak: <ul style="list-style-type: none"> ▪ <i> eta <a> bokalen artean; adb. <Oiki[j]atik>, <azpi[j]an>, <berri[j]a>, <mendi[j]an>. Txertaketaren bilakabidea gertatu ondoren, zenbaitetan <i> bokala galtzeraino ere iritsi da; adb. <Zuma[j]a>, <errome[j]ak>. ▪ <i> eta <o> bokalen artean; adb. <Ori[j]o>, <gutxi[j]o>. Txertaketaren bilakabidea gertatu ondoren, zenbaitetan <i> bokala galtzeraino ere iritsi da; adb. <zitza[j]on>, <gehe[j]o>. Horrez gain, <i> eta <u> bokalen arteko kontsonante epentetikoaren adibidea ere topa daiteke, <o>-ren disimilazioaren ondorioz sorturiko <u> bokalarena, hain zuzen; adb. <a[j]untamentukuak>. ▪ <i> eta <e> bokalen artean; adb. <tzi[j]en>, <zi[j]en>, <di[j]e>.
<p>4.Miren Azpeitia Egaña; LARRONDO</p>	<ul style="list-style-type: none"> · Joera orokor eta ia erabatekoa, leherkari sabaikari ahostundun [j] kontsonante epentetikoa erabiltzearena da; adb. <erdi[j]a>, <bi[j]ak>, <toki[j]an>. · <Zuma[j]a> zein <Zuma[j]a> bi aldaerak tartekatzen ditu hiztunak, batean leherkari eta bestean ez. · Epentesiak gertatzen diren testuinguruak: <ul style="list-style-type: none"> ▪ <i> eta <a> bokalen artean; adb. <erdi[j]a>, <bi[j]ak>, <toki[j]an>, <zubi[j]a>. Txertaketaren bilakabidea gertatu ondoren, zenbaitetan <i> bokala galtzeraino ere iritsi da; adb. <Zuma[j]a>.

	<ul style="list-style-type: none"> ▪ <i> eta <o> bokalen artean; adb. <barri[j]o>, <di[j]oe>. Txertaketaren bilakabidea gertatu ondoren, zenbaitetan <i> bokala galtzeraino ere iritsi da; adb. <gehe[j]o>. Horrez gain, <i> eta <u> bokalen arteko kontsonante epentetikoaren adibidea ere topa daiteke, <o>-ren disimilazioaren ondorioz sorturiko <u> bokalarena, hain zuzen; adb. <telebisi[j]uan>. ▪ <i> eta <e> bokalen artean, kasu honetan bikakabidearen ostean <i> bokala galtzera iritsi delarik; adb. <ha[j]ek>.
<p>5.Benito Etxabe Etxabe; ARTADI.</p>	<ul style="list-style-type: none"> · Joera orokor eta ia erabatekoa, leherkari sabaikari ahostundun [j] kontsonante epentetikoaren erabiltzearena da; adb. <gehe[j]o>, <guzti[j]a>, <gehe[j]enak>. · <Azpeitt[i]an> eta <Ama[j]a> izen bereziak, eta baita <ja[j]ero> hitza ere, dira identifikaturiko salbuespenak; izan ere, testuingurua egokia izanik, hiztunak ez darabil kontsonante epentetikorik. · Epentesiak gertatzen diren testuinguruak: <ul style="list-style-type: none"> ▪ <i> eta <a> bokalen artean; adb. <guzti[j]a>, <txiki[j]a>, <haundi[j]a>, <berri[j]a>. Txertaketaren bilakabidea gertatu ondoren, zenbaitetan <i> bokala galtzeraino ere iritsi da; adb. <Zuma[j]an>, <errome[j]a>, <behe[j]an>. ▪ <i> eta <o> bokalen artean; adb. <kumuni[j]o>. Txertaketaren bilakabidea gertatu ondoren, zenbaitetan <i> bokala galtzeraino ere iritsi da; adb. <gehe[j]o>, <erreme[j]o>. Horrez gain, <i> eta <u> bokalen arteko kontsonante epentetikoaren adibidea ere topa daiteke, [o]-ren disimilazioaren ondorioz sorturiko <u> bokalarena, hain zuzen; adb. <Diputazi[j]uak>, <estazi[j]uan>. ▪ <i> eta <e> bokalen artean; adb. <tzi[j]en>. Txertaketaren bilakabidea gertatu ondoren, zenbaitetan <i> bokala galtzeraino ere iritsi da; adb. <gehe[j]enak>, <ho[j]ek>.
<p>6.Klaudio Etxabe Udabe Pikote; ELORRIAGA.</p>	<ul style="list-style-type: none"> · Joera orokorra igurzkari sabaiaurreko ahostuna [ʒ] erabiltzearena da, baina halere, ez du nagusitasun guztizkorik. Izan ere, <di[j]e> aditz laguntzailearen lekukotutako adibide guztietan, leherkari sabaikari ahostundun [j] kontsonante epentetikoaren darabil, eta gauza bera <ho[j]ek> erakusleari dagokionean (nahiz eta azken honen adibide bakarra topatu den). · <txiki[j]a> zein <txiki[ʒ]a> bi aldaerak tartekatzen ditu, batean leherkari eta bestean igurzkari. · <behe[j]an> hitza da identifikaturiko salbuespena; izan ere, testuingurua egokia izanik, hiztunak ez darabil kontsonante epentetikorik. · Epentesiak gertatzen diren testuinguruak: <ul style="list-style-type: none"> ▪ <i> eta <a> bokalen artean; adb. <argi[ʒ]a>, <zuri[ʒ]a>, <haundi[ʒ]ak>, <txiki[ʒ]a>, <txiki[j]a>, <harri[ʒ]a>, <Elorri[ʒ]atikan>, <kanbi[ʒ]auta>. ▪ <i> eta <o> bokalen artean; adb. <di[ʒ]ok>.

	<ul style="list-style-type: none"> ▪ <i> eta <e> bokalen artean; adb. <di[j]e>, <di[j]ek>, <daki[ʒ]enak>. Txertaketaren bilakabidea gertatu ondoren, zenbaitetan <i> bokala galtzeraino ere iritsi da; adb. <ho[j]ek>.
<p>7.Joxe Manuel Agirre Eizagirre Endañeta; ELORRIAGA.</p>	<ul style="list-style-type: none"> · Joera orokor eta ia erabatekoa, leherkari sabaikari ahostundun [j] kontsonante epentetikoa erabiltzearena da; adb. <basarri[j]an>, <ha[j]ek>, <ja[j]o>. · <famil[i]a> hitza da identifikaturiko salbuespena; izan ere, testuingurua egokia izanik, hiztunak ez darabil kontsonante epentetikorik. · Epentesiak gertatzen diren testuinguruak: <ul style="list-style-type: none"> ▪ <i> eta <a> bokalen artean; adb. <basarri[j]an>, <parroki[j]an>, <haundi[j]a>, <kanbi[j]au>. Txertaketaren bilakabidea gertatu ondoren, zenbaitetan <i> bokala galtzeraino ere iritsi da; adb. <Zuma[j]an>, <eroke[j]a>. ▪ <i> eta <o> bokalen artean; adb. <kumuni[j]o>, <koleji[j]o>. Txertaketaren bilakabidea gertatu ondoren, zenbaitetan <i> bokala galtzeraino ere iritsi da; adb. <ja[j]o>. Horrez gain, <i> eta <u> bokalen arteko kontsonante epentetikoaren adibidea ere topa daiteke, <o>-ren disimilazioaren ondorioz sorturiko <u> bokalarena, hain zuzen; adb. <kumuni[j]ua>, <koleji[j]ua>. ▪ <i> eta <e> bokalen artean; adb. <di[j]e>. Txertaketaren bilakabidea gertatu ondoren, zenbaitetan <i> bokala galtzeraino ere iritsi da; adb. <ha[j]ek>, <ho[j]ek>.
<p>8.Mertxe Irureta Mujika; KALETARRA (Erribera Kalekoa)</p>	<ul style="list-style-type: none"> · Joera orokor eta ia erabatekoa, leherkari sabaikari ahostundun [j] kontsonante epentetikoa erabiltzearena da; adb. <argi[j]a>, <balo[j]akin>, <gehe[j]enak>. · <eskurs[i]ua>, <argazk[i]a> eta <omenald[i]an> hitzak dira identifikaturiko salbuespenak; izan ere, testuingurua egokia izanik, hiztunak ez darabil kontsonante epentetikorik. · Epentesiak gertatzen diren testuinguruak: <ul style="list-style-type: none"> ▪ <i> eta <a> bokalen artean; adb. <argi[j]a>, <toki[j]an>, <iturri[j]a>, <haundi[j]ak>, <Oiki[j]a>, <zati[j]akin>, <antzerki[j]ak>. Txertaketaren bilakabidea gertatu ondoren, zenbaitetan <i> bokala galtzeraino ere iritsi da; adb. <balo[j]akin>, <barbe[j]a>, <peluke[j]a>, <ferrete[j]a>, <panae[j]an>. ▪ <i> eta <o> bokalen artean, kasu honetan bilakabidearen ostean <i> bokala galtzera iritsi delarik; adb. <zitza[j]on>, <gehe[j]o>. ▪ <i> eta <e> bokalen artean, kasu honetan ere bilakabidearen ostean <i> bokala galtzera iritsi delarik; adb. <gehe[j]enak>, <bea[j]ek>.
<p>9.Maria Antonia Goikoetxea Elustondo; KALETARRA (Erribera Kalekoa)</p>	<ul style="list-style-type: none"> · Joera orokorra leherkari sabaikari ahostundun [j] kontsonante epentetikoa erabiltzearena izanik ere, aurkitu dira pare bat salbuespen, non hiztuna igurzari sabaiaurreko ahostuna [ʒ] erabiltzera igarotzen den. Halere, azken honi dagokionean, aurkitu diren bi adibideotan, igurzari sabaiaurreko ahostunarekin bai baina leherkari sabaiaurreko ahostunarekin ere gauzatzen ditu hitzok, hau da, hitz berdina adierazteko

	<p>bi aldaerak darabilzki; adb. <ho[ʒ]ei> eta <ho[j]etan> erakuslearen kasua, eta <zi[ʒ]on> eta <zi[j]on> aditz laguntzailearena.</p> <ul style="list-style-type: none"> · <ni[j]on> eta <n[i]on> bi aldaerak tartekatzen ditu, lehenengoan epentesia leherkariarekin eginez eta bigarrean kontsonante epentetikorik baliatu gabe. · <Zuma[j]ako> izen bereziaz gain, <zuzendar[i]a> eta <tz[i]en> hitz eta aditz laguntzaile hauek identifikatu dira salbuespen gisan; izan ere, testuingurua egokia izanik, hiztunak ez darabil kontsonante epentetikorik. · Epentesiak gertatzen diren testuinguruak: <ul style="list-style-type: none"> ▪ <i> eta <a> bokalen artean; adb. <zortzi[j]an>, <zazpi[j]an>. Txertaketaren bilakabidea gertatu ondoren, zenbaitetan <i> bokala galtzeraino ere iritsi da; adb. <go[j]an>, <behe[j]an>, <saxofo[j]a>, <se[j]an>, <pitze[j]a>, <pastele[j]a>. ▪ <i> eta <o> bokalen artean; adb. <di[j]oe>, <zi[j]on>, <di[j]ouna>, <zi[ʒ]on>, <ni[j]on>. Txertaketaren bilakabidea gertatu ondoren, zenbaitetan <i> bokala galtzeraino ere iritsi da; adb. <gehe[j]o>, <Golma[j]oi>, <naha[j]o>. Horrez gain, <i> eta <u> bokalen arteko kontsonante epentetikoaren adibidea ere topa daiteke, <o>-ren disimilazioaren ondorioz sorturiko <u> bokalarena, hain zuzen; adb. <zi[j]uen>, <edukazi[j]ua>, <koleji[j]uan>; eta kasu honetan ere, bilakabide hori gertatu ondoren, zenbaitetan <i> bokala galtzeraino ere iritsi da; adb. <ensa[j]uak>. ▪ <i> eta <e> bokalen artean, kasu honetan ere bilakabidearen ostean <i> bokala galtzera iritsi delarik; adb. <ho[ʒ]ei>, <bea[j]en>, <ho[j]etan>, <ho[j]ek>.
<p>10. Joseba Garate Elosua; ARRANTZALEA (Mari Kalekoa)</p>	<ul style="list-style-type: none"> · Hiztun honengan erabat gainjartzen den joerarik aurkitzea zail bada ere, gehienbat darabilen edo nolabait orokorra den bokal arteko kontsonante epentetikoa, igurzkarri sabaiaurreko ahoskabea [j] dela dirudi. Halere, leherkari sabaikari ahostunaren erabilera ere ugaria da (<egi[j]a>, <aza-oli[j]ua>), aditzlagun (<di[j]at>), erakusle (<ha[j]ek>) zein aditzondo (<behe[j]an>). · Bikote alternantzia asko darabilzki; hala nola, <aza-oli[j]ua> eta <aza-oli[j]ua>; <behe[j]an> eta <behe[j]an>; <lote[j]a> eta <lotei[ʒ]a>; <ho[j]ek>, <ha[j]ek> eta <ho[j]ek> eta <di[j]at> eta <di[j]ou>, besteak beste. · Bestetik, <Zuma[j]an> izen berezian, eta <ja[j]ak>, <famil[i]an>, <bonbo[j]ak>, <turro[j]ak>, <z[i]en>, <z[i]etan> eta <gehe[j]enian> bezalako hitz mota ezberdin hauek identifikatu dira salbuespen gisan; izan ere, testuingurua egokia izanik, hiztunak ez darabil kontsonante epentetikorik. Hauei goiko puntuan alternantziaren adibideekin aipatutako beste hitz batzuk ere gehitu behar zaizkie. · Aipagarria da <lotei[ʒ]a> hitzean bakarrik sumatu zaiola bokal arteko kontsonante epentetiko igurzkarri sabaiaurreko ahostunaren [ʒ] zantzua.

	<ul style="list-style-type: none"> · Epentesiak gertatzen diren testuinguruak: <ul style="list-style-type: none"> ▪ <i> eta <a> bokalen artean; adb. <di[j]at>, <eskubi[j]a>, <lotei[3]a>, <egi[j]a>, <bi[j]ak>, <parroki[j]anian>, <toki[j]a>. Txertaketaren bilakabidea gertatu ondoren, zenbaitetan <i> bokala galtzeraino ere iritsi da; adb. <behe[j]an>. ▪ <i> eta <o> bokalen artean; adb. <di[j]ou>. Horrez gain, <i> eta <u> bokalen arteko kontsonante epentetikoaren adibidea ere topa daiteke, <o>-ren disimilazioaren ondorioz sorturiko <u> bokalarena, hain zuzen; adb. <aza-oli[j]ua>, <egoi[j]ua>, <oli[j]ua>, <aza-oli[j]ua>. ▪ <i> eta <e> bokalen artean; adb. <baserri[j]etan>. Txertaketaren bilakabidea gertatu ondoren, zenbaitetan <i> bokala galtzeraino ere iritsi da; adb. <ho[j]ek>, <ha[j]ek>.
<p>11.Jesus Gorostola Iribar; ARRANTZALEA (Arritokieta Kalekoa)</p>	<ul style="list-style-type: none"> · Hiztun honengan ez da erraza kontsonante epentetiko baten aldeko nagusitasun joera antzematea; izan ere, pareko darabilzki bai igurzkari sabaiaurreko ahostuna [3] eta baita ahoskabea [j] ere; adb. <txarri[3]a>, <i[j]a>, <gehi[j]ena>, <txiki[3]a>. · <txarri[j]a> eta <txarri[3]a>, zein <berri[j]a> eta <berri[3]a> bezalako hitzetan bi aldaerak tartekatzen dituela ikusten da, batean ahostun eta bestean ahoskabe. · <Zuma[j]an> eta <Ama[j]a> bezalako izen bereziak, <zuma[j]arra> eta <geta[j]arra> bezalako jentilizioak, zein <behe[j]an> moduko aditzondoak identifikatu dira salbuespen gisan; izan ere, testuingurua egokia izanik, hiztunak ez darabil kontsonante epentetikorik. · Epentesiak gertatzen diren testuinguruak: <ul style="list-style-type: none"> ▪ <i> eta <a> bokalen artean; adb. <txarri[j]ak>, <txarri[3]a>, <i[j]a>, <berri[j]an>, <berri[3]a>. ▪ <i> eta <e> bokalen artean; adb. <gehi[j]ena>.

3.2.2 GETARIAKO DATUAK

Zumaiakoekin egin bezala, jarraian, Getariako lekukotasunen datuak aztertuko dira:

5. Taula: Getariako lekukotasunak

<p>1.Julian Sorazu Aginaga; ASKIZU.</p>	<ul style="list-style-type: none"> · Joera orokor eta ia erabatekoa, leherkari sabaikari ahostundun [j] kontsonante epentetikoa erabiltzearena da; adb. <Ori[j]okua>, <behe[j]a>, <gehe[j]ena>. · <ho[j]ek> erakuslea eta <marro[j]a> izena dira identifikatu diren salbuespen bakarrak; izan ere, testuingurua egokia izanik, hiztunak ez darabil kontsonante epentetikorik. · Epentesiak gertatzen diren testuinguruak: <ul style="list-style-type: none"> ▪ <i> eta <a> bokalen artean; adb. <i[j]a>, <haundi[j]a>, <txiki[j]a>, <gorri[j]a>, <junaldi[j]a>, <illargi[j]a>, <berri[j]an>. Txertaketaren
--	---

	<p>bilakabidea gertatu ondoren, zenbaitetan <i> bokala galtzeraino ere iritsi da; adb. <behe[j]a>, <Geta[j]an>, <go[j]an>, <matae[j]a>.</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ <i> eta <o> bokalen artean; adb. <Ori[j]okua>, <ori[j]otarra>, <di[j]oe>, <gutxi[j]o>, <zi[j]on>. Txertaketaren bilakabidea gertatu ondoren, zenbaitetan <i> bokala galtzeraino ere iritsi da; adb. <gehe[j]o>. Horrez gain, <i> eta <u> bokalen arteko kontsonante epentetikoaren adibidea ere topa daiteke, <o>-ren disimilazioaren ondorioz sorturiko <u> bokalarena, hain zuzen; adb. <zi[j]un>. ▪ <i> eta <e> bokalen artean; adb. <haundi[j]ena>. Txertaketaren bilakabidea gertatu ondoren, zenbaitetan <i> bokala galtzeraino ere iritsi da; adb. <gehe[j]ena>, <go[j]en>, <gehe[j]en>.
<p>2.Eugeni Lazkano Ulazia; ASKIZU.</p>	<ul style="list-style-type: none"> · Joera orokor eta ia erabatekoa, leherkari sabaikari ahostundun [j] kontsonante epentetikoa erabiltzearena da; adb. <ana[j]akiñ>, <i[j]a>, <euki[j]agatikan>. · Epentesiak gertatzen diren testuinguruak: <ul style="list-style-type: none"> ▪ <i> eta <a> bokalen artean; adb. <i[j]a>, <euki[j]agatik>, <argi[j]a>, <euri[j]a>, <t'erdia[j]ak>. Txertaketaren bilakabidea gertatu ondoren, zenbaitetan <i> bokala galtzeraino ere iritsi da; adb. <ana[j]akiñ>, <bazka[j]ak>, <gosa[j]ak>, <urda[j]akin>. ▪ <i> eta <o> bokalen artean; adb. <bi[j]ok>, <zi[j]oen>. ▪ <i> eta <e> bokalen artean, kasu honetan bilakabidearen ostean <i> bokala galtzera iritsi delarik; adb. <ho[j]ek>, <ho[j]ekin>.
<p>3.Jose Ezenarro Isasti; EITZAGA.</p>	<ul style="list-style-type: none"> · Joera orokor eta ia erabatekoa, leherkari sabaikari ahostundun [j] kontsonante epentetikoa erabiltzearena da; <gari[j]a>, <di[j]ou>, <ha[j]ek>. · Epentesiak gertatzen diren testuinguruak: <ul style="list-style-type: none"> ▪ <i> eta <a> bokalen artean; adb. <gari[j]a>, <guzi[j]a>, <txiki[j]a>, <harri[j]a>. ▪ <i> eta <o> bokalen artean; adb. <di[j]ou>. ▪ <i> eta <e> bokalen artean, kasu honetan bilakabidearen ostean <i> bokala galtzera iritsi delarik; adb. <ha[j]ek>, <ho[j]ek>.
<p>4.Jose Mari Erkizia Osa; SAN PRUDENTZIO.</p>	<ul style="list-style-type: none"> · Joera orokor eta ia erabatekoa, leherkari sabaikari ahostundun [j] kontsonante epentetikoa erabiltzearena da; adb. <xi-xi[j]a>, <di[j]ou>, <hankazpi[j]an>. · Epentesiak gertatzen diren testuinguruak: <ul style="list-style-type: none"> ▪ <i> eta <a> bokalen artean; adb. <xi-xi[j]a>, <hankazpi[j]a>, <haundi[j]a>, <famili[j]a>. Txertaketaren bilakabidea gertatu ondoren, zenbaitetan <i> bokala galtzeraino ere iritsi da; adb. <saso[j]a>, <behe[j]ai>. ▪ <i> eta <o> bokalen artean; adb. <di[j]ou>, <zi[j]on>. Horrez gain, <i> eta <u> bokalen arteko kontsonante epentetikoaren adibidea ere topa daiteke, <o>-ren disimilazioaren ondorioz sorturiko <u> bokalarena, hain zuzen, kasu honetan bilakabidearen ostean <i> bokala galtzera iritsi delarik; adb. <errosa[j]ua>.

	<ul style="list-style-type: none"> ▪ <i> eta <e> bokalen artean, kasu honetan bilakabidearen ostean <i> bokala galtzera iritsi delarik; adb. <ho[ɟ]ek>, <gehe[ɟ]enez>.
<p>5.Jaxinto Isasti Aizpuru; KALETARRA, ARRANTZALEA.</p>	<ul style="list-style-type: none"> · Joera orokor eta ia erabatekoa, igurzkarri sabaiaurreko ahostundun [ɟ] kontsonante epentetikoaren erabiltzearena da; adb. <ebanistei[ɟ]an>, <gehi[ɟ]o>, <anai[ɟ]en>. · <ha[ɟ]en> genitibo formako izenordaina aurki daiteke leherkari sabaikari ahostunarekin [ɟ], eta hau litzateke aurkitutako salbuespen bakarretakoa. Halere, honekin alternantzia daude, eta gainera kuantitatiboki irabaziz, <hai[ɟ]ek> eta <hoi[ɟ]ek> bezalako formak. · <zak[i]enai> aditz trinkoa da beste salbuespen bat; izan ere, testuingurua egokia izanik, hiztunak ez darabil kontsonante epentetikorik. · Epentesiak gertatzen diren testuinguruak: <ul style="list-style-type: none"> ▪ <i> eta <a> bokalen artean; adb. <ebanistei[ɟ]an>, <txiki[ɟ]ak>. Txertaketaren bilakabidea gertatu ondoren, zenbaitetan <i> bokala galtzeraino ere iritsi da; adb. <arra[ɟ]a>. ▪ <i> eta <o> bokalen artean; adb. <gehi[ɟ]o>. Horrez gain, <i> eta <u> bokalen arteko kontsonante epentetikoaren adibidea ere topa daiteke, <o>-ren disimilazioaren ondorioz sorturiko <u> bokalarena, hain zuzen; adb. <juni[ɟ]uan>, <estudi[ɟ]ua>. ▪ <i> eta <e> bokalen artean; adb. <anai[ɟ]en>, <gehi[ɟ]enak>, <hai[ɟ]ek>, <hai[ɟ]ei>, <hoi[ɟ]ek>.
<p>6.Claudia Iribar Salegi; KALETARRA, ARRANTZALE- KULTURAKOA.</p>	<ul style="list-style-type: none"> · Joera orokor eta ia erabatekoa, igurzkarri sabaiaurreko ahostundun [ɟ] kontsonante epentetikoaren erabiltzearena da; adb. <zi[ɟ]oen>, <basarri[ɟ]en>, <pretentzi[ɟ]oik>. · <tz[i]en> aditz laguntzailea eta <behe[ɟ]an> aditzondoa dira aurkitu diren salbuespen bakarrak; izan ere, testuingurua egokia izanik, hiztunak ez darabil kontsonante epentetikorik. · Epentesiak gertatzen diren testuinguruak: <ul style="list-style-type: none"> ▪ <i> eta <a> bokalen artean; adb. <basarri[ɟ]ak>, <jantoki[ɟ]akin>, <haundi[ɟ]a>, <haragi[ɟ]a>, <garesti[ɟ]a>, <herri[ɟ]a>, <txiki[ɟ]a>. Txertaketaren bilakabidea gertatu ondoren, zenbaitetan <i> bokala galtzeraino ere iritsi da; adb. <arra[ɟ]akin>, <ana[ɟ]ak>. ▪ <i> eta <o> bokalen artean; adb. <zi[ɟ]oen>, <pretentzi[ɟ]oik>, <gehi[ɟ]o>, <Ori[ɟ]on>. Txertaketaren bilakabidea gertatu ondoren, zenbaitetan <i> bokala galtzeraino ere iritsi da; adb. <tza[ɟ]o>. ▪ <i> eta <e> bokalen artean; adb. <basarri[ɟ]en>. Txertaketaren bilakabidea gertatu ondoren, zenbaitetan <i> bokala galtzeraino ere iritsi da; adb. <ho[ɟ]ek>.

<p>7.Maritxu Ezenarro Idiakez; KALE- BASERRIKOA (Aldamar Kaleko Higionekua)</p>	<ul style="list-style-type: none"> · Joera orokor eta ia erabatekoa, igurzkari sabaiaurreko ahostundun [ʒ] kontsonante epentetikoa erabiltzearena da; adb. <txiki[ʒ]ak>, <guzti[ʒ]a>, <ha[ʒ]ek>. · <Pela[j]onian> izen berezia, eta baita, <estimaz[i]ua> eta <ja[j]ero> izenak dira aurkitutako salbuespen bakarrak; izan ere, testuingurua egokia izanik, hiztunak ez darabil kontsonante epentetikorik. · Beste salbuespen bat <i[j]a> litzateke, kontsonante epentetiko igurzkari sabaiaurreko ahoskabedun [j] kasu bakarra baita. · <udaberri[j]a> eta <udaberri[ʒ]a> bi aldaerak tartekatzen ditu, batean leherkari eta bestean igurzkari ahostun. Halere, leherkari sabaikari ahostunarekin [j] topatutako adibide bakarra da hori, eta gainera, <udaberri[ʒ]a> aldaera, behin baino gehiagotan darabil. · Epentesiak gertatzen diren testuinguruak: <ul style="list-style-type: none"> ▪ <i> eta <a> bokalen artean; adb. <txiki[ʒ]ak>, <guzti[ʒ]a>, <Itali[ʒ]an>, <udaberri[ʒ]an>, <ikaragarri[ʒ]a>, <udaberri[j]a>, <haundi[ʒ]a>, <tripaki[ʒ]ak>, <i[j]a>. ▪ <i> eta <o> bokalen artean; adb. <gehi[ʒ]o>. Horrez gain, <i> eta <u> bokalen arteko kontsonante epentetikoaren adibidea ere topa daiteke, <o>-ren disimilazioaren ondorioz sorturiko <u> bokalarena, hain zuzen; adb. <nobi[ʒ]uak>. ▪ <i> eta <e> bokalen artean, kasu honetan bilakabidearen ostean <i> bokala galtzera iritsi delarik; adb. <ha[ʒ]ek>, <ho[ʒ]ek>.
<p>8.Juanito Eizagirre Ulazia; KALE- BASERRIKOA (Herrerieta Kaleko Santinekoa)</p>	<ul style="list-style-type: none"> · Hiztun honengan ez da erraza kontsonante epentetiko baten aldeko nagusitasun joera antzematea; izan ere, pareko darabilzki bai igurzkari sabaiaurreko ahostuna [ʒ] eta baita leherkari sabaikari ahostuna [j] ere; adb. <tzi[j]oen>, <toki[ʒ]a>, <hoi[ʒ]etarikan>, <gehe[j]o>. · <beh[j]ek> eta <Kanpa[j]a> bezalako izenak, <bea[j]enak> jabego-genitibo formako izenordaina, zein <d[i]ou>, <zeok[i]on> <z[i]oena> aditz trinko hauek dira aurkitutako salbuespenak; izan ere, testuingurua egokia izanik, hiztunak ez darabil kontsonante epentetikorik. · <kale-basarri[j]ak> eta <kale-basarri[ʒ]ak>, <ho[j]ek> eta <ho[ʒ]ek> bezalako aldaerak ere tartekatzen ditu, batean leherkari eta bestean igurzkari ahostun. · Epentesiak gertatzen diren testuinguruak: <ul style="list-style-type: none"> ▪ <i> eta <a> bokalen artean; adb. <toki[ʒ]a>, <kale-basarri[j]ak>, <di[ʒ]at>, <kale-basarri[ʒ]ak>, <euzki[j]a>, <txiki[j]ak>, <mahasti[j]a>, <toki[ʒ]a>, <famili[j]a>, <egi[ʒ]a>, <erdi[ʒ]ak>. Txertaketaren bilakabidea gertatu ondoren, zenbaitetan <i> bokala galtzeraino ere iritsi da; adb. <zela[j]a>, <Tala[j]a>, <behe[j]an>, <suta[ʒ]a>. ▪ <i> eta <o> bokalen artean; adb. <tzi[j]oen>. Txertaketaren bilakabidea gertatu ondoren, zenbaitetan <i> bokala galtzeraino ere iritsi da; adb. <gehe[j]o>, <zitza[j]on>, <za[j]o>, <ja[j]o>. Horrez gain, <i> eta <u>

	<p>bokalen arteko kontsonante epentetikoaren adibidea ere topa daiteke, <o>-ren disimilazioaren ondorioz sorturiko <u> bokalarena, hain zuzen, kasu honetan bilakabidearen ostean <i> bokala galtzera iritsi delarik; adb. <kontra[j]ua>.</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ <i> eta <e> bokalen artean; adb. <hoi[ʒ]etatikan>. Txertaketaren bilakabidea gertatu ondoren, zenbaitetan <i> bokala galtzeraino ere iritsi da; adb. <ho[j]ek>, <ho[ʒ]ek>, <ha[j]ei>, <ha[j]ek>.
--	--

3.3 EMAITZAK

Kostaldeko bi herriotako biztanleen grabazioak aintzat hartuta, bokal arteko kontsonante epentetiko frikari ezberdinen erabileraren inguruan bildutako datuetatik ateratako emaitzak adieraziko dira atal honetan. Hitzun bakoitzaren grabaketei eskainitako grabaketa-denbora eta lan honetarako interesgarri diren testuinguruak ere bat ez direnez, hitzun bakoitzaren jardunean ageri diren adibideen arabera atera dira emaitzak, hau da, erabilitako hizketa libreko corpusean izandako agerraldien arabeko emaitzak eskainiko dira.

Hasteko, auzoguneetatik ekingo zaio datuak erreparatzeari, lehenik Zumaiako auzoei eta ostera Getariakoei; ondotik, Zumaiako herriguneko hitzunei erreparatuko zaie, bai herritar eta baita arrantzaleei ere; eta amaitzeko, Getariako herriguneko berriemaileekin bukatuko da, bai kaletar zein kale-baserrietakoekin.

Alde batetik, Zumaiako auzotar guztien joera orokor eta nagusia leherkari sabaikari ahostundun [j] kontsonante epentetikoa erabiltzearena dela ikusi da. Honen salbuespen bakar Elorriaga auzoko Klaudio Etxabe Udabe *Pikote*-rena litzateke, zeinak joera orokor bezala igurzkari sabaiaurreko ahostuna [ʒ] erabiltzea duen (nahiz eta nagusitasun osoarekin ez izan, leherkariak ere erabiltzen baititu). Bestetik, <Zuma[i]a> eta <Zuma[j]a>, bigarreanean leherkari eta lehenengoan ez, aldaera biak tartekatzearena bai Brigida Ibarbia Ugarte oikiarrarengan zein Miren Azpeitia Egaña Larrondoarrarengan antzeman da. Joxe Etxabe Udabe *Bitarte*-k hitz bera erabiltzen ez badu ere, bariazio hori <tz[i]en> eta <tzi[j]en> aditz laguntzaileekin darabilela ikusi da. Kasu honetan ere, *Pikote* da ezberdindu beharrekoa, berak <txiki[j]a> zein <txiki[ʒ]a> aldaerak tartekatzen dituelako. Hori horrela, *Pikote*-k batean leherkari eta bestean igurzkaria darabiltza, eta ez aurretik aipatutako auzotarren moduan, zeinek batean leherkari eta bestean epentesirik gabe egiten duten. Horrez gain, zenbait salbuespeneko hitz zerrendatuko dira, auzotar hauek testuinguru egokia izanik ere batera kontsonante epentetikorik tartekatu gabe egin dituztenak: <behe[j]an>, <fronto[j]a>, <ja[j]ero>, <balo[j]a>, <ata[j]an>, <Azpeitt[i]an>.

<Ama[j]a>, <famil[i]a>. Hitz zerrenda honetatik, <behe[j]an> eta <ja[j]ero> dira hiztun batek baino gehiagok batere epentesirik gabe egin dituztenak; zehazki, <behe[j]an> bi hiztunek errepikatua eta <ja[j]ero> hiruk. Azkenik, epentesiak gertatzen diren testuinguruak anitzak dira hiztun hauengan; izan ere, bai <i> eta <a> bokalen artekoa, bai <i> eta <o> bokalen artekoa eta baita <i> eta <e> bokalen artean gertatutako epentesiak topatu dira hiztun guztien jardunetan.

Bestetik, Getariako auzotarren datuei erreparatuz, hiztun hauek leherkari sabaikari ahostundun [j] kontsonante epentetikoak tartekatzeko duten joera nagusitasun handikoa dela ikusi da, ia salbuespenik gabekoa. Zehazki, aurkitu diren salbuespen bakarrak <ha[j]ek> eta <marro[j]a> hitzak izan dira, bi-biak ere Julian Sorazu Aginaga askizuarri entzunak, zeinetan testuingurua egokia izanik ere, kontsonante epentetikorik tartekatu ez duen. Auzotar hauengan, Zumaiako auzotarren kasuan bezala, epentesiak gertatzen diren testuinguruak anitzak dira; izan ere, bai <i> eta <a> bokalen artekoa, bai <i> eta <o> bokalen artekoa eta baita <i> eta <e> bokalen artean gertatutako epentesiak topatu dira azterturiko elkarrizketetan.

Lehen auzotarren multzokatze hori amaituta, herriguneetara igaroko da. Zumaiarekin hasiz, batetik Erribera Kaleko kaletarrak, eta bestetik, Mari Kaleko zein Arritokieta Kaleko arrantzaleen arteko bereizketa egin da. Lehen taldekoengan, hau da, kaletarren, leherkari sabaikari ahostundun [j] kontsonante epentetikoak tartekatzeko joera nagusitzen da. Badira honen salbuespen batzuk, batez ere Maria Antonia Goikoetxea Elustondoren elkarrizketetan topatuak, non hiztunak igurzkari sabaiaurreko ahostuna [3] erabiltzen duen. Halere, topaturiko adibideotan, alternantzian darabiltza elkarrizketa berean [j]-rekin, hau da, hitz berdina bi modutara gauzatzen du; <ho[3]ei> eta <ho[j]etan>, adibidez. Beste bikote alternantzia bat ere ikusi da hiztun honengan, <ni[j]on> eta <n[i]on> aditz laguntzaile bikotearena, bata leherkariarekin egina eta bestea epentesirik gabe. Kaletar zumaiar hauen jardunean, testuingurua aldeko izanik, bakoitzari hiruna salbuespeneko hitz aurkitu zaizkio; hala nola, <eskurs[i]ua>, <argazk[i]a> eta <omenald[i]an> lehenari, eta bigarrenari <Zuma[j]ako>, <zuzendar[i]a> eta <tz[i]en>. Bigarren taldera igaroz, hautatutako hiztun arrantzaleengan, berriz, ezin daiteke hain erraz izendatu joera orokorrik; izan ere, Joseba Garate Elosuarengan igurzkari sabaiaurreko ahoskabea [j] nagusitzen dela dirudien arren (nahiz eta leherkari sabaikari ahostunaren [j] erabilera ere ugaria izan), Jesus Gorostola Iribarrek pareko darabiltza bai igurzkari sabaiaurreko ahostun [3] eta baita ahoskabedun [j] kontsonante epentetikoak

(Garaterengan, berriz, [ʒ] kasu bakar batean baino ez zaio ikusi; <lotei[ʒ]a>). Beraz, argi ikusten da biak arrantzale izanik edo izandakoak izanik ere, ez dituztela hots epentetikook berdin erabiltzen. Horrez gain, biek ala biek bikote alternantzia dezente darabiltzate: alde batetik, Garatek bai igurzkari ahoskabe eta leherkari ahostundun bikote alternantziak (<a-za-oli[j]ua> eta <a-za-oli[ʒ]ua>, adibidez), baina baita kontsonante epentetiko eta batere gabeko bikote alternantziak ere (<behe[j]an> eta <behe[ʒ]an>, adibidez); bestetik, Gorostolari igurzkari ahostun eta ahoskabe bikote alternantziak topatu zaizkio (<txarri[ʒ]a> eta <txarri[j]a>, adibidez). Amaitzeko, testuinguruak hala baimendu arren batere kontsonante epentetikorik ez darabilten adibideak asko dira bi hiztun hauengan: <bonbo[j]ak>, <turro[j]ak>, <gehe[j]enian>, <ja[j]ak>, <famil[i]an>, <Ama[j]a>, <behe[j]an>, <z[i]etan> <z[i]en> eta <Zuma[j]an>; lehenengo hirurak kenduta, gainontzeko salbuespen-hitz guztiak orain arte azterturiko auzotar eta Zumaiako kaletarrengan ere topatu dira. Amaitzeko, epentesiak gertatzen diren testuinguruak <i> eta <a> bokalen artekoa, <i> eta <o> bokalen artekoa eta <i> eta <e> bokalen artekoa dira Garaterengan; aldiz, Gorostolaren jardunean <i> eta <o> bokalen artean gertatu den epentesiaren adibiderik ez da topatu.

Azken multzoaren datu bilketen emaitzak azalduko dira atal honekin amaitzeko, Getariako herriguneko arrantzale edota arrantzale-kultura horretan bizi diren herritar eta kale-baserrietan bizi diren herritarren multzoarenak, hain zuzen. Datuei erreparatuz, guztien joera orokor eta nabarmena igurzkari sabaiaurreko ahostundun [ʒ] kontsonante epentetiko tartekatzearena da, nahiz eta Herrerietan Kaleko *Santinekoa* kale-baserriko Juanito Eizagirre Ulazia salbuespentzat jo daitekeen. Izan ere, hiztun honek nahiko modu bertsuan darabilzki bai igurzkaria eta baita leherkaria ere, hitz berarentzat bi aldaerak tartekatzera ere iristen delarik; adibidez, <kale-basarri[ʒ]ak> eta <kale-basarri[j]ak>, <ho[ʒ]ek> eta <ho[j]ek>. Hiztun honen moduan, Aldamar Kaleko *Higionekua* kale-baserriko Maritxu Ezenarro Idiakezek ere badarabiltza hitz beraren leherkari eta igurzkaridun kontsonante epentetiko aldaerak; adibidez, <udaberri[ʒ]a> eta <udaberri[j]a>. Halere, azken hiztun honen leherkaridun adibide bakar hori topatu da, eta gainera, igurzkaridun aldaera behin baino gehiagotan lekukotu zaio. Jaxinto Isasti arrantzale edo arrantzale ohiari ere topatu zaio leherkaridun adibide bat, <ha[j]en> genitibo formako izenordaina, hain zuzen. Baina Ezenaroren kasuan bezala, Isastirenak ere salbuespen puntual baten itxura du, behin bakarrik aurkitu baitzaio, eta gainera, <hai[ʒ]ek> eta <hoi[ʒ]ek> bezalako formekin dago alternantzian, kuantitatiboki garaile

direnak gainera. Igurzkari sabaiaurreko ahoskabeari [j] dagokionean, berriz, Getarian topatu den kasu bakarra Ezenarrori eginiko elkarrizketan identifikaturikoa izan da, <i[j]a>. Salbuespenekin amaitzeko, <zak[i]enai>, <Pela[j]onian>, <estimaz[i]ua>, <beh[j]ek>, <Kanpa[j]a>, <bea[j]enak>, <d[i]ou>, <zeok[i]on>, <z[i]oena>, <ja[j]ero>, <tz[i]en> eta <behe[j]an> hitzak lekukotu zaizkie Getariako arrantzale eta kale-baserritar hauei, testuingurua egokia izanik ere kontsonante epentetikorik erantsi ez dizkieten hitzak (azken hiru hauek beste hiztun batzuegandik ere lehendik antzemanak). Hiztun hauekin amaitzeko, eta baita emaitzen atala ixteko ere, epentesiak gertatzen diren testuinguruak azalduko dira: hiztun hauei eginiko hautatutako elkarrizketetan, bai <i> eta <a> bokalen artekoa, bai <i> eta <o> bokalen artekoa eta baita <i> eta <e> bokalen artean gertatutako epentesiak topatu dira; testuinguru anitzetan gertatzen dira, beraz.

4 ONDORIOAK

Behin azken atalera helduta, lan honetatik ateratako ondorioak azalduko dira. Horretarako, hasiera batean botatako hipotesiari helduko zaio berriro, behin datu bilketatik ateratako emaitzekin, hasierako uste horiek zuzenak diren ala ez egiaztatu ahal izango delako. Honen ostean, lan honek lezarzkeen ekarpenak eta falta dakizkiokeen osagarriak zerrendatu edota aipatuz amaituko da.

Hasiera bateko hipotesiaren ildotik, beraz, baieztatu daiteke datu bilketa eta emaitzei so, igurzkari sabaiaurreko ahostunaren [ʒ] erabilera itsaso eta arrantza-munduarekin dagoela estuki loturik. Kontsonante epentetiko honen erabilera ez da batere sumatzen ez herri bateko ez besteko auzo-inguru eta herrigunetik at kokatutako baserri giroan, Elorriaga auzoko *Pikote*-ren kasuan izan ezik. Salbuespen honek, hasieran luzatutako hipotesi hori indartu besterik ez du egiten, ordea; izan ere, baserria itsas ertzean bertan egonik, harraldeko arrantza ondo baino hobeto ezagutzen du hiztun honek, eta beraz, Elorriaga auzoko baserrian jaio eta bizi izan arren, itsasoarekiko lotura medio, *Pikote*-k [ʒ] kontsonante epentetikoaren erabilera egiten du.

Horrez gain, lanean zehar behin baino gehiagotan aipatu denez, Getariak itsasoarekin duen, eta batez ere, izan duen lotura oso estua da, eta hori argi islatzen da aztertu diren herriguneko herritarrengan. Getariako kale-baserrietan bizi direnek zein herrigunean bertan bizi direnek, guztiek dute itsasoarekiko atxikimendua eta, haien hizkera da horren erakusgarri. Hiztun hauen guztien jardunean antzeman da igurzkari sabaiaurreko ahostuna [ʒ] egiteko joera nabarmen eta nagusia; *Santinekoa*-ko Juanito Eizagirre Ulazia litzateke salbuespen, [ʒ]-rekin batera leherkari sabaikari ahostuna [j] ere tartekatzen baitu. Zumaiako kasua, aldiz, guztiz aurkakoa da, ezin baita hiztun bat bera ere [ʒ]-ren erabileraren nagusitasunarekin ezaugarritu. Jesus Gorostola Iribar litzateke hots honen erabilera handiena egiten duena, baina aldaera ahoskabearekin [j] tartekatzen du. Gainontzean zumaiarren artean ez da beste aztarna nabarmenik, Maria Antonia Goikoetxea Elustondok aipatzen dituen [ʒ]-ren pare bat adibide salbu.

Hau ikusita, Getariako herriko auzokide eta herritarren arteko bereizketa argiagoa da, non kontsonante epentetikoaren erabilera ezberdinek itsasoarekiko duten atxikimendu maila ere iradoki dezaketen. Zumaian aldiz, muga hori lausoagoa da, herritarrek berek ere ez baitute arrantzale-kultura Getariakoek bezain barneratua, eta itxura denez, izan daiteke [ʒ] kontsonante epentetikoaren urritasunaren erakusgarri.

Igurzkari sabaiaurrekoaren [ʒ] aldaera ahoskabeari dagokionean, Zumaian bi hiztunengan ikusi da, eta ez Getariakoen kasuan bezala hitz solte bat edo besteko salbuespen gisa. Nagusitasun osoz ez bada ere, nahiko orokortuta eta beste kontsonante epentetikoren batekin tartekatuta ageri da Zumaiaiko pare bat hiztunen jardunean. Egia da Hualde eta Gamindek (1998) Zumaian, *-i + -a* testuinguruetarako [ʃ] aldaera hau izendatzen dutela, Zuazok (2008) ere Zumaiaiko nagusien artean hau berau topatu duela eta ahotsak.eus webgunean ere Zumaiaiko hizkerak Itziarkoa gertuko duela diotela (non [ʃ] -ren erabilera nagusitzen den erabat), baina herritarren lekukotza eta usteetatik zein autorea bera ere zumaiarra izateak suposatzen duen jakintza, familiartasun eta gertutasunetik, hasiera batean ez zen halakorik topatzerik espero.

Lan honek alor dialektologikoari behatzea helburu ez badu ere, ekarpen dialektologikoa izan dezake; izan ere, lanean zehar ikusi da (Hualde eta Gaminde (1998) eta Zuazo (2008), batez ere), kontsonante epentetiko hauek direla eta eremu eta multzokatze ezberdinak bereizi daitezkeela.

Interesgarri eta baliagarri izan daitekeen Zumaia eta Getariako hizkeren egoera zahar baten emaitza eskaintzen du ikerlan honek; aztertu diren hiztunen jaiotza datei erreparatzea besterik ez dago (1920-30 inguruan jaiotakoak dira gehienak).

Hemen aurkezten diren datuak garrantzitsuak izan daitezke, 2. atalean aipatu moduan, orain arte eginiko ikerketak *-i + -a* testuinguru morfologikora mugatu direlako (absolutibo singularraren eransketarekin gertatzen denera), eta ikerlan hau haratago doa egokiera fonikoari ere erreparatzen baitio.

Egungo egoeraren erretrato osoago bat egin ahal izateko, oraingo gazteei galdeketa bat egiteko beharra sumatzen da. Batez ere, hemen ageri diren desberdintasunak mantentzen diren ikusteko, lan honen osagarri egoki litzateke herritar gazteagoei zuzenduriko galdeketa bat.

5 BIBLIOGRAFIA

Agirrebeña, A.; Sarasua, A. eta Zabaleta, M. (2017). *Getaiko euskera*. Getariako Udala eta Badihardugu Euskara Elkarte.

Agirrebeña, A.; Maiz, B.; Sarasua, A. eta Zabaleta, M. *Zumaiako euskara* [argitaratu gabea].

Azkue, R. M. (1919). *Fonética vasca: conferencias / de Resurrección María de Azkue*. Bilbo: Bilbaína de artes Gráficas Juan J. Rochelt.

Hualde, J. I. eta Gaminde, I. (1998). Vowel interaction in Basque: A nearly exhaustive catalogue. In Antonsen, E. H. (arg.), *Studies in the linguistic sciences*, vol. 28, 1, (41.-78. or.). Department of Linguistics, University of Illinois.

Hualde, J. I. (2003). Phonology. In Hualde, J. I. eta Ortiz de Urbina, J. (arg.), *A grammar of Basque* (15.-112. or.). Mouton de Gruyter, Berlin.

Michelena, L. ([1961], 1985). *Fonética Histórica Vasca*. Anejos del Anuario del Seminario de Filología Vasca “Julio Urquijo”. Gipuzkoako Foru Aldundia, Donostia.

Zuazo, K. (2006). *Deba ibarreko euskara – dialektologia eta tokiko batua*. Badihardugu euskara elkarte.

Zuazo, K. (2008). *Euskalkiak. Euskararen dialektoak*. Elkar.

5.1 WEBGRAFIA

[Getariako auzoen mapa], Getariako Udala, <https://www.getaria.eus/eu/kartografia-eta-mapak/>, [2023/05/10].

Euskal Herriko hizkerak eta ahozko ondarea, <https://ahotsak.eus/herriak/>, [2023/02/23].

Instituto Nacional de Estadística, <https://www.ine.es/index.htm>, [2023/05/06].

[Zumaiako auzoen mapa], Zumaiako Udala, turismoa, <https://zumaia.eus/es/turismo>, [2023/05/10].

6 ERANSKINA²¹

6.1 ZUMAIA

6.1.1 OIKIA

BRIGIDA IBARBIA UGARTE

- Zumaiarrek eta oikiarrek doinu desberdina hizkeran
 - **Ni zumaia**rra-zumaia**rra** ez naix, e! Zumaia “Zumaixa” ta zea horretakua ez naix ni. Ni naix neure... Guk ikasi genduna, beste doiñu batekin.
 - Oikiyakua?
 - **Oikiy**akuena, bai. **Oikiy**a.
 - Diferentia da orduan?
 - **Bai, bai, bai, bai, bai. Bai, Getaira ta danea, baita... Oikiy**a beheia**an** dao, eta gora **iy**o, Miako Gaiña, Alto de Meagasa... Senarra, bai. Alto de Meagasa **iy**o ta ziharo ezberdiña da. Aizarnazabal ere bai.
- Oikiako herri-eskola; Angelita Zinkunegi irakaslea
 - **Danak. Ta geo bertan gendun herriko eskola, Oikiy**an bertan, lau urtetik hamalau urtea bitartian. Gendun. Maestra batekin danok konpontzen giñan, lautik hamalaurakuak. Zatiy**ak** bat, bestia, bestia...
 - Ta zuk [...]?
 - **Bai, uañ baño geheyo**, gaur dan eunian baño geheyo giñan. Zein pixkat aurreo zijuanak, harek laguntzen ziyon txikiy**au**ei txandan, erakusten...
 - Erakusten, e?
 - **Bata bestiai. Ta sei urtekuakiñ lau urtekuak ere, ba, sei urtekuakin batea, ta zortzikuak ere... Taldia giñan. Taldia giñan, oso, ... Gu maestrakin, nire denpoa guztiy**an maestra bat izan tzan, ta beñe-beñe-beñe ez gendun euki ezeren aitzakikan, e? Ez, ez, ez...
 - Ta zein tzan maestra?
 - **Maestra, hemengua zan, Zumaikua zan, Angelita Zinkunegi, Zumaiko hola...**
 - Maestra [...]
 - **Ona, soltera... Gureztat on-ona. Pentsauzazu, ezkondu giñanian ere, zea, boda ta danea gonbiratu ta torri in tzan,**
 - Bai?
 - **Etorri in tzan gañea. Esan nahi nuke, ordurako utzita o zeatuta zeon baña etorri in tzan. Bai, bai. Oso jatorra. Harentzat etzuan izan ez hau malla hontakua da ta ez.... Guk, atian**

²¹Aukeratutako hiztunaren esanak letra lodiz idatzirik daude eta testuinguru ezberdinetan erabiltzen dituzten bokalarteko kontsonante epentetiko ezberdinak azpimarraturik daude, koloreka: horiz <y> hotsa, hau da, leherkari sabaiaurreko ahostundun [j] kontsonante epentetikoa; berdez <dx>, igurzkari sabaiaurreko ahostundun [ʒ] kontsonante epentetikoa; eta azkenik, urdinez <x>, igurzkari sabaiaurreko ahoskabeduna [ʃ]. Kontsonante epentetikoa txertatzeko egokia den bokalarteko testuinguru bat izanik hiztunak halakorik ahoskatu ez badu, bi bokal hauek letra lodi gorritz eta azpimarraturik adierazi dira.

sartu eta barruan dan-dana erderaz. Gaixki o ondo erderaz. Kargua hartzen ziun gaixki esaten bagindun.

- Baña gerra, gerra ostekua [...]
- Bai, gerra ostekua... Franko han tzeon banderituakiñ. Eta, dana erderaz, ezta [...]. Atetikan kanpoa, dana euskeraz. Baita maestra beak ere. Atian sartzen giñanetikan, erdera gendun nausi. Hantxen ikasi gendun! Eta geo hamalau urte, ta geo gure gurasuak, nik eztakat ezer esateikan gurasuagatikan, hamalau urte intziunian eta gure aitta zanak eta, ba tartian galdu giñuzen eskolak, [...], “beste urte bat geheyo intzazue ba, hor izangozue ta!” Zumaiko kolejiyoa hiru ahizpak, urtian-urtian, kurso bana, txandan in gendun. Ta bazian gurekin batea Oikiyatik etorritakuak ere beste kurso bat ittea.
- Pixkat geheyo, gurasuak nahi izango zuten, ez?
- Bai, gurasuak... Pixkat, zea pixkat, irikitasun pixkat, o lagunartia o.. Ez ez gendulako baña... Geheyo nahi zuen beayek... Ta gure aitta zana re, garai hartan, pentsau zazu e... ehun urte ingo zittun aurten ondo izan bazan. Eta bea re hamalau urte eo zeatu ezkeo, Zumayako eskolan ibilitakua e, beai re gurasuak, izatea ba beste urte bat geheyo. Geuk ere umiai lagundu in diyoeu ahal duen arte. Hori gurasuendikan ikusi deu, e.
- Bai, ta orduan gañea ez zan normala, baserritan ta askotan hamar-hamabi urtekin baserriyan [...]
- Ta geo garai hartan bazian gau eskolak esaten zitzatenak, illuntzian, negu-partian ta, ba seiretatik zortzireta, maestra beak ematen zittuen, partikular, pixka-pixkat soldautza zijuaztenai ta... Bai, kontu hoyek ondik, gaur daon eunin beste mou bateko bizimoua, danakiñ, danakin baño ez...
- Eta gau eskolak eta, baño geheyo mutikoentzat eta izango zian, ez?
- Mutillak eta baita nexkak ere, e. Nexkak ere bazian, atzin gaña ibiltzen zianak, ez giñan danok berdiñak ordun ere, e, ez giñan danok berdiñak.

MANUEL UGARTE LOPETEGI

- Harri koskorrekin ezik beste edozerekin pilotan
 - Eta bestela, plaza ta, Oikiyako, Oikiko plaza ta... asko aldatu da?
 - Oikiko plaza, frontoia, frontoia politta huan Oikiyan. Uain botata zio. Uain geo berriya in tziyen tapautakua.
 - Eta nun tzeon lehen?
 - Lehen Oikiyan... Oikiyan izan al haix hi...
 - Pasata, bai.
 - Zean plaza, plaza bea, taberna, Txortena taberna horren aurrekaldian huan zea, frontoia, frontoia irekiya huan. Ta hua itxitzeko ta, ta zean ta zitxion, baiña ez zitxion, gaiñea, itsusi geldittu [...] zean, Txortena daon zea hori, itxia, bista dana kentzen zitxion. Ta etzekit uain dala zenbat urte iña izango zan berriya. Ta ordun in ziye zaharra bota. Hamaika pelota iña giñun! Goizian mezeta ta jun, ta jata geo pelotan.
 - Eun guztin.
 - Eun guztiyan ez. Goizian erten ta geo mezetatik erten ta... Txorteno, zea... Behin pixkat heldu giñanian, ta han txakoliñ pixkat ta ean ta zeara geo, pelota. Beatziyak, t’erdiyak o

goizian, goizo izaten huan meza. Neguan zortzietan ta udaan zazpi t'erdittan o etzakit ze izaten zan, zazpiretan o, zazpi t'erditan o. Ta orduan j*a*iero jun behar izaten huan mezeta. Ta aurrena zea jun, e, geo handik ertendakuan pelotan. Ta geo izaten huan earra! Eskuak eta dana zea zitxian, tontotzen zitxian, ta geo jun hai zea, belarrak atea zeara, han, e, beh*y*ai belarra ekartzeko zeara. Eskuak haundi-haundi inda. Hortxe ibiltzen giñan. Baiña...

- Orduan takuak eta oain bezalakoik ez zan.
- Takuak? Takuak? Nik ez... Lehenguan batek esaten zitxan Get*y*an, han nitxion beira, ta gaztiak ai hittun, kadetiak o, zean-ta ta. Zeak esaten zitxian, batek, "A! Oaingo gazte habek zeak eskuan, takuak eta jarrita ta, gu ibiltzen giñun bate gabe! Majiña bat aldiz bate gabe ibiltzen giñuan ba gu!"
- Bate gabe. Eta pelotak eta [...] eta...
- Takuak eta pelotak eta... Harri*y*ak bezelakuak igual!
- Halamouzkuak.
- Halamouzkuak! Aplikatzen zan moukuak ordun. Zeoze baldin bazan borobilla, harri*y*a ez ezikan, zeatzeko moukua.
- Bote txiki bat egiten bazun...
- Bai, bai, bai, bai. Zeoze itten bazuan han onduan, ertentzen bazun, han ibiltzen giñan. Ta bai, bai, han tzebillen harrek esaten... Oaingo zea habek, berriz, takuakin ta gaztetatikan prepaauta zatoztik zearako, hortako, ohittuta, ohittu're in beharko [...]. Gu jokatzan gendun zea jarri, ene!, esparatrapu zahar bat. Ta zea, harrek zea ingo zun, esparatrapu zea bat jarrita! Beste ha*y*ek, bestia azpiko zea ha*y*ek! Ez...
- [...] zan hamen, e, zuen gazte denboran, gaztetan eo?
- Pelotan, pelotan. [...] fubolian, baloirik eta're ez huan hamen. Balo...? Zeiñek zun balo*a*? Diruak behar zian! Ta pelotak nunonundik juntatzen baldin bazan, pelota zekan batek juntatzen baldin bazan, baten batek ekarritakua o baldin bazun baten batek, mekauden la letxe! Hua izaten huan zebua, harrekin pelotan.
- [...].
- Geo, gu baiño haundixiauak, urte bete ta gehe*y*okuak ta pelotan ha*y*ek bastante ondo ibiltzen zianak hittun. Ta ha*y*ek, fronto*a* ha*y*ek okupatzen zi*y*en. Ta gu, zimita*y*oa. Eliza azpira.
- Eliz-atarira.
- Eliz-ataira gu. Han, eliz-ata*a*in in beher izaten giñun zean, pelotan. Bestiak okupatzen zi*y*en ta ha*y*ek, hi, ha*y*ek haundiyaguak ziala ta, [...], ordun'e izaten huan ba, bat baiño bestia zEAUAGUA ta. Gu zeara, hemen, zimita*y*oa.
- Zumaiara baino joera handiagoa Zarautzera; inguruko erromeriak
 - Gu ezgea jun e Zumaira, gu Zumai*y*an gutxi ibilitakuak gaittuk.
 - Hori bada, [...]
 - Gu Zautza. Gu hasi giñanian ertetzen, gu hasieran Zautza, juten giñan. Zumai*y*ara ta... Zumai*y*an, gañea, nik etzait pa, diferentia o, ohittura o... Gu, gu baño zaharrrauak e Zautzako joera zi*y*en...

- [...].
- **Haundiyoua, bai haundiyoua, ta guk e... Ya Zautza. Geo kotxiak eta giñunian, [...]. Baña.... Zeara Zumaira baño, zea geheyo, ohittura geheyo zea Zautzako.**
- Ta bestela hemen inguruan, ez?
- **Bestela hamentxen gu.**
- [...] erromeitan ta...
- **Erromeyak [...], Imiñaberritta zala ta, ...**
- Mia ta...
- **Mia ta...**
- Arrua...
- **San Pedrotan Zumaira. San Pedrotan gonbidauak izaten giñan gañea eta Zumaira juten giñan, beti.**
- Han familiya ta...
- **Urtero. Bai pamiliya, gaña.... nire ama-pontia Zumayan bizi izana huan, ta harrea urtero, zea, San Pedrotan, juten giñan. Baña geo ez [...], handikan atzea... Geo, erromeya hamen, Urtiaberri eo izaten huan, Mian e baita, gaztiak giñala Mian ta, geo pixkat, pixkat Miakua zanian ta Urtiaberrin hasi huan... Ta neguan-ta ta Urtiaberrira erromeira.**
- Baserritarren artian geheyo e, auzuan artian eta, ez?
- **Bai, bai, bai, bai, bai.**
- Hartu-eman geheyo...
- **Hartu eman geheyo.**
- Baserritarren artian kostakuekin baño.
- **Bai, bai, bai, bai, bai, bai. Bai, zeatik pa Zumaya ta, zean-ta ta...sekula... [...] Getaira-ta ezta pentsau re. Getaira ni...**

6.1.2 LARRONDO

JOXE ETXABE UDABE BITARTE

- Familia Gernikara eta anaia soldadu
 - (Ana): Hauek Gernika bialdu zittuen hamendik e!
 - (Miren): Bai, famili osua...
 - (Ana): Anayak han tziala ta... Bat, zaharrena laga...
 - Eta beste guztiyak?
 - (Ana): Zaharrena laga zen beayentzako hartzeko, karlistak, soldau.
 - (Miren): Beste danak hor zihar...
 - **(Joxe): [...].**
 - (Miren): Bonba zaharran azpiyan, bildurtu earrakin esateu gure, zeak gizonak esateu, pasa zittula bildur earrak.
 - (Ana): Foruan eon tzian, Gernikan foruan aldamenian. Ezautzen dezu?
 - Bai.
 - (Ana): Ba, hantxe eon tzian hauek.
 - Familia guztiya?

- (Miren): Bai.
 - Zu zeu ere bai?
 - (Miren): Bai, danak.
 - (Ana): Hamar urte al tziñuzen, atta?
 - **(Joxe): [...].**
 - (Miren): [...] gaztia, neria gaztiaua da ta, haura re bai.
 - (Ana): Horrek hamar urte...
 - **(Joxe): [...] lagun jun giñun.**
 - (Ana): Arreba, umiak eta gizonakin...
 - (Miren): Danak hara.
 - (Ana): hauek atta ta amakin ta... Aurrian zittuen zeak, anayak, senidiak, eta horiatik bialdu zittuen. Eta bat, laa zuen anai zaharrena beak soldau hartzeko. Ta...
 - **(Joxe): Gu tortzeako eaman in tziyen hura, soldau.”**
- Narrondoren administrazio-egoera
 - [...] eta zu nun jayoa?
 - (Miren): Ni Arruan, esto, Bonbas azkue?
 - Bai...
 - (Miren): Ba aurrekaldian bado ba etxe bat? Edifizio bat? Hantxe.
 - (Ana): taberna zan lehen.
 - (Miren): Zestuako partia.
 - Orduan ya Zestuako partia, ez?
 - (Miren): Zestuako aptia. Uañ ebai, e! Uain itxe hori Zestuako partian do, guk Zumaira jotzen deu beti, baña hori... Zestuako aptian do.
 - (Ana): [...] justu-justu erabakitzeu guriak, Zumaia.
 - Orduan Larrondo erdia...
 - (Miren): Bai.
 - (Ana): Bai.
 - (Miren): Zumaira ta, Larrondo erdiya Zestuara.
 - (Ana): Ta kaso gitxi ayuntamentuak guri.
 - (Miren): Akabo, biyak, bi nola daben...
 - **(Joxe): Ezta inber e.**
 - (Ana): Ezta inber e?
 - (Miren): Ez klaro...
 - (Ana): [...]
 - (Miren): Bai, baña kaso gutxi.
 - (Ana): Kaso gutxi.
 - **(Joxe): [...] ayuntamentukuak.**
 - (Miren): Ez al dakizu, bi daben tokiyan... horrek, honek, horrek, honek... batez geo, azkeneako.
 - Eta nun da muga?
 - (Miren): Muga hortxen, hortxen.

- (Ana): Hor kotxe gorri bat bado ba?
- Bai.
- (Miren): Bertan.
- (Ana): Hor zubiya zan leheno bistan, gero tapau in tzuen. Hortxen, e?
- (Miren): Bai, bai, zubiya zan hor.
- Erreka do hor?
- (Miren): Bai, erreka do, erreka txiki bat do.
- (Ana): Erreka hor atzekaldetikan.
- **(Joxe): Geo Azkueko [...] aurrian tziok, Zumaya.**
- [...]
- (Miren): Hamentxen, hamentxen erabakitzea.
- Eta, nahiz eta zu zestuarra izan...
- (Miren): Bai, bai.
- Larrondoarra, ez?
- (Miren): A, Larrondo, ni beti hamentxe.
- (Ana): Bai, bai.
- (Miren): Beti Zumaira jotzen deu, guk Zumaya dakau hurreo. Zestua... sei kilometro o zortzi eztakit zemat daben, ta Zumaira bi dabe, ta beti Zumaira.
- (Ana): Bai, lege zeak, dijuazenian ayuntamiento eta...
- (Miren): Bai, lo uniko [...].
- (Ana): [...] entierua hori ta...
- (Miren): Arru, Arrauko zeara...
- (Ana): Jun biharko ziñukete...
- (Miren): Baña bestela...
- Elizaz?
- (Miren): Eleizaz e gu Arroa juten gea. Arroa beti.
- **(Joxe): [...].**
- (Miren): Eske kilometrua dakau Arruara, ta Zumaira bi dabe ta, hurre hurrenea.
- (Ana): [...] asko ez gea juten...
- Larrondoko guztiak, elizaz eta...
- (Ana): Bai, bai, ezta asko juten baña general horrea.
- (Miren): Gu horrea.
- (Ana): Gu eleizaz Zumaian gaude, ayuntamientoz ebai, meikua re hauek e Zumaian dake.
- (Miren): Guk Zumaian, hurrenea esan tziun ba hurrena Zumaia.
- Eta lehen-lehen?
- (Miren): Lehen-lehen, pues Azkuenian geundenian, pues Zestuarra.
- Zestuarra?
- (Miren): Zestuarra. Uañ e badabe hamen Zestuarra dabenak e. Etxia nola don Zestuarra, ùes Zestuarra.
- (Ana): Bai, umiak eta, zure illobak eta, [...].
- (Miren): Eli-ta, por ejemplo, hayek Zestuarra jotzen de. Ta lehengusuak ebai, Mirenek ebai.

- (Ana): A baita, Zestuan.
- (Miren): Horrek e Zestua jotzeu, Antonik e bai Zestua jotzeu, baña guk ez, guk Zumaira.”
- Mendiko harria autobusera
 - **(Joxe): Gipuzkoana, Donostitik etorri itten huan ba, bai, giro txarra huan. Kostautikan da harri haundi hori sartu zitzaion barroa.**
 - Barrua?
 - **(Joxe): Bai, ta gizon bat barruan. Bueno txoferra ta geo beste bat barruan. Ta ezer ez...**
 - (Miren): Etzan ezerre pasau.
 - **(Joxe): Etxeaño geau gabe etorri hittun. Ta beaura urte askuan hemen harri hori.**
 - (Ana): Hemen ez, han!
 - **(Joxe): Bai, Gipuzkoanan aurrian. Ta geo jarri ber tzala ta, [...] hua ekarri ber tzala ta, ba ekarri heben Txikiardiko zea hartu ziaen, traktora hoitakua, Txikiardindin tzeon ordun...**
 - (Miren): [...].
 - **(Joxe): Harrek ekarri zin, [...] baten. Han tziok jarrita.**
 - (Ana): Eta hemen...
 - Orduan hori, itsasuak sartu zun?
 - **(Joxe): E... Mendiko, mendikua. Mendikua, mendikua.**
 - Zumaidxa ta getari bitartian, ez?
 - (Miren): Hori da, [...].
 - **(Joxe): Pasaan, da kostautikan sartu kajan barroa. Ta kamionak [...] txarra zakarren onduan. [...] taller batekua ta, harrek salbau zin.**
 - (Ana): Milagrua.
 - **(Joxe): Bestela pasako huan goittik behera.**
 - (Miren): Aber...
 - Eta horreatik jarri zitzayon gero...
 - **(Joxe): Geo zoeze jarri ber tzala ta, huaxe jarri...**
- Kontxako estropadak
 - Eta... Kontxara urtero juten ziñaten?
 - **(Joxe): Bi urtian bakarrik.**
 - Bi urte.
 - **(Joxe): Bi urtian.**
 - (Ana): [...].
 - **(Joxe): Bi urtian.**
 - Eta, ze mouz?
 - **(Joxe): Ba! Ja ja! Batian itto ez giñanian danok. Kauen dio la...**
 - Kontatu hori...
 - **(Joxe): Itsaso txarra ta...**
 - Ze pasatu zan?

- **(Joxe): Ze pasau zan ordun? Etzekit ze pasau zan. Ni aurrian niñun ta, atzealde hartan pasau huan ta, sakua sartu ta, atzea bueltan ekarri, kaben dio... Parre? Nik etzikanat parre itteko gooik, dios!**
- Hori urte batian?
- **(Joxe): Aurrenengo, aurrenenguan ondo.**
- Aurrenenguan ondo?
- **(Joxe): Ondo, aurrenengo urtian ondo.**
- (Ana): [...]
- Irabazi nok, zeñek irabazi zun?
- **(Joxe): Irabazi?!**
- Zeñek irabazi zun urte hartan? Oriyok o...
- **(Joxe): Sestaok, Sestaok. Oriyo, Oriyokuak atzetik [...].**
- Bai?
- **(Joxe): Bai, bai.**
- (Ana): A, dexente!
- **(Joxe): Gure atzetik geatu huan.**
- A, ondo!
- **(Joxe): Bai ondo bai. Hari irabazi ezkeo danak ondo izaten dittuk.**
- (Ana): [...].
- **(Joxe): Sestaok eman tzin ordun.**
- Bai e... Eta zuek zenbatgarren?
- **(Joxe): Gu!? Hirugarren eo laugarren eo eztait zer giñan...**
- Baña hori Zumaiazako ez zan gutxi, ez?
- (Ana): Ez, ez!
- **(Joxe): Nik zer dakit, nik zer nahezu, Zumaira eunero ekartzia eo zer...**
- (Ana): Aittu ta zemat ziñaten ba jokutzen?
- **(Joxe): Zortzi.**
- Hirugarren ezta...
- **(Joxe): Ez, ondo, ondo, ondo. Igual dek, ondo pasatzen giñun, ondo pasatzen giñun.**
- Eta jun e, Donostira jun eta nola iten zenuen?
- **(Joxe): Kamionian.**
- Kamionian danok?
- **(Joxe): Bai.**
- Trañerua ta...
- **(Joxe): Danak, kamionian ta azpiyan sartu... Uan baño polizi gutxiyo huan ordun. Ja, ja, dios! Bai, ondo. Jun ta ondo iten giñun. Hoixe diruik ez.**
- Eta, estropadatan ze izaten zan uan bezela? Igandian...
- **(Joxe): igual-igual-igual-igual, igual-igual-igual-igual.**
- (Ana): Setienbrian.
- **(Joxe): Jai goizian.**

- Jai goizian?
- Garai bateko erromeriak
 - (Miren): [...] dantzaaya zan.
 - Dantzaya al tziñan?
 - (Ana): Pffffff....
 - Dantzariya?
 - (Ana): Oso.
 - **(Joxe): Ni?**
 - [...].
 - **(Joxe): Ibiltzen nintzana... Ibiltzen nintzanian.**
 - (Ana): Beste anaya, goikuak, esan dizut ba, hauen ahizpa, haren anaya ibiltzen zan, dantza premiyota
 - **(Joxe): Hua aureskuan e ibiltzen huan.**
 - (Ana): Hau, Arruan ebai ibiltzen giñan.
 - Zuk, kontatu idazu Joxe, pixkat erromeyak-eta nun izaten zian?
 - **(Joxe): Erromeyak nun izaten zian?**
 - (Miren): Ingurua ta...
 - (Ana): Hau? Ezta izertaz akordatzen...
 - **(Joxe): Samieldik atzea Oikiyatik, Aizarnazaldikan buelta Arrua, dana, dana, dana... Bakoitza bere egunian.**
 - Beti, udan...?
 - (Miren): Bai.
 - **(Joxe): Udan ez.**
 - (Ana): Bai, udan.
 - **(Joxe): Bai ba, udan, udazkena, udazkena, bai, udan.**
 - (Miren): Baña hamen inguruan [...].
 - Eta zuek geyen noa?
 - **(Joxe): Gu?**
 - Daneta?
 - **(Joxe): Ba, Arruan generalian.**
 - (Ana): Hor urte guztiyan eoten zan.
 - **(Joxe): Kantiñan jaiero izaten huan hor, eta horrea juten giñun.**
 - Eta halaxe [...].
 - (Ana): Hor urte guztiyan.
 - **(Joxe): [...].**
 - San Lorente o...
 - **(Joxe): Hori urtian behiñ. San Loente egunian.**
 - (Ana): Hori ikusitzia merezi zun. Jakiña zu Zumaikua [...].
 - **(Joxe): Hemen hamarrian izaten dittuk eta hor e hamarrian izaten dittuk. Agostuan.**
 - Agostuan hamaikan?

- **(Joxe, Ana, Miren): Hamarrian.**
- (Ana): San Loentzo da ta.
- San Loentzo.
- **(Joxe): Hor e hala izaten dittuk.**
- (Ana): Oso politta dao e... ta festa polittak iteya.
- **(Joxe): Ta... berritu iten diye, in tziyen, uandala hiru urte o lau urte o, berritu in tzi^{en} San Loente dana. Tellatua berriya in tzi^{en}.**
- Ta hango erromeriya ta, ona izaten zan?
- **(Joxe): Ba, ...**
- (Ana): Bai.
- **(Joxe): Lehen^o geheyo uan baño.**
- Baña lehen^o?
- **(Joxe): Lehenoko gaztiak, ba lehen^o gaztiak geheyo. Lehen^o gaztiak geheyo. Mendiyan ta...**
- (Ana): [...] hangoka, ta ondokua ta... geo horrea haiziak horrea bultzatzen zien...
- Karo.
- (Ana): Ta hortxen dantzan.
- Nobiyotan.
- **(Joxe): Neska-laguntzen-ta itteko hua earra.**
- A bai, e?
- **(Joxe): Izaten huan, bai...**

MIREN AZPEITIA EGAÑA

- Narrondoren administrazio-egoera
 - [...] eta zu nun jayoa?
 - **(Miren): Ni Arruan, esto, Bonbas Azkue?**
 - Bai...
 - **(Miren): Ba aurrekaldian bado ba etxe bat? Edifizio bat? Hantxe.**
 - (Ana): taberna zan lehen^o.
 - **(Miren): Zestuako partia.**
 - Orduan ya Zestuako partia, ez?
 - **(Miren): Zestuako partia. Uañ ebai, e! Uain itxe hori Zestuako partian do, guk Zumaira jotzen deu beti, baña hori... Zestuako partian do.**
 - (Ana): [...] justu-justu erabakitzeu guriak, Zumaia.
 - Orduan Larrondo erdia...
 - **(Miren): Bai.**
 - (Ana): Bai.
 - **(Miren): Zumaira ta, Larrondo erdiya Zestuara.**
 - (Ana): Ta kaso gitxi ayuntamentuak guri.
 - **(Miren): Karo, biyak, bi nola daben...**
 - (Joxe): Ezta inber e.

- (Ana): Ezta inber e?
- **(Miren): Ez klaro...**
- (Ana): [...]
- **(Miren): Bai, baña kaso gutxi.**
- (Ana): Kaso gutxi.
- (Joxe): [...] ayuntamentukuak.
- **(Miren): Ez al dakizu, bi daben tokiyan... horrek, honek, horrek, honek... batez geo, azkeneako.**
- Eta nun da muga?
- **(Miren): Muga hortxen, hortxen.**
- (Ana): Hor kotxe gorri bat bado ba?
- Bai.
- **(Miren): Bertan.**
- (Ana): Hor zubiya zan leheno bistan, gero tapau in tzuen. Hortxen, e?
- **(Miren): Bai, bai, zubiya zan hor.**
- Erreka do hor?
- **(Miren): Bai, erreka do, erreka txiki bat do.**
- (Ana): Erreka hor atzekaldetikan.
- (Joxe): Geo Azkueko [...] aurrian tziok, Zumaya.
- [...]
- **(Miren): Hamentxen, hamentxen erabakitzea.**
- Baña nahiz eta zu zestuarra izan...
- **(Miren): Bai, bai.**
- Larrondoarra, ez?
- **(Miren): A, Larrondo, ni beti hamentxe.**
- (Ana): Bai, bai.
- **(Miren): Beti Zumaira jotzen deu, guk Zumaya dakau hurreo. Zestua... Sei kilometro o zortzi ezta kit zer daben, ta Zumaira bi dabe, ta beti Zumaira.**
- (Ana): Bai, lege zeak, dijuazenian ayuntamentura eta...
- **(Miren): Bai, lo uniko [...].**
- (Ana): Tokauko balitz entierrua hori ta...
- **(Miren): Arru, Arrauko zeara...**
- (Ana): Jun biharko ziñukete...
- **(Miren): Baña bestela...**
- Elizaz?
- **(Miren): Eleizaz e gu Arroa jutun gea. Arroa beti.**
- (Joxe): [...].
- **(Miren): Eske kilimetrua dakau Arruara, ta Zumaira bi dabe ta, hurre hurrenea. Hurrenea.**
- (Ana): [...] asko ez gea jutun...
- Larrondoko guztiak, elizaz eta...

- (Ana): Bai, bai, ezta asko juten baña general horrea.
- **(Miren): Gu horrea.**
- (Ana): Gu eleiaz Zumaian gaude, ayuntamentuz ebai, meikua re hauek e Zumaian dake.
- **(Miren): Guk Zumai^{ian}, hurrenea esan tziun ba hurrena Zuma^{ia}.**
- Eta lehen-lehen?
- **(Miren): Lehen-lehen, pues Azkuenian geundenian, pues Zestuara.**
- Zestuara?
- **(Miren): Zestuara. Uañ e badabe hamen Zestuara dabenak e. Etxia nola don Zestuara, pues Zestuara.**
- (Ana): Bai, umiak eta, zure illobak e, [...].
- **(Miren): Eli-ta, por ejemplo, hayek Zestuara jotzen de. Ta lehengusuak ebai, Mirenek ebai.**
- (Ana): A baita, Zestuan.
- **(Miren): Horrek e Zestua jotzeu, Antonik ebai Zestua jotzeu, baña guk ez, guk Zumaira. Hurrenea.**
- Eskolara nora
 - Eta bestela, eskolaik?
 - **(Miren): Eskolaik ez hamen, Zumaira o Arruara.**
 - (Ana): Eskasa!
 - Eta noa juten ziñaten?
 - **(Miren): Arruara o Zumaira.**
 - (Joxe): Zumaira.
 - **(Miren): Batzuk Arruara, beste batzuk Zumaira... Gu Arruara... Jun giñan pixka ta... Hau, habek Zumaira, hau Itziarra jungo zan...**
 - (Ana): Ni berriz Elorriya ta...
 - **(Miren): Bai ba, Itziarra ta... Itziar partia zu.**
 - (Ana): Elorriya re juten nintzan, hor Elorri re... [...].
 - Elorri, a Elorrixan bazan...?
 - (Ana): Eskola? Bai... Eta gañea goorra.
 - **(Miren): Barriyo hau baño geheyo.**
 - (Ana): Uan esateue baña... Goorra zan.
 - **(Miren): Uan goor ezin leike in.**
 - (Ana): Ez.
 - **(Miren): Porke ume bati ezin leike ikutu...**
 - (Ana): Dana protesta, gurasuak e [...].
 - **(Miren): Errietan itten baizu gurasua sartzen zaitzu, osake...**
 - (Ana): Barkau yazu baña... uango guraso askoena [...].
 - **(Miren): Baña asko, asko askoena hola do e... Tageo nola erakutsiko^{yoe} ba? Ezin leike... Ezin leike errespetoikan geo, geuk eman...**
 - (Ana): Nik eztet uste.

- (Miren): **Porke maixu jotzen ta... eske hori noiz kusi da... sekula ezteu guk behintzat ezautu, aittu iten ditteu, aitu!**
- (Ana): [...] izangoya seuru...
- (Miren): **Telebisiyuan aitzen ditteu guk holakuak, eztakit...**

6.1.3 ARTADI

BENITO ETXABE ETXABE

- San Migelgo eskola
 - Eta... eta zu orduan txikitatik Gorostiagan beti bizi...
 - **Bai, bai.**
 - Eta eskolara ta nora juten ziñaten?
 - **San Miela.**
 - Bertan zan, eskola bertan zan.
 - **Hoixe. Oain dao, hantxe dao, oaindio hor zio.**
 - Taberna-ta ta...
 - **Ez, ez, ez. Sarreran exkerreta nola dao zea [...], hua eskola dek, bere eskuduakin ta zeakin ta dana. Hor, hor daon, hoetaka... hori in tzanian, hoetaka geheyo lagun [eukitzen] zituen eskolan.**
 - Bai, e?
 - **Hamasei baserri ta dana, jende guztiya danak horrea etortzen hittuan ordun.**
 - Ume asko!
 - **Bai ba, danak. Ta gurian'e, guk'e, gurek baitta, gure alabak'e hor ibili dittun zean. Nik'e bost, ta geheyenak hor ibili hittuan. Ta geo hor zeatu zanian, saldu zanian eo, batzuk alde in tziyen [...] ta karo, hor tziok geldiuta...**
 - Eta...
 - **...oain bota in behar duela ta.**
 - ...noiz ein zian eskolak? Zuen denporan?
 - **Bai!**
 - Errepublikan, o?
 - **Bai. Ni lehenengo, apaiza huan zea, [...], nola zan zea? Famatu hua... Akordatu [...] batian!**
 - Ba, bardin da.
 - **Ta haekin hasi nun eskolan ta komuniyo txikiya're bai, haekin. Ta geo, etorri huan Don Joakin, ta hua han ai giñala ein tziyen zea, eskola hori, Diputaziyuak in tzin.**
 - Justo gerra baiño lehentxuo, ez?
 - **Bai, bai... Ez! Bai, gerra baiño lehen, bai, izango zan, bai.**
 - Treinta y cinco, o...
 - **Bai, gerra baiño lehen, gerra baiño lehen, bai.**
 - Eta ordun, bertako ume guztiyak eta bertara.
 - **Danak, hoixe, hoeta geheyo. Zea danetan zan bost-sei seme-alaba, baserri danetan.**
 - Baserri bakoitzian. Eta ze ikasten zan? Ordun, e, ze ikasten zan?
 - **Ze ikasi huan hamalau urte arte? Hamalau urtekin, fuera!**

- Sumar ta...
 - **Sumar ta restar ta multiplicar ta dividir ta...**
 - Lau operaziyuak eta...
 - **Geo hortik gorakoik...**
 - Irakurtzen ta...
 - **Bai. "Raiz cuadrada" ta zea ta hoyek'e jardutzen giñun ikasten, baña...**
 - Eta idazten, eskribitzen?
 - **E?**
 - Eskribitzen ta?
 - **Hortxe eskribitzen, esan dizut, bai.**
 - Eta, gustora juten ziñan eskolara?
 - **Danak! Ze erremeyo!**
- Apaizen eraginez hasi zen musika kontuetan
 - Eta musika kontuak eta, organo kontuak, nola, nola hasi ziñan zu?
 - **Ba hor, zean, etorri huan Don Joakin Dorronsoro, zea huan, aurreko apaiza zea, zaharra in tzanian, geo ordun etorri zuan. Ta geo hark'e urte batzutan kumuniyo haundiya haekin in giñun. Ta geo ordun, komuniyo haundin zea hortan etorri huan Don Nemesio Etxaniz. Ta hark berriz jarri zixkin umientzako ziniak han zean, Azpeittian. Ta musika ta hasi ta jende guztiya musika ikastea ta bea, zea, fama hartu huan, ba, kantua ta musika ta zea mordua ta. Ta geo bota in tziyen. Orduan hemen [...] karlistak eta, Turruntein alkate zeona karlista, ta abade zea hau...**
 - Nazionalista.
 - **... hau nazionalista ta... Zeoze esan tzula ta fuera bota zuen. Ta akordatzen nauk arratsalde, bezperan [...] ta zenbat jende zan han despedida eman tzunian. Danak ondo hartu zuen Don Nemesio, ta.**
 - Bai? Don Nemesio?
 - **Bai.**
 - Nungua zan bea?
 - **Debakua.**
 - Debakua.
 - **Debakua, bai. Ta hiru... Gaiñea itxia berritu in tzin, zea, ta hiru anai eo etortzen hitun horrea, ta bat Basakartekuakin ezkondata ta. Ez, bi anai e Basakartekuakin ezkondata zan.**
 - Eta orduan Nemesio Etxaniz izan zan, Don Nemesio, hamen musika kontua ta berak jarri zun martxan?
 - **Bai, bai. Geo hua bialdu zien ta ordun hua zeatu zanian Don Nemesio o zea sartu huan... Don Inazio zea... [...] buru hau! Goikoetxea!**
 - Goikoetxea.
 - **Mendaroneko zea hori. Ta horrek, ba, orduan [...] ba, ikasi in beher tzala o zeeze. Batenbat zea...**
 - Musika.

- **Musika zea, ta. Haekin hasi giñun zeoze zeatzen ta, kantatzen ta, tonua eman ta, zean ta kantuan ta. Baiño hua zeatu zanian´e...**
 - Orduan zu zure...
 - **Geo...**
 - ... horrela hasi ziñan?
 - **Bueno, seittu in beher tzala ta, Don zea horrek, Don Inaziok baserritar danakin o zeatu zian ta. Nei zeak, gastuak paatzeko hillian bost duro zer zan zean. Ni Zumaira jutun niñun, zea, Don Angelena, musika zeatzea, ta. Handik aurreakuak, berriz, ba!, pixkat...**
 - Jardun ta...
 - [...] laga nitxion hari ta, geo neure kasa.
 - Eta ordun klasiak, Zumaiko klasiak eta, baserritar guztien artian paatzen zian?
 - **Bai.**
 - Zure klasiak. Ta holan ikasi zendun.
 - **Bai. Bai, soldaua zeatu bittartian. Ta geo, geo solfeua ikasi nunian...**
- Uda partean erromerietara eta neguan zinera
 - Eta, lehen aipatu ituzu, e, erromeyak eta. Hemen inguruko erromeyak eta nun izaten zian?
 - **Arruan jaiero, ta Mian e San Isidrotan ta Zumayan San Bartolometan zean ta hor Arruan e ya jaiero kantinan itten huan erromeya.**
 - Arrua Goikuan?
 - **Arrua Beheyan.**
 - Beheyan?
 - **Beheko estaziyan. Eunero, o jaiero itten huan zea erromeya, ta genealian zea eualdi ona eo bazan zea oñez Zumaira trenbidetikan [...].**
 - Ta zuek Arruara orduan?
 - **E?**
 - Geheyen bat Arruara?
 - **Bai. [...]**
 - Ta geo jayetán inguruko jayak, ez?
 - **Neguan ta zinea o... Hoixe.**
 - Bai, e?
 - [...] zinea.
 - Nun zan zinia, Zumayan e...?
 - **Amaiako zine haundiya huan hor... Geo Amaia Hotela itteko bota zien hua ta... geo berriya hor zean dona...**

6.1.4 ELORRIAGA

KLAUDIO ETXABE UDABE PIKOTE

- Olagarrotan gauzez egiten zen
 - Eta nola iten zan, edo, olaarrotan? Nola iten zenuten?
 - **Joxe! Joxe! Karmen!**

- (Karmen) Zer?
- **Olaarro-kaku ekarri zan hortikan!**
- (Karmen) E?
- **Kaku ekartzeko olaarro harrapatzeko... Erakutsiko izuet. Holako zea, barilla batekin.**
- Gabian?
- **Gabian argid^uakin. Gabian kanpoa iregi ertetzen zien, gabian. Danak ez baiña askoek. Egunez ez, egunez barruan, harripian.**
- Eta orduan, gabian, behin illunduta, hamendik harraldea jeitsi...
- **Bai.**
- ...kakuakin eta... Hauxe!
- **Habekin. Hola, haitzarteko zulun sartu, ta hauekin atea. Hamen'e, hamen'e, uain leku askotan zeakin in behar izaten di^uye, kaiñabera luze bat, eo. Jana jarri o trapu zurid^ua aurrian jarri. Harri haundi^uxak nola dia? Harri haun [...] ta, hola jartzen dek eta, zurid^ua ikusten eta jana dalakuan, engaiñatu iten di^uyek, kanpoa atea. Eta ordun, honekin zast! [...]**
- **atea.**
- Orduan trapuakin harrapatzen da?
- **Bai. Hamen, zea, hamen, hamen danak gantxuakin. Nola haitza txiki^ua dek, harri txiki^ua, leuna...**
- Bai, bai, bai. Eta orduan zein da olaarrotan ta iteko, jeitsi [parolakin] edo... Lehen nola iten zan?
- **Gabian.**
- Gabian jetsi...
- **Kandillakin. Karburo-harri^ua, harri^uakin.**
- Bai. A! Karburuakin!
- **Bai. Karburu-potua, holakua.**
- Hura bota.
- **Hura gaiñian bota, ta behi^uan harri^ua. Ta harekin. Argi earra iten dik karburuak.**
- Eta horrekin argitu...
- **Bai. Oan, berriz, danak butanuakin ibiltzen dittuk!**
- Bai.
- **Karburua gelditzen huan astuna.**
- Karo!
- **Harri pillua nik ibiltzen, holako pote haundi^ua ibiltzen nin! Pote haundi^ua! Pua! Ta ur pillua ta harri pillua're bai barruan! Ta besua hilda laatzen nin atzeneko! Oaiñ'e butanokin, illoba guria hor ibiltzen dek eta hark butanokin, hola, ezer ez!**
- Eta erreza al da?
- **E?**
- Olarruak eta harrapatzia erreza al da?
- **Daki^uenak bai, ez daki^uenak zailla!**
- Zuretzat erreza orduan?

- **Neetzako bai! Majiña batei [...] nik olagarrua holaxen. “Ta non?” “Ta hamen.” “Seguru?” “Ta seguru, bai.” Ta, da!, kanpoa.**
- Eta nola dakizu nun daon ta nun ez daon?
- **Antzematen, seiñalia. Askoek seiñalia laatzen diye!**
- Haretan edo harritan, eo?
- **Batzuek hondarra, beste batzuek harri^{dx}a igual, beste batzuek hamarran azala, ta. Hanbeste klase, ta! Ta hi jun, ta bate ez di^{dx}ok antzik emango!**
- Ez!
- **Beste milla junda’re, igual-igual.**
- Baiña, dakixanak...
- **Bai, daki^{dx}anak eakutsi in behar, ta! “Hamen tziok!” “Zer tzu ba?” ta, “Seiñalia” ta, “[...] seiñalia”, ta handik ikasi geo!**
- Eta orduan, hamarren azala eta oskolak eta lagatzen dittue?
- **Bai! Danak ez e, baiña askoek.**
- Eta orduan zulora jun...
- **Ta ixkutatu zulu^{dx}an. [...] harri^{dx}an zuloa sartu.**
- Eta kakuakin eta...
- **Kaku... honekin atea.**

- Eskolara eta jeneroa saltzera Zumaiara
 - Eta hamen zuek gaztiak, umiak ziñatenian eta, eskola nun tzeon?
 - **Eskola Zumaira jun bihar!**
 - Zumaira jun behar?
 - **Zumaira oiñez. Oiñez jun ta oiñez etorri in bihar...**
 - Hamendikan, e?
 - **Bireik ez tzeon ta, oiñez!**
 - Biderik ez?
 - **Ez. Holako zea, justu-justuan, laguna pasatzeko.**
 - Eta bertakuak, Saskarate ta hamen, Agerre, ta...
 - **Hoy^{dx}ek’e danak.**
 - Danak alkarrekin.
 - **Bai.**
 - Ume asko izango zan orduan?
 - **Bai, zeatik Elorri^{dx}atikan’e eskola ta Zumaira umiak.**
 - Elorrixatik, e?
 - **Bai. Bestela Itziarra o jun bihar. Ta baakik, bat urruti, bestia urruti... dana urruti!**
 - Bai.
 - **Ordun, kotxeik lehen^{dx}o, bireikan ez ta kotxeikan ta’re ez.**
 - Bai, bai, bai.
 - **Oain dana kanbi^{dx}auta ziok. Oain danak kotxia bihar!**
 - Eta hemen auzoko guztiak, orduan, Zumaira.

- **Bai.**
- Bai. Eta jenerua ta saltzea, azokara ta? Zumaira're bai.
- **Zumaira. Astuakiñ eaman bihar! Patata ta... zer tzian!**
- Eta zer ziran? Ze izaten zan, patata ta...? Baratzekuak eta izaten zian, tomatia ta?
- **Bai, bai, baatzakuak. Bai. Tomate ta, tipula ta, porro ta... dana holakua! Bai.**

JOXE MANUEL AGIRRE EIZAGIRRE *ENDAÑETA*

- Jatorduak
 - Jateko ta baserrian garai haietan, ze, ze otordu iten zenittuzten?
 - **Basarriyan? Guk jatunak erteten gendun [...]. Gurasuak jatunak zian ta guk... Urte txarrak ziala esaten due hayek, gu jayo giñan urte hayek eta, oso gose haundiko urtiak izango zian baña guk ez gendun goseik ezautu. Uañ, ez gendun nahi gendun gauzikan, haragik o gauza asko jango baña [...], itxian zan gauzatikan, babarruna, patata ta, ollo, konejo, hortikan guk gure amak prepatzen zun beti kazuelan. Ta halaxe izaten zan gure zea. Goseik ez gendun pasau, uain nahi gendun zea, bakizu yogur ta zea holako gauzik etzan izango baña itxian zan [...] prepatzen zittun holako flanak eta arroz kon letxe eta holakuak [...], familia hasteko baña, guk ez gendun geuk goseik ezautu itxian.**
- Eskola eta doktrina Zumaian
 - Ikastea, jun tziñaten noa baitea?
 - **Bai, hamen Zumayan. Zoze eskolan eo... Hau euki urriena eta Zumayan ibiltze giñan. Kumuniyua ta hamen [...], Zumayan. Ta holaxe.**
 - Parrokian?
 - **E?**
 - Parrokian?
 - **Parrokiyan bai, Zumayan. Gure gurasuak eta Itziarren in omen tzuen kumuniyua ta, baña gu giñaneako ya Zumaira aldautu zeon elizako giro hori ta erokeya bestela Itziarra ordun, etzeon ordun kotxeik eta uan bezelako erreztasunik, eta ordun oñez jun beher izan ta... Itxura danez honea, aldau zan Zumaira ta... Zumayan guk Zumayan in gendun, izan eskola jirak eta kumuniyo ta hoyek danak Zumayan.**
 - Dotriña, Zumaian jasotzen zenuen?
 - **Bai, bai.**
 - Dana bertan.
 - **Bai, bai, Zumayan. Ordun dotriña gauza sagraua zan. Beste gauza haundik ez gendun ikasi baña hori ikasi gendun pixkat.**
 - Eta eskolan nun ibili ziñan?
 - **Hamen Zumayan. Zumayan ibili giñan.**
 - Ze kolejiyotan o...?
 - **Ba hor daon, [...] zea esaten diye uain Jubillos... zea musika eskola. Hoi zan orduko eskola Zumayan. Hamentxe ikasi gendun apurra. Gauza haundik ez nun ikasi baña... Hamen ikasi gendun. Ta neskan [...] kolejiyua zan hamen, aurrian. Uan etxiak in dabe hamen, nola zan, beste aldapan gora bistatzea hau, hor lore zeak eta badabe ba, hor tzan, kolejiyo haundiya**

zan, ta hor ibili zian neskak. Geo Zumaya kanbiyau da uain, jundaneko hirurogei urte hontan asko kanbiyau da Zumaya, Baña holaxe izaten zan gure jira. Hamentxe ba torri oñez ta, izekonian bazkaldu, ta segi aurea.

- Ta eskolan akordatzen al tzea uniformauta juten ziñaten...?
- **Guk ez.**
- Eo ze ohitura eukitzen zenituzten...?
- **Guk ez. Gu itxetik tortzen giñan arropakin. Zeak ez, arrebak eta hoyek bazeken uniformia bazuen hoyek. Baña guk ez, gu tortzen giñan posturan izaten gendun, ta handik erten ta, geo dotriña ta hoyek, hala izaten zian. Ordun etzan beste ezer, ez gendun guk besteik ezautu. Gure jira hala zan, etzan beste ezeikan. Etzeon hainbesteko erreztasunik ordun. Soiñian zihar tortzen galtzakin ta, jertzia o gendunakin izaten zan jira.**
- Ta eskolan ze ikasten zenuen, danetik?
- **Bai zoze ikasi gendun, gauza haundik ez. Pixkat ikasi gendun, zoze. Letzen ta eskribitzen ta, kuentak eta iten ta ikasi gendun, uan bezala etzakaun zeaikan ta, hamahiru urte/hamalau urte iten ziñunian lanea ixilikan. Hasi giñan, ta zea hortxe segi deu uaiñarte.**

6.1.5 KALETARRAK

MERTXE IRURETA MUJKA

- Garai bateko Erribera kalea
 - Ta nola gogoratzen dezu zure txikitako bizimodu hori?
 - **Ba ona! Zergatikan, bueno, beti kalia jolasian. Estalapia zeon, *Justaneko* atzekaldian estalapia zeon, eta han telefonikako, bueno porke gero aita etorri zanian alde honta, aman aldea, hor jarri zuten telefonika. Nola izaten zan, zeakin, kabinakin ta, hori jarri zuten, eta hor aurrian beti argiya eoten zan, ta hor jolasten giñan, “zero – zero”, ta jarri lurrian, ta baloyakin ta... Nere... zeakin, kaleko neska danak giñan, bueno bi mutil ere bazian baña, geheyenak neskak, ta hantxe kalia jolasten, oso ondo.**
 - Ta Erribera Kalia asko aldatuta congo da uain...
 - **Bueno... bai, bai.**
 - Nola gogoratzen dezu lehen? Zer zeuden, ze denda edo...?
 - **Ba aurrena hasita, uain *Oxford* don tokiyan...**
 - Bai.
 - **Hor alondiga eo deitzen zitzaion, porke hor Juanitok eta eukitzen zituen ere bai ardo barririkak-eta, gauzak holak. Eta gero, intzan, hura kendu zuenian, eskola profesionala.**
 - Bai.
 - **Eta horrea tortzen zian frailiak, erakustea zean bat. Eta beste bi gizon ere bai, Joxeba akordatzen zea? Juanito...**
 - (Joxeba): Bai.
 - **Juanito ta bestia... Ana, Anan aita, baña ez det gogoratzen izena. Eta erakusten zuten hor, *Oxford*-en. Eta gero, eskallerak Calle Marira, geo *Foto Gar*, geo *El Bar de la...* Nola izena zun?**
 - (Joxeba): [...].

- **No... Beste paretian aita.!**
- (Joxeba) Patxi.
- **Hori da beste aldean. Ai naiz juten *Oxford*-en kalia. *Zan Foto Gar...***
- (Joxeba) *Txikito Artadi*-na.
- **Hoi da!**
- (Joxeba): [...].
- **Hoixe! Uan *Inpernupe* daon tokiyan *Txikito Artadi*. Geo iturriya dao eta gero zeon gure aitan barbeya.**
- (Joxeba): [...].
- **Aitan barbeya geo iturriyan onduan, ta gero, hurrungo pusketan, jarri zuten telefonoko kabinak eta zentralita. Horixe.**
- Ta gero zeon pelukeya, orduan?
- **Iturriyan ondoan.**
- A!
- **Iturriyan ondoan pelukeya, ta pelukeyan onduan haruntz, zea, zentrala. Zentrala ta kabinak. Hori, dana erreskan, alde baten. Ta beste aldian, *Patxineko etxia ezautuko dezu, Pulpo*, nola do *Pulpo*, bueno ba hori *Patxineko etxia*. Ta hor zeon taberna, *Patxi*. Gero, estalapia, eta gero, *Justa*-neko taberna. *Justa*-neko taberna esaten gendun, baña hura *zan Ciervo*, bai, *Ciervo*. Gero zeon, *Galdona, Galdona*-neko ferreteya. Eta... gero ya kalia, molla aldea. Geo hor eoten zian, kale, alde hortan ikatzak, almagazak, eo dana dala. Porke etortzen *zan barkuak*, zeara molla, ta hor deskargatzen zuen, ikatza. Ta zian zati haundiya ikatzenak, geo zeatu zuten baña... Eta geo ze geheryo do hor... A! Geo, zea, pixkat aurretiko hor, nola da hori... esaten ziguna, “qué hay cuadrilla?”.**
- (Joxeba): [...].
- **A, geo Luistarrak! Luistarrak etxia.**
- (Joxeba): [...].
- **Hori da, bai! Enitzan gogoratzen, bai, *Luistarreko etxia* eta gero, nik esaten deten gizon hori, etzatena akordatzen izena...**
- (Joxeba): Kantabriko?
- **Kantabriko! Eta gero ya pixkat aurretiko...**
- (Joxeba): *Etxabe Cuarto*.
- ***Etxabe Cuarto*. *Etxabe Cuarto*-k zauzkan, ba, hiru zatitan inda ba, komedoría ta [...], sukaldia pixkat honuntzo, eta gero zekan gañea, horrek, pasua zeukan Erribera Kaletikan mollaño. Eta eskallerita batzuk molla. Eta eskubiko aldian okitze zitun lotako oyak, emateko, alkilatze, baña kanpoko jendiai ta hola...**
- Hostal...
- **Bai... No llegaba a hostal, pero bueno. *Zan*, e... *Etxabe Cuarto*. Geo *Etxabe Cuarto*-n ondoreñan, zea, hor... Ze eontzan, panaeya, baña...**
- (Joxeba): [...] panaeya.
- **Bai, ta zea, panaeyan onduan beayek iten zuen...**

- (Joxeba): Labaldia.
- **Labaldia.**
- “Foto Mertxe” argazki denda, garai bateko Indamendi elkartearen “bulego”
 - **(Mertxe): Ta eskursiua gendukarian, iten gendun propaganda, ipintzen gendun kalia bi o hiru tokitan, eta apuntatzea etortzen zian Foto Mertxe-a.**
 - A, karo, zuek argazki denda zakazuen.
 - **(Mertxe): Bai, bai. Han apuntatzen gendun...**
 - (Joxeba): Bai, hori izandu zan ofizina... Pf...
 - **(Mertxe): “Para todo”. Bai, bai, ni nola han neon, ba...**
 - (Joxeba): Hasiera batea, hasiera ta urte askuan... Geo Foto Mertxe, Foto Mertxe, Foto Mertxe... Han iten zan karnetak apuntatu, karnetak in, zea... entregatu... Pf... Ta eskursiotako izenak hartu...
- Dantza taldearen emanaldi nagusiak
 - Ta emanaldi nagusiyak, San Telmotakua bat izango zan, eta geheyo, zein izaten zian? Festetan o...
 - **E... Guk hola gero dantza geheyo... Oikiya akordatzen naiz eta Arrua're bai, Karmenetan, eta Beheko Plazan ere bai, in gendun, porke argazkia dakat. Eta... nola da hori, Julio Beobiden omenaldian in gendun dantza zine Aita Marin, porke zinia ya bazeon ya haundiya, bere zatiyakin, zeako hor zea antzerkiyak eta iteko... ta han ere dantza in gendun, e... Julio Beobiden omenaldi baten.**

MARIA ANTONIA GOIKOETXEA ELUSTONDO

- Erribera kalean muskariz inguratuta
 - Txikiya ziñanian nun bizi ziñaten?
 - **Hortxen, zean, e... Uañ Erribera Kale esaten diyoe baña hori Calle, gu bizi giñanian, Calle Puerto zan. Ta geo gaña geheyo. Aldatu ziyuen Domingo de Agirre Kalea. Pusketa, eztakit nik zenbat aña denboa eon tzan Domingo Agirre izena. Uain uste det Erribera dala e, hala usten det. Baña hori, gu umiak giñanian Puerto, geo Txomin Agirre, ta uan Erribera izango da.**
 - Eta nola zan orduan kale hori, edo horko bizimodua?
 - **Ba horko bizimoua zan oso herriko, famili oso famili arteko, lagunak, auzoko lagunak... Auzuan, adibidez, gure itxian atia beti zabalik eoten zan. Aurreneko pixuan bizi giñan, eta gaña auzokide, nola esaten da, on, alkarrekin, “hau falta al dezu, hori emango al dizut, o zeatuko al dezu...?”. Eta gero hortikan aparte baita're, gure atta, Zumaiako bandako direktoria zan. Eta ematen zitun, solfeua ikasten ai zianak aurretik, geo instrumentua hartu baño lehen, ba gazte jende horretan, solfeua, zean, e... *Solfa* deitzen giñun guk, Calle Carniceriako batian zeon han *Solfa*, eta ensayuak eta eoten ziana. Eta gure attak gazte hodiei etzeko komedorian ematen ziyon solfeua. Gaña, kuriosua da e, gure aurreneko pixuan, gure attak solfeua; hirugarrengoa pixuan zeon beste profesora bat, pianokoa; geo gu hamar, ene hamarra zan gure itxia, zortziyan, *Buzueneko itxia* esaten diyouna, *Buzueneko***

- itxia*-n, hor *Buzueneko* Lutxik baitare pianua jotzen zun.; eta beayen goyan bizi zian, uan Salve-ko solua ta kantatzeko, azkeneko urtietan kanpokua dakau, baña Pako Arrizabalagak kantatzen zunak [...] hor bizi zan. Orduan nahiko musika giro zeon bi entrada hoyetan, bai.
- Musikuen etxia...
 - A, bai, bai, bai. 10ian hirugarrian pianua ta beheyan gure atta, eta batzutan gure attack saxofoya jotzen zun baitare, saxofoi... eta zortziyan Lutxik pianua, [...], eta geo, esan detena, beayen gañian zeuenak, kantuan oso onak Arrizabalagatarrak, oso onak, bai.
 - Eta esan dezu zure atta bandako zuzendaya...
 - Bai, zan bai.
 - Urte askuan izan tzan?
 - Ba... Aber... Bere atta zan bandako zuzendaria, ta geo tartian eztakit, nere anai zaharrena [...] esango likit hau ta hura... Baña eztakit nire attatta ta atten tartian beste direktoren bat eontzan, baña geo gure atta, karo, ume-umetatikan bandan, ume-umetatikan safoxoya, anai danak zian batek saxofoya bestiak klarinetia, bestiak... danek zaken musika mundu hori. Eta, gure atta eongozan hogeta urtian bai. Bai, bai.
- 40 urterekin graduatu
 - Ta geo nik beti nakan... Graduadua nahi nun atea, graduadua nahi nun atea... Ta berrogei urtekin atea nun nik graduadua, bai. Akordatzen naiz Belen zanai, Belen Golmayoi, udaletxea jun ta esan: “ez al dezue, lehen helduen...?”, a ta ahaztu intzat, lehen gure entradan hirugarrenian zeon pianua jotzen zuna eta maixo bat. Maixo zea, eskola, orduan eskola nazionalak esaten zana, maixua. Eta hark, illuntzetan, basarriko jendiai eta zeai, eskola ematen zidxon. Bai, bai. Eta ni, akordatzen naiz, nola jun nintzan Belenana ta esan nion: “Belen, ez al daka Zumaiko udaletxiak helduentzako edukaziya, o zea hau ta...?”, “eztet ezer aitu”, “eske ni gustoa jungo nitzake”, ta “bueno, zoze hitzeingo deu”. Ta ni ya ahaztuta neon. Eta, laroeta zazpiyan, laroeta zazpiyan, osa nik berroeta bat urte nazkan, [...] laroeta zazpiyan bai... laroeta seyan! Udaletxetikan, zea, karta bat, esanaz nola hastea zijuazten prueba bezela... “educación de adultos”... Ta ni urre-urre bizi naiz han, Aita Marin, eskolatik, eta.... Esan nun “ba bai! Ba bai!”. Ta hala hasi nitzan, eta akordatzen naiz gañea hasi giñaneako, ya beandu zan, Gabonak pasatuta ta zeuden... Eta in tziguen azterketa bat eta esan tzi enei: “zuk urte betian ateatzia badakazu graduadua”; eta esan niyon: “bai baña ni enaiz etorri graduadua ateatzea, ni ikastea etorri naiz, orduan, in baldin balezaket beste urte bat geheto...”; “a, bai nahi baezu bai”; “ba nik nahayo det”. Ya urtia hasita ta seituan bukatzen genun ta... Ta hala in gendun, ta horreatikan, laroeta seya ta laroeta zazpiya. Laroeta zazpiyan ya graduadua lortu nun, ta klaro, orduan inglesa guk sekulan ez zeatikan kolejiyan frantses pixkat ematen, frantsesa ematen ziu bai, frantsesa bai. Baña inglesik ez, inglesik ez. Ta inglesen zeoze nola esaten da, onbre, gauza haundik ezin dezu ikasi, horrein denboa gutxiyan, baña inglesan zeoze... Geo zea, este... fisika ta hoyek eta... hamabi urtekin nola ikasiko nitun ba hoyek nik...Eta han lortu nun, zea, graduadua, bai. Eta geo, banakan nik asmua, orduan ba, beste batzukin holaxen hitzeinda ta, posgradua itia, baña Bergara jun bihar tzan ta zea hoyek danak... Eta orduantxen tokatu

zan, e... ni lanian hasi nitzan zeatikan, zea, este, zea hartu nun, han, han, uain pitze^ya dao baña han leheno pasteley^a zan, Txaparteginekuak zeken, ta hamentxen don Txapartegi hori han hasi zan. Eta honea etorri zianian hura geatu zan eta... ni, hura hartu nun eta, laneko zean eta, ya ezin... ya Bergara juteko eta eziñezkua zan, eziñezkua zan... Eta holaxe geatu zian nere ikasketak.

6.1.6 ARRANTZALEAK

JOSEBA GARATE ELOSUA

- Festetako entretenimenduak
 - **Bai... Batela tiña.** Hau gitxi, herritik, kanpotik etorri hitxuan jendia, kanpotik ez!, baserritarrak, asto-karrerak iten hitxuan baiñon hoixe gitxi. Garbi zan guk ez giñin parte hartzen. Asto karrerak eta ditzuk oso... Oso gitxi. Jarri're gitxi izaten zien, garbi esango di^yat. Ta geo, ba, ingurutako baserritako jaⁱak, jendiak asto-karrerak...
 - Gehio izango zan...
 - **Bai. O herriko, herri-basarrikuak, hor, [Basureronekuak] eta baitxuan astua zakenak. Kale-baserrix^eetan, e, bertan e izaten hitxuan, zeak, souak eta...**
 - Bai, bai, bai.
 - ... okoillua behⁱan zakenak, eta... Bai, asto-karrera, harrapaketa. Soka-tiran, hori danian ezautzen dek, soka-tira. Bi hankak lotuta saltoka. Bi hanka lotu ta saltoka. Bi hanka lotu ta saltoka. Bestia, berriz, bi launei, batei exkerra ta bestiai eskubix^a lotu, ta zea. Bestia, karretilla esaten gitxion. Batei hanketatik heldu ta bestiai eskuakin lurrian, entenditzen al dek?
 - Karrera.
 - **Karreraran. Zein alleatu lehenuo. Karretilla esaten gitxion. Bat aurrian jartzen huan eskuakin ta bestiak atzetik, hanketatik heldu ta horrela, bai.**
 - Hau guzti hau aiuntamientuak eta organizatzen [...]?
 - **En jeneal bai. Bai, bai.**
 - Eta guzti habek noiz hasi zian, ya, zu txikitán, zu sei-zortzi-hamar urte... holakuak ya organizatzen zian?
 - **Bai, bai.**
 - Año cuarenta y cinco, seis ya, hortik aurea bai?
 - **Bai, hortik aurea ingo hitxuan. Zinkuantan behintzat bai. Bai, bai.**
 - Eta noiz arte? Oaiñ arte?
 - **Gabon batzuk galdu hitxuan! Asko galdu hitxuk, e!, jolas asko! Uan ez die nahi izaten gaziak. Uan dana, bakik, ordenadoria ta [...].**
 - Internet...
 - **Guk ibiltzen gendun jolasak eta egurrakin indako zeak txintxilikako kamioi hoⁱek ya, ez ditzuk, ez ditzuk ya esistitzen ta, zea. Oan guri erregietan'e ze ekartzen digu, ba? "Kina" bakik oan loteid^xa, o deitzen genuna, "kina" deitzen dix^ou, loteⁱa huan zea...**

- Errege egunean opariak
 - Lehen izante zian, erregaluak eta izaten zian erregetan?
 - **Bai! Bai, en jeneal, bai. Nik ezautu diyat.** Askotan arropa izaten zala, hori're egiya dek!
Endenditzen dek? Askotan...
 - Abarketak, o...
 - **Abarketak, o...**
 - (Laguna) Zea baiño geheyo bai, Olentzero baiño geheyo. Nik behintzat ezautu detena, erregiak eta.
 - **Eske Olentzeroik ez dit ezautu! Olentzeroik eta ez dit ezautu.**
 - [...] olentzeroik eta, gabon egunian eta...
 - **Bai.**
 - (Laguna) Ez, ez, ez. Uain hasi gurian zea, hori lehen ez huan.
 - **Ez. [...] hoixe da o erropa o zea baldin bazan, ba, horixe, kina o zea, beste kubo hoxek'e, nola dia? Ahaztu [...]. Lau o bost, hua're [...], ba!**
 - (Laguna) "Juegos Reunidos" hituan lehen.
 - **Bai.**
 - Partxis estiloko...
 - **Bai, partsixa're bai, baiña ez, beste zea kuadru batzuk eta hayek osatu bihar. Lau aurpegi en jeneal eukitzen zien.**
 - Puzzle...
 - **Puzzle moukua, bai.**
 - Puzzle moukua.
 - **En jeneal lau aurpegi eukitzen zietan ta hura osatu.**
 - Bai, bai.
 - **Kuadro batzuk hitxuan, ta...**
 - Bai, bai, bai. Puzzlia alde...
 - **Bai, lau alde diferente, ba, bai. En jeneal, erregietan ta holakuak jartzen [...]. Ta geo karamelon batzuk o...**
- Gabon gaua familian; afariko menua
 - Eta gero, gabon gabian eta...
 - **Geo, gabon-gabian en jeneal...**
 - Familiyan.
 - **Familian. Gu beti amonena, amona ta bizi hitxuan, amonanea juten gintxuan, ta hantxe, kartaka ta zea...**
 - Eta afaria ze izaten zan? Espeziala, o?
 - **En jeneal, orduan, afaldu ta geo, guk nork bere itxian afaldu, ta orduan bai, han kafiak eta, o likoriak, o bonboiak, o turroiak, o zea. Kafia beti martxan, baña jokuan in ta ordu bixak, hirurak aldian, gu itxea, bai.**
 - Eta afaltzeko espeziala izaten zan orduan, pixkat? Ez?

- **Uaingo mouan! Geroa're hala zeatu gaitxuk, en jeneal, Zumaian, ba, aza-olixuak, karakolak izaten huan. Baña aza-olixua en jeneal, ta karakolak eta bixigua, hori gehienian.**
- Ta aza-olixua zan gabonetako...?
- **Aza-olixua bai, en jeneal, Zumaian behintzat.**
- Aza egosiya eta...
- **Aza egoixua ta geo [...] olixua baatzui batzukin, ba, aza-olixua deitzen gitxuan hori.**
- Eta gero karakolak.
- **Ta geo bixigua ta geo karakolak. Bixigua erria, badakik. Bixigua modu onian eoten huan, ez uan bezela. Ta geo, basarritarrak en jeneal, txitxarro beltz handi hori [...]. Txitxarro beltza're ona dek. Ta geo karakolak saltsan. Baiña gogorak eoten [...] karakolak.**
- Eta erregalorik eta egun horretan? Gabon-egunian?
- **Ni ez nauk gogoratzen naizela ez.**
- Eta Olentzero? Olentzero izena ta ohitura...
- **Izena're ez, ez, ez, ez, ez.**
- Hori Zumaixan?
- **Ke ba! Ez, ez, ez. Ez, ez, ez, ez... aitu...**
- (Lagunak) [...].
- **Ez, ez, ez. Nik ez diat... Geroa zeatu huan.**
- Eta mezarik eta izaten zan?
- **Bai, izaten huan. Gu ez gitxuan juten o... oso zeak gitxuan. Pixkat aparte ibiltzen gintxuan. Baiña gaueko hamabitan, zea ollarren meza o "misa del gallo"...**
- "Misa del gallo" izaten zan.
- **Ez dakitena da monjetan iten zuen o hemen parrokiarian o beheyan [...]. Nola iten zuen, ba?**
- Eta hurrengo egunian? Gabon... Nola esaten dezue? Hogeita bosta...
- **Eguarri-eguna, hori bai, eguarri-eguna. Gabon-eguna ta eguarri-eguna guk beti.**
- Eta eguarri-egunian?
- **Normal. Ez huan ezer'e zeatzen... Jai bat. Bakoitzak bere tokixa bazkaltzeko, ta ez huan ezer...**
- Baiña kanturik eta?
- **Ez, ez, ez, ez, ez.**

JESUS GOROSTOLA IRIBAR

- San Telmo kalea; bizimodua ateratzeko denetarik egin behar
 - Orduan, oin, Jesus, zu nun jaiotakua zea, ba?
 - **(Jesus): Ni Zumaian, Calle San Telmon.**
 - San Telmo Kalian?
 - **(Jesus): Bai.**
 - Eta familiya bertakua? Aita, o?
 - **(Jesus): Bai, aitta zumaiaarra ta ama getaiaarra.**
 - Eta aitta San Telmo Kalekua're bai?

- **(Jesus): Bai, bai.**
- Eta nolakua zan San Telmo Kalia? Nola gogoratzen dezu? Asko aldatu al da?
- **(Jesus): San Telmo Kalia, bai, asko aldauta, bueno! Asko, asko. Leheno dana itxe... zeak, txarrixak eta hazten zianak, dana txarrixak-ta, itxietan oilluak eta dana. Gure itxietan, aldamenian, ertz hartan oilluak-eta, txarrixak-eta...**
- Bertan, etxian, ezkatzian?
- **(Jesus): Behian, behian. Bai.**
- Eta hori etxe guztietan?
- **(Jesus): Danetan ez, baiña asko. Hamen, Calle Marin-ta askotan. Calle San Telmo're... Ixa arrantzale zeoze-zeoze zekela danak.**
- (Akelino): Bizimoua orduan hala huan. Eiten zan itxeako konparaziyo batea patata, baba dala, ta dana iten zan. Taillarrian batzuek iten zuen lana ta beste batzuk, berriz, barkuak deskargatzen-ta igual. Ta negoako jartzen zan artua ta babaa ta patata ta hoyek izaten zian.
- Orduan danetik pixkat egiten zan, ez?
- **(Jesus): Bai, danetik, bai, gehixena.**
- Baratzeko kontua, itsasokua ta... Itsasua, baratza ta, taillarra ta...
- **(Jesus): Gure itxian ez zan ezer...**

- Lehengo itsasontziak
 - Eta barkuak nolakuak zian orduan?
 - (Akelino): Orduan hirurogei bat o hemen [...] fotografiyan ta azaltzen dia, ba, balandruak bi belakuak? Hirurogei bat o honela, o larogei bat o honelako barkuak.
 - Eta hoxekin juten zan Cadiza-ta?
 - **(Jesus): Cadiza bai.**
 - Belako...
 - **(Jesus): Belako zean. Ta beak esaten zun ze ordutan ta, honela jarri eskuan [...], "ba! Seirak aldiian ditzuk oain, seirak aldiian", ta halaxen. Ez seirak eta hamar, ez seirak eta hoge, seirak aldia o hola, gutxi gorabehera.**
 - Bai, orduan dana izango zan gutxi gorabeherakua, ez?
 - **(Jesus): Geo, konpas txikiak eta hasi zinian-ta ta, jode!**

- Balenciaga astileroa
 - **(Jesus): Guk, guk ezteu izer ikasi zeakin-ta ta, guk ikasi deu "a base de plantilla", [...] atea, [...] zeatu eta...**
 - Zein zan zure lana astilleruan? Ze lan eiten zenun?
 - **(Jesus): Barkuak montatu're bai, ta... barkuak in'e bai. Reparitzen gehixena. Bai. Barko zaharrai, ba, txapa kendu ta aldatu berrihan [...].**
 - Txapazko barkuak?
 - **(Jesus): Bai. Hondatzen zanian txapa o zeatzen zanian, bajatzen zakonian zea, loritasuna, hura kendu ta berrihan jarri.**
 - (Akelino): Baiña hori baiño leheno're kalderak. Kalderak iten, ta...
 - **(Jesus): A! Kalderak iten ta, bai!**

- (Akelino): Hori ya dek, beranduo dek hori, kalderak iten. Hi kalderak iten ta, guardabarro're nola da?, kabina hoyek iten, ta.
- **(Jesus): Puentiak in ta...**
- (X): San Telmo kaliañ hasi, hasi San Telmo kaliañ hasi...
- (Akelino): Oin itxiak in ditxuen hortan...
- Han zeon Balenciaga?
- **(Jesus): Bai.**
- San Telmo kaliañ bertan.
- (Akelino): Oain etxiak nola in ditxue, etxe pillo hori?
- **(Jesus): Bai.**
- (Akelino): Hortxen.
- Ta handik barkuak bertaraiño sartzen zian?
- **(Jesus): Ez, ez.**
- Nola sartzen zian?
- **(Jesus): Guk hamen prepaatu ta geo juten giñan astilleroa montatzea, oain don toki horreta, o moilla.**
- San Telmo kaliañ iten zian kalderak-eta...
- **(Jesus): Kalderak eta hor in ta...**
- (Akelino): Taillarra.
- Eta gero moillan...
- **(Jesus): Moillan montatu barkua.**
- Eta Balenziaga nun zeon, zu hasi ziñanian astillerruan?
- **(Jesus): Hortxe, hortxen bertan. Hortxen bertan, ba, ehun ta... holakon bat urte ingo zitun.**
- Ehun urte?
- **(Jesus): Astillerruak e, han.**
- (Akelino): Astillerrua in zan...
- **(Jesus): Gruakiñ, gruakiñ...**
- (Akelino): El año cincuenta, buelta hortan [...] astillerruana. [...]
- **(Jesus): Ta lehenoz zan zuen itxeko, han astillerrua lehenoz. Hor'e bahitxuan bat, bi, hiru astillero ezautu ixkiu hor bertan. Hamen Amaia horretan bat, bestia...**
- (Akelino): Bestia [...] itxia daben pare hartan. Hori Segundona. Ta pixkat behero, Balenciagak euki zuna.
- **(Jesus): Ta Egaña...**
- Danak hori inguruan.
- **(Jesus): Bai, hortxen. Geo, beheruan'e bai ta... Uain astillero alde horretan dao.**
- (Akelino): Karmelo Unanuenian ta...
- **(Jesus): Baita.**
- (Akelino): Ta Castorrenian'e...
- **(Jesus): Baita.**

- (Akelino): ...barkuak iten. Han Castorrenian nola dao erreta... Pabelloi bat baziok, ba, erreta ta eroita? Han barkuak iten [...] gitxabek. [...] Arritxu o zein zan? Hori han [...] huan.
- **(Jesus): Karmen.**
- (Akelino): Karmen, [...]. Ta hura bezala beste bi o [...].

6.2 GETARIA

6.2.1 ASKIZU

JULIAN SORAZU AGINAGA

- Euskara aldatu egiten da kaletik baserrietara
 - Eta, e, euskera aldetik eta, zuk, e, igartzen dezu Zumaiko euskera, Askizukua... diferentiak al dia? Getaikua, hemengua, Zumaikua?
 - **Zaautzkua're!**
 - Zaauzkua?
 - **Oriyokua're bai. Ta Motriko [...], Itziar ezkeo berriz'e difeentia. Ta Deba ta hor behera ezkeo, geheyo.**
 - Eta Getaikua? Askizukua ta kalekua difeentiak al dia?
 - **Askizukua ta hor, e, frontoietikan o gora, ya hamengua bezela itten due. Hortik beherakuak...**
 - A bai, e? Herrerrieta Kalian hemengua.
 - **Bai. Erreitta Kalia beheya da, baiño hor gora, zeara, Indaux ta...**
 - Bai.
 - ... hortik honeo, gora, oan behekuk'e gora etortzen dia, ta... Baiño hor lehen, hor zeatzen zan, aklaatzen zan geheyena: ttak!, goikua dek o behekua dek.
 - Horko baserri batzuk.
 - **Zean, kalia, kalia bertan. Baiño kalen, uain itxe asko dao hemen goyen, baiño lehen gutxi zan, ordio. Baiño ezaun, e! Bai. Getaiarrez "itsasora", ta. Zumaiarrez beste hizketa bat, eta zaauztarrez "sasitan", ta oriyotarrak berriz, beste... difeentia, difeentia! Bai, bai. Herritik herrira difeentia...**
- Ilargiak badu zerikusia gau-arrantzarako
 - **Peligrosua. Geo, bestia, txilinduna o, badao, ba, Getayan? Txilinduna o, [...], nola daon, ta cruz roja o, zer dao hor? Hoi dana harraldia, itsasua zan hoi dana, harraldia. Ta goyan mataeya. Ta geo, goiko, herriko zikiñak'e asko hara juten zian, horrea, ta. Han kabra asko harrapatzen, harrapatu giñun. Baiña geo, sartu ziyun dios!, zikiñeko're gauza, ta ez zikiña zabelako hua, baiño zikiñeko zea. Ta ez giñan juten geo, gerora, azkenaldea. Ta, lazuna're zenbat hor? Lazuna're zikiña ibiltzen dia.**
 - Bai.
 - **Gu ez gendun lazuna harrapatzen. Harrapatu izan gendun hola, baiño... Angira batian harrapau gendun, hortxe [...] esan deten zea hortan...**
 - San Antongo...

- San Anton biberoko... **Hoiek** harraldia zan, ba, dana, ta. **Goyen** ez zan, behero zan hor planea hori. **Goi-goyen** ez zan, behero barra, ta. [...] gora juten zanian, **goyen**'e dana agortu itten zan, ta. **Angira** bat harrapatu gendun sei kilo, **iya** zazpi o hola eskas o, **angira** haundi**ya**. **Hura** behera jun da, potzuzuloa, [...], atea gendun.
- Sekulakua, ez?
- **Bai. Baita** gu hor zea aldera juten giñan, **Debako** zea're. Hor **Deba** aldián, **Itsas...**, hor zea **horta**.
- Itsaspe azpiyan?
- **Horrea, bai. Hor,** nola esaten di**yo**e, Itsaspe ta...
- Sakoneta...
- **Sakoneta,** horrea're bai. Hor **kabra txikiya.** Txiki**ya** hor **kabra.** Habetan handi**ya**agua. **Gorri** hori [...], ta beste marros... marro**ia** itten dun hori da haundi**ya**ena. Baiña gorri**ya,** gorri**ya.** **Gure** ama zanak earki prepaatzen zun hemen, de dio! **Gozua** jaten, haren saltsa!
- Eta hori beti gau-arrantzan.
- **Gau-arrantzan.** Aurrenengo **junaldiyan** gehe**yen** harrapatzen gendun, ta geo hurrenguan **gutxiyo,** ta hirugarrenekua gutxi. [...]...
- Bai...
- ... o illargi**ya** itten z**ion,** o ez dakit ze...
- Inportantia izaten da illargiya?
- **Bai. Illargiya** berri**yan** gehe**ya**ena. Illuna're eoten da, ta ikusi're itten da. Ta illargiya haundi**ya**kin, dio! **Argik** beak'e... **Hola...**

EUGENI LAZKANO ULAZIA

- Janari-denda izan du Eugenik
 - Lehen esan dezu baseritik herrira etorri ziñala bizi izatea?
 - **(Eugeni): Bai.**
 - Eta zergatik edo?
 - **(Eugeni): Hogeita** hamaika urtekiñ etorri nitzan ni honea zeakiñ, anayakiñ. Ta in gendun **denda jarri** geo hemen.
 - (Sabina): Hamentxe denda.
 - **(Eugeni): Ta orain** arte, **iya** oaiñ arte.
 - (Sabina): Bai, denda euki due.
 - **(Eugeni): Hogeita** hamaika urtian hementxen, dendakin.
 - Ze denda zan?
 - (Sabina): Komestibliak.
 - **(Eugeni): Komestibliak. Bai. Ta geo** komestibliak euki**ya**gantikan, mantak eta maindiriak eta **zea...**
 - (Sabina): Honek danetikan saltzen zun.
 - **(Eugeni): Danetik** saltzen genittun.
 - (Sabina): Honek danetikan saltzen zitun.
 - **(Eugeni): Bai, ordun. Bai.**

- (Sabina): Tratante goorra zan ta!
- **(Eugeni): Bai!**
- (Sabina): Tratante goorra.
- **(Eugeni): Goizeko lauretan jaiki ta fruta billa Donostira, astian hiru bat biaje, lauretan, goizeko lautako jaikita. Axier ta biyok... Joxe Inaxio ta biyok...**
- Trenian o...
- **(Eugeni): Atzea zazpiretako etorri...**
- ... autobusian, o?
- (Sabina): Semiakin kamionian. O furgonetan eo.
- **(Eugeni): Bai. Geo goizeko zazpiretako atzea hemen etorri ta bazkayak eta gosayak eta, lan danak iñ ta, denda ta... Gizona lanian, artian semia... bai, uain bai, baiño... Gizona're taillarrea juten zan lanea, ta hementxe.**

- Lastoarekin argi eginda Askizutik kalera mezara eta esnea saltzera
 - **(Eugeni): Gu mezeta etortzen giñanian goizeko...**
 - (Sabina): Seietako.
 - **(Eugeni): ...seietako mezetako Getaira Askizutik. Lastua piztu ta haekin birian zatozela, astua esniakiñ ta...**
 - (Sabina): Aurretik.
 - **(Eugeni): ... atzetik, aurretik astua.**
 - (Sabina): Ta zuek lastua.
 - **(Eugeni): Ta geo lastua hola pixtuta, haren argitasunakin illunpetan...**
 - (Sabina): Pentsa zazu.
 - **(Eugeni): ...Getaira.**
 - (Sabina): Bai.
 - **(Eugeni): Goizeko sei t'erditako hortxe izaten zan meza.**
 - (Sabina): Bai. Sei t'erditan lehenbizikua.
 - **(Eugeni): Seiretako itxetik erten, esniak danak hartu astuan, ta geo argiya itxalduta igual geatzen ziñan birian illunpetan.**
 - (Sabina): Illunpetan, hori earra!
 - **(Eugeni): Non etorri asmatu eziñian! Holaxe. Holaxe.**
 - (Sabina): Oso bizitza diferente. Oso diferente.
 - Eta lasto, lasto pixkat hartu, ta...
 - **(Eugeni): Bai, bai. Lasta, lasto bat, holako zea bat izaten zian, ta hua...**
 - (Sabina): Seituan erreko zan hua, Eugeni.
 - **(Eugeni): E?**
 - (Sabina): Seituan erreko zan.
 - **(Eugeni): Deskuidatzen baziñan, euriya o haixia bazan, haixia [...], ta hurruna berriz batez, ta illunpetan igual pausua non eman asmatu eziñikan.**
 - Biriare txarra.
 - **(Eugeni): Bai, bai.**

- (Sabina): Biria're txarra. Oso txarra.
- **(Eugeni): Bai.**
- (Sabina): Oso txarra.
- **(Eugeni): Egualdi onian zeoze. Txarrian gaixki.**
- Txarrian gaizki. Eta hori egunero?
- **(Eugeni): E?**
- Egunero seietako...
- (Sabina): Igandetan, igandetan.
- **(Eugeni): Ez, igandetan. Mezetako kontu hori igandetan.**
- Eta bestela, esne-partitzen eta?
- **(Eugeni): Eunero. Esne-partitzea eunero. Bai. Eunero.**
- Eta gozian, ez? Goizian goiz.
- (Sabina): Goizian beti.
- **(Eugeni): Bai. Goizian, beti goizian. Bai, atzea. Hoyek, lan hoyekin ta, beatzi t'erdiyak, hamarretako atzea buelta in ta etxea juten giñan, ta.**
- (Sabina): Etxea.
- **(Eugeni): Lan hoyek danak inda, ta. Puf!**
- Hamarretako etxian.
- **(Eugeni): Geo etxea jun ta gosaldtu. Leheno taluak eta izaten zian, ba?**
- (Sabina): Talo ta esnia.
- **(Eugeni): Talua ta arrautza prejittua urdayakin ta jan, talua ez [...] katilluka, ta holaxe.**
- (Sabina): Halaxe hazitakuak.
- Esan dezuna, lasto honek, sua emandako lasto honek, izenik bazeukan?
- **(Eugeni): Ez.**
- (Sabina): Lastuak izena?
- Lastua ta sua, o...
- **(Eugeni): Bai, izena...**
- Bidia argitzeko, e..., suziya, o? Lastakua, o?
- **(Eugeni): Izena ez dakit nola esaten ziyoen, ba!**
- (Sabina): Lastuakin iten zendun... Ez dakit.
- **(Eugeni): Bai. Ixena ez dakit...**

6.2.2 EITZAGA

JOSE EZENARRO ISASTI

- Gariaren garrantzia; honen inguruko lanak
 - (Maria): Gure ama zana, gaixua, jesus! Bere gariya ta artua iñ ezkeo, babarruna, konforme.
 - **(Jose): Ordun gariya ta artua zan. Hua iñ ezkeo ona, e!**
 - (Maria): Bueno! Ta nere koiñatak, koiñatak esaten ziyon: "Ama, baatza pixkat bada're...", "Ixilik eon ai, neska! Ixilik eon ai! Nola baatza ingo den, ba, zean?" Hark bere gariya ta bere artua izan ezkeo, Jesus!
 - **(Jose): Ordun dana behar zan ta, zea guziya, artua ta baba.**

- Geheyena hori?
 - **(Jose): Dana hori, dana.**
 - (Maria): Geo in tzan gariya're txartzen hasi. Olua ta...
 - **(Jose): Geo txartzen hasi zan, bai.**
 - (Maria): Ta geo beherago gendun zea, terrenuan, han garbi-garbi-garbiya, zillarra bezelakoxia. Ta "Ene! Hau ez deu uzteik! Hau ez deu uzteik!". [...] Han zea in tzan ditxosozko olua, "Utzi beharko deu, Maria, ba!". Haor, ba. Ordun, ene!, gurasoi zea ez ematetik, disgustua ematetik, ya etsi zunian, beak "ez, utzi in beharko da". Eske ordun zan garia han, garbi-garbiya behian, [...], bueno! Ordun txoatzen.
 - Eta hemen ingurun garia asko iten zan?
 - **(Jose): Ordun gariya [...] iten zan dezente, bai, bai, bai, ondo, ondo.**
 - (Maria): Bai, orduntxe ze zea iten zan: gariya...
 - **(Jose): Guk geuk'e urtiak beti hortxe...**
 - (Maria): ...gariya jo...
 - **(Jose): Eun bat, eun bat zea, "anea, anea" esaten diyou guk, geuk'e beti urtian, e, eun bat izaten giñun.**
 - (Maria): Garia jotzen. [...] ez zan atea're itten. Entre, ekarri in zunak ta zea in, hua jo. Ez...
 - **(Jose): Ez, ta uain bezela ez da zeaik, eta orduan gastua [...], hoixe.**
 - (Maria): Gariya iñ, ta o zea in ta, garittan geheyo gastatzen zan ogiya ekartzen. Gariya in [...] ta, zea itten zan, errotan ta jo banakin ta zea, ordungo... Jesus! Gariya ekarri ta bereik ez!
 - Lan asko ta...
 - (Maria): Lan asko ta [...] ez.
 - **(Jose): Bai. Lan asko ta, lan asko ta zea gutxi.**
 - (Maria): Jesus!
 - Esan diate gariya frontoian joten zala... e... Getaiko...
 - **(Jose): Getaiko...e... kaleko, kalekuk bai, kalekuak danak frontoira.**
 - Kale inguruko baserritakuak eta frontoira juten ziñaten?
 - **(Jose): Bai, frontoira.**
 - Baiña baserritakuak ez?
 - **(Jose): Baserritakuak aleik ez [...].**
 - Zuek hemen bertan?
 - **(Jose): Hemen bertakuak, basarritarrak basarrin. Hayek kalekuk zian hayek, kalia bizi zianak. Hola badaude basarri txiki batzuk?**
 - Bai. Kale inguruko basarriyak.
 - **(Jose): Kale ingurukuak, bai. Hoyek'e danak kalea.**
- Gariaren inguruko lanak
 - Eta ganauantzat ze izaten zan, jana ze izaten zan? Arbiya esan dezue, ta... bestela?
 - (Maria): Ta bestia belar-ondua...
 - **(Jose): Belar-ondua bestia.**
 - (Maria): Ta lasta txikiya ta hoiek.

- **(Jose): Lasta txikiya ta hoyek, hoyek die.**
- Lasta txikiya zer da?
- (Maria): Hoi lastua...
- **(Jose): Lastua txikitutakua, lastua, txikiutako lastua.**
- (Maria): Bai. Gariyen...
- Gariyana.
- (Maria): Bai, ba.
- **(Jose): Gaiyana.**
- Eta txikitu nola iten zan?
- **(Jose): Txikitu zela iten zan...**
- (Maria): Hori txikitu? Jotzen zanian geo eoten zan bat hola txikitzeke're, ta holaxe. Hori estreñeko urtetan. Geo oso pixkanaka zeoze adelantatzen hasi zanian, orduntxe zea itten zan, gariya're itaiakiñ ebaki.
- Eskuz?
- (Maria): Bueno!
- **(Jose): [...]**
- (Maria): Bai, ta geo beste majina bat jarri zan, ze majina, lan geheyo bai, jata ta-ra-ra-ra juten zan ta dana zabalik laatzen zun ta. Nik esaten nun hamaika bider, "hau baiño hobeto deu gero itayakin", baiño geo gui irutzen adelanto gehixio zala, ta geo haikiñ jarri giñan, [zea itten zala].
- Majinakin?
- (Maria): Bai, majinaz. itaya o segakin baiño okerro geatzen zan, majina zea ba, klase bat, ta holaxen, adelante. [...] adelanto.
- **(Jose): Negua're ona zan ordun, e?**
- (Maria): Bai, izuarri earra. Dana ona, ebaten zanian.
- Nola izaten zan ebatia eta?
- (Maria): E?
- Gariya ebatia eta nola, nola izaten zan?
- (Maria): Ebaki, ta gero itten zan lotu hua berriz.
- Ta, kontiazu mesedez, dena, nola hasten zan, goizian goiz edo, hasiko zan?
- **(Jose): Goizian, goizian hasi behar ba, [...] bestela ez zan zeatzen.**
- Euzkiya irten aurretik?
- (Maria): Bueno, bueno!
- **(Jose): Bestela lehenaotik hasi behar!**
- (Maria): Bai hoixe!
- Eta, ordun, baserriko jende guztia auzolanian, o nola izaten zan?
- (Maria): Ez, auzolanian ez, familiko zea jenealian.
- **(Jose): Familiko zea.**
- (Maria): Jotzekuan ta bai, jotzekuan bai auzuak eta ordun.
- Baiña ebateko ez.
- **(Jose): Ebateko ez.**

- (Maria): Ebateko zeak ez. Bai, oso gutxi baldin baziñan o zea in baziñun, baiño... etxeko senidiak eta zeak zintuela, beakin.
- Etxekua nahikua izaten zan.
- **(Jose): Etxekuak, etxekuak.**
- (Maria): Bai, bai, jenealian.
- Eta ordun etxeko guztiak...
- (Maria): Ebaketa lotu behar zan, lotu ta geo meta in.
- Kontaiazue hori, mesedez...
- (Maria): Ta gero meta txikiya [...]!
- ...nola zan, nola zan dana, ea, hasi ebaten eta...
- (Maria): Ebaten, bai.
- Nola izaten zan?
- (Maria): Geo lotzen hayek beak. Hayek lotu...
- Lotu nola?
- (Maria): Beakiñ, bere zeakiñ. Hola ez Joxe!
- **(Jose): Bere zeakin.**
- Lasto...
- **(Jose): Lastuai beai kendu.**
- (Maria): Bere gariyan zeakiñ. Batzuk zea...
- Eta horrela, e, zerbaiteatikan?
- (Maria): Ta holaxe in ta geo sartu. Buelta eman ta geo bere tartian sartu zea itteko. Ta geo in behar izaten zian metatxuak. Estreña meta txikiyak, ta geo berriz, pixka bat ya zea inda zeonian, sekauta ta zea inda zeonian, ordun meta handitxoauak. Lana itten zan "como un burro".
- **(Jose): [...] lana...**
- (Maria): Geo, berriz, jotzeako etortzen zanian berriro, Jesus, Maria ta Jose! Hori majinakin zanian, ta eskuz jotzen zanen harriyan berriz, haiek danak zabaltzen, "en cruces". Beste [...] hua!
- **(Jose): [...] harri bat jarri, hari jata danga-danga!**
- (Maria): Bai.
- Harriya jarri eta danga jo?
- (Maria): Bai, hari jo. Hari atea behar zitzayon.
- Gariya, burua, burua harriyan kontra jo.
- (Maria): Bai, bai, bai. Ta geo jarri zan adelanto gehixio ta ordun majina jarri zian ta. Majina jarri zianian bai!
- **(Jose): Hua're probau gendun ba!**
- (Maria): E?
- **(Jose): Izugarri probau gendula harriya!**
- (Maria): Dinbi-danba! Dinbi-danba!
- Ezagutu zenduen, orduan?
- (Maria): Bueno!
- **(Jose): Ezautu gendun, bai.**

- (Maria): Ta geo majina jarri zanen salto haundiya.
- **(Jose): Majina jarri zanian [...].**
- Eta izenik bazeukan harriyan kontra jotiak? Edo harriyak? Izen espezialik?
- (Maria): Ez. Aproposko harriyak jartzen zian zean...
- Izen espezialik edo bazeukan?
- **(Jose): Ez, ez.**
- (Maria): Izena? Ez, ez.
- Gariya joteko harriya, o... ez?
- (Maria): Bai, ba. [...] haundiya behar zun gariya hor jotzeko ta pixkat zea itteko're.
- Beste toki batzutan entzunda daukat, e, txanketan jotia zala, o... horrela esaten diyoela.
- **(Jose): Txanketan hoixe da ba!**
- Hori da txanketan?
- **(Jose): Bai., hoixe.**
- Horrela esaten zaio?
- (Maria): Txanketa bezela.

6.2.3 SAN PRUDENTZIO

JOSE MARI ERKIZIA OSA

- Txakolina egiteko prozesua
 - Batu ta gero txakoliya itia ta, nola, nola iten zan txakoliña?
 - **Txakoliña? Beno, lehendabizikotikan zeatu itten gendun, hankakin xi-xi^ya, xi-xi^ya [xehe-xehea, xehe, xehea] in...**
 - Nola?
 - **Hankakin, xi-xi^ya esaten diyou guk.**
 - Xi-xi^ya?
 - **Xi-xi... txikittu hankakin. Hankazpi^yan dana, hankahutsik jarrita. Dana txikittu, ta geo prentsa bota.**
 - Eta hori nun eiten zan?
 - **Hori hormigoizko zea baten, gurian behintzat, ta beste tokittan'e bai. Geo pats-oholak esaten zitzaten. Uain sagardua itten dan bezela. Pats-ohola hoyek ipiñi gaiñian eta geo tronbongo haundi^ya jarri eta gero eskuakiñ: tiki-taka, tiki-taka, tiki-taka, estutu.**
 - Estutu. Tolaria estutu?
 - **Tolaria estutu. Ta beak ateatzen dizu prentsa bat. Estutzen ai zean bezela, beak ateatzen zi^yon.**
 - Eta zuzenian barrikara?
 - **Guk bai ta ez. Guk beste barrika bat jartzen gendun, ta geo baldiakiñ bete barrika. Oaiñ, oaiñ eindako zea dakau guk hemen daon garaje hau're, uaiñ hor eoten dia. Garajiai bodega esaten di^you, baiño, hor eoten dia txakoliñak eta sagarduak eta danak.**

- Artazuriketa-lanak
 - **Gariya**’re asko itten zan. Ta artua ta babarruna’re bai.
 - Gehien zer iten zan hemen?
 - **E?**
 - Gehien? Artua, o gariya, o?
 - **Artua geheyo** ingo zan, baiña... Ehun anea esaten diyou guk, ez dakit kiluak zenbat... Aneak izaten dittuk berrogeita bost kilo bakoitza.
 - Berrogeita bost. Eta ehun, e?
 - **Bai. Ehundik gora, bai inguru hortan beti ibiltzen giñan.**
 - Hori gariya.
 - **Gariya. Ta artua ez dakit. Ta geo basarri honek duan nekia, dana lepaka, goiko ganbara. Eskailletan bigarren, biarren pisoa jun bihar. Hemen [...], geo hurrungua pisu bat ta hurrungukua, gora. Danak. Lepaka.**
 - Gariya’re bai, e?
 - **Gariya**’re bai ta artua’re bai. Artua zuittu ta otarra haundiya bete ta hartu bizkarrian ta, tapa-tapa-tapa. Illuntzian etorri ta, leher inda ta, “Dios! Jasoko [...], jaso beharko dixkiu hauek’e!”. Segi! [...] sasoya banuan, dedio! Laneako sasoi hua! Baiña alperrik da, ez dao uain sasoi hua.
 - Eta esan dezu, artoa zuritu ta... Nola izaten zan? Arto-zuriketa ta izaten zan, ez?
 - **Geuk!**
 - Ze izaten zan hori?
 - **Hori... zeak eoten da hori, torruan barruan eoten da artuan burua...**
 - Bai.
 - ... aliakiñ. Ta haura, gaiñeko zorrua kendu eta dana garbitu ta zestura bota. Ta zestua betetzen zanian, bizkarrian hartu ta gora.
 - Eta hori egunero iten zan?
 - **Artua zeon arte bai! Egunero bai, geheyenez, milagrua gabe uztia. Ta familiya juntatu ta... Familiya azkenian, zean geundela, danak juntatzen zanian, errosayua zeatu.**
 - Hori gabian izaten zan?
 - **Gabian bai, gabian.**
 - Eta...
 - **Egualdi txarra jotzen bazun, egunez’e bai, baiña... Egunez gutxi.**
 - Eta artua ordun ganbara.
 - **Dana ganbara. Geure ganbara zaharrak badu indarra, bai,...**
 - Bai.
 - ... horrenbeste toneladai eusteko.
 - Eta zorrua ta? Zuritutako hori?
 - **Geo beheyai haura eman.**
 - Behiai.
 - **Behyai ematen zitzakoen. Hola ibiltzen giñan.**

6.2.4 HERRIGUNEA

JAXINTO ISASTI AIZPURU

- Umetatik itsasoari lotuta
 - Eta, aita ere arrantzalia?
 - **Bai.**
 - Hemen, Getaian, kalia jende gehiena arrantzalia izango zan, ez?
 - **Arrantzalia, hemen jenerala arrantzalia. Arrantzalia ta basarritarra. Kaleiko bakar-bakarra lehorrian lana iten zuenak Zarauzko tailerretan, ebanistei^{dx}an ta horrelako... bestela dana arrantzaliak.**
 - Eta zu're txikitatik itsasuan?
 - **Txiki-txikitatik.**
 - Gogoratzen dezu lelengo egunak, txalupa batera igo ziñan lelengo eguna?
 - **Bueno, txalupa batea... bai, mutil-koxkorretan hamentxe, erten gabe ibiltzen giñan moillan ta. Baiño, geo baporía, aita ta etortzen zianian juten giñan ta, hantxe barkuan ibiltzen giñan. Ta geo, edadea hurreatzea bezela gehi^{dx}o-gehi^{dx}o ta, ya ohituta ya zahartzeako nun, ze barkotan o ibiltzen zian. Aita ta jenealian, jenealian, mutillak, semiak juten zian, aita ta nun eoten zian, hara. Beno, ni osaba baten zeon, aiten ta anai^{dx}en barkua zan. Ta aita're han, ta famili gehi^{dx}enak bertan hasi giñan gu, gure partetik.**
 - Bertan, barkuan?
 - **Bai.**
 - Eta baporía o ya motorra...
 - **Ez, motorrian.**
 - Motorrian ya.
 - **Motorrian nik ya.**
 - Orduan txiki-txikitatik lanian gutxi gorabehera, ez?
 - **Bai, bai. Monagillo eon nitzala, hortxen bertan, bixigutako trezak betetzen ibiltzen zan aita. Ta zeon lagundu, mezan lagundu, eta hara, ikastea, treza nola betetzen zan, ta... Horrelaxe. Geo ya primaberan sartu nitzan ni, primabera batian. Bai.**
 - Zenbat urtekin?
 - **Beno, hamahirukin. Hamahirukin. Ta geo hamalau, hamalau... Beno, hamahirukin, orduan ya primaberan goizo hasten giñan, ta geo juni^{dx}uan in nitun hamalau. Bestela hamalau urtekin paperak ematen zituten, orduan. Oan ya hamaseikin o ematen due. Ta lehen rola o barkoa juteko ya hamalau urte behar zian.**
 - Galarazita zeon hamalau urtetik behera...
 - **Bai. Bai.**
 - Eta, goguakin hasi ziñan? O bildurtuta o?
 - **Ez. Beste lagunak'e danak hara juten zian ta, hamen ez zeon beste zeikan. Estudi^{dx}ua zakana, estudiatzea juten zan, baiña guk...**

- Emakumeak antxoa fabriketan
 - **(Jaxinto): Hoen edadekua izan biharko du...**
 - (X): Zergatik orduan fabriketan emakumek iten zuen lana. Bai, ibiltzen zian fabrika bakoitzian bost-sei gizaseme. Baiño jeneala lanian emakumia bai antxuakin ta baita atunakin'e, e, Jaxinto?
 - **(Jaxinto): Bai...**
 - (X): Emakumen lana izaten zan fabrikako hori.
 - **(Jaxinto): Hamen, hamen ordun lan asko. Lan asko. Fabrika asko zan gañea.**
 - Fabrikak zer zian, e, denetan eiten zan bai atuna, bai antxua, o...
 - **(Jaxinto): Ez, ez. Atuna, hiru bat fabrika zauden. Bestela igual eongo zian dozena bat, o, zea, antxotako.**
 - Antxotako.
 - **(Jaxinto): Bai, dozena bat eo bai. Gehidxo.**
 - (X): Igual zeoze gehidxo, e!
 - **(Jaxinto): Gehidxo igual.**
 - Eta, antxotakua izaten zan, zein izaten zan beaien lana?
 - **(Jaxinto): Beno. Orduan antxua, batzuk burua kentzen eta geo bestiak latian jartzen. Behin lateko jartzen zituen pixkat zakienak...**
 - (X): Gatzakin, gatzakin.
 - **(Jaxinto): Zakienak. Ya emakumiak pixkat zakienak. Ta bestela berriz, edozein. Burua kentzeko, ba, igual basarritik, o...**
 - (X): Jitano pillua.
 - **(Jaxinto): Jitanua, bai. Baiño orduan jendia bertakua ibiltzen zan ta umiak'e bai. Ume txikiak'e buruk kentzen...**
 - (X): [...].
 - **(Jaxinto): ...ibiltzen zian. Haidxek burua kendu eta geo ya pixkat emakume zakienai, ya, haidxei, partia bezelako... Latian ta kolokatu, gatza eman ta... Haien gain tzeon zea, nola arradxa atea, ta... Geo zaitu in behar izaten zan haidxek iten zuenian bere salbuellakin ta gauzak ta. Hoidxek ya fabriketan gizonak eoten zian, bi-hiru gizon.**
 - (X): Geo gatza're bere tamaiñan bota behar, ta makinan jarri behar, zeatik gatza gutxi bota baezu, hura usteldu iten da.
 - **(Jaxinto): Bai, bai. Ohittua zeona behintzat haidxek iten. Bestela hamen, burua kentzeko eozein.**
 - Eozein.
 - **(Jaxinto): Bai.**

CLAUDIA IRIBAR SALEGI

- Iribar, sagardotegi izatetik jatetxe izatera
 - Eta esan didazu parrilak eta kalean ez zirela lehen...
 - **Bueno, parrillan, usten det, lehendabizikua ez baldin bazan e bai; nei hala esaten tzien, lehendabizikua gure aitak jarri zuan kalian, hori da bai, eta zan ba jendientzako, este..., adibidez, gizonak, itsasuan-eta ibiltzen zianak eta. Oan jende askoek esaten diu guri, ene!,**

gure aita honea etortzen tzanian-eta, ni mutil koxkorra ta. Porque gure itxiak ba, hombre, beste batzuek oain famosuauak ta hola dia, baiño badu zahar..., o sea, nola esan det ba, *Erromeronekua* deitzen zidxoen lehen, geo *Joxe Loidinekua, Iribar*, baiño *Joxe Loidi* nere aiten basarri^{dx}en izena zulako. Porke basarri^{dx}ak izena zuan *Loidi*, baiño gero basarri hura, por lo que sea, fist! “No ha desaparecido pero está completamente en ruinas”, eo esaten dan bezela. Ta jende askoek daki, ni baino zaharruak eta pixkat gazteuak'e bai, ba... nola esango nuke ba nik, zan itxe bat, “sin grandes prete”, pretentzi^{dx}oik gabe, baiño oso, jende asko, herri maillan,

- Betikua, herrikua...
- **Betikua bai.** Nik sukaldian pixkat ikasi nuan kanpuan edo horrela, eta igual eiten giñun ba atuna tomatiakin eta beste arrai batzuek saltzan, eta horrela, baiño geo, geo ta gehi^{dx} ta gehi^{dx}, ta oain ba dotore. O sea...
- Hasi zinetenian esan didazu aitag marmitakua ta...
- **Aitag marmitakua ta...**
- Ze izaten zan hasi-hasieran e, horrela...
- **Bueno, hori udaran maillan izaten zan gehi^{dx}, e, eta gero ya neguan, klaro kanpoko jendia udaran etortzen tzan ta. Baiño gerora ya indarra hartutzen eta gero nere gizona... Ezkondu giñanian e, baiño gero ta gehi^{dx}, ta sukaldia lehen hamen goñan giñun eta gero behian tolarria kendu ta jarri giñun, porke tolarriakin guk orduan ba, o sea jantoki^{dx}akin, jatetxiakin ikusten giñun etorkizun hobegua o gehi^{dx}, eo.**
- Eta jaten eta, orain dela berrogei ta hamar, ze izaten zan, jatordua ta normalena ze izaten zan?
- **Bueno ba, orduan, marmitakua izaten tzan asko, eta geo arrad^{dx}a prejituta're bai...**
- Prejituta, e?
- **Prejituta ere bai; o sea ke hasieran. Eta bueno, bestela parrillan erreta, baiño... igual, nik, uain ez naiz akordatzen izena, baiño aukera haundi^{dx}a eoten zan arrad^{dx}akin, hamen bertakoa. Hasi pantxo, paneka..., hainbeste, egunero-egunero. Eta bixigua ere, guk bixigua, oaindikan'e jendia akordatzen da, jesus! Iten giñun, bixigua halako merke eoten tzan eta hainbeste harrapatzen zuen, goizian juten tzian, bixigua neguan izaten tzan orduan, eta adibidez, jendiak jaten zuen bixigua, [...] ta geo pixkat extra egiteko, haragi^{dx}a. Baiña oain alderantziz, haragi^{dx}a askozikan'e merk..., baiño bixigua “artículo de lujo, de super lujo”. Zergatikan? Ez dalako harrapatzen, eta ekartzen dan tokitikan... Baiño hamen jendiai gustatzen tzad^{dx}o hamen preparatutzen dan erara, eta orduan ba ordaindutzen du; oso garestid^{dx}a da baiño.**
- Eta hemen orduan arraya eta...
- **Bai, bixigua asko asko. Osea ke igual San Antonak eta izaten tzian hamengo festak, eta bixigua baiño eske kantidadia, e, asko, asko. Dana bixigua, dana bixigua, dana bixigua...**
- Eta apreziatua zan?
- **Oso apreziatua zan, bai, eta horigatikan segitu du baita ere. Gero Ori^{dx}on eta jarri zian, ba beranduo ta horrela, baiño. Asko gustatzen tzan hamen jartzen tzan erara.**

- Arrain-saltzaileak kalez-kale
 - **Bai, bai, eta Zarautza juaten tzianak, buruan hartu karga e; “mujeres potentes”, ba hogei kilo o lo que sea, ta. Hordxek, ni baiño zaharrauk o sea que eiten tzen hori. Ta geo igual bazeon furgoneta bat'e ibiltzen tzana horrela ta.**
 - Eta kalean?
 - **Bai, “lo que pasa es que” hamen asko izaten tzan. O sea, nik, nere gurasuak eta anadxak ez dia izan arrantzaliak, baiño osabak eta lehengusuak euki ditut baporiakin, eta, herriidxa txikiidxa zan da, saltzaile batentzako ba eongo zan igual, baiño berez, nik zuri, bestiak horrei, horrela asko izaten tzan, arrai asko izaten tzan ta. Bai, truke edo alkarrei ematen edo horrela izaten tzan asko, bai.**
 - Idxa-idxa familia guztietan?
 - **Bai ba. Eta gero antxua're, adibidez, Brigidon aita, eta guri igual antxua latan egiten tzanian eta horrela, ba ekartze ziguten ba ez dakit zenbat arrua edo ez dakit zenbat kilo, eta gero burua kendu ta iten giñun zea, geuk iten giñun ba antxua latetan. Bueno, zea, barriketan bezela ipiñi ta.**

6.2.5 KALE-BASERRI

MARITXU EZENARRO IDIAKEZ

- Emakumeen lana mallako arrainarekin
 - **Ta fabrika txikiidxak'e, atetik atea.**
 - Hori bai, ez?
 - **Bai.**
 - Bodegak eta?
 - **Bodegetan jartzen tzan antxua, mallan tortzen tzan antxoa guztidxa, ba, hor, italianuak etortzen zian ta apopillo jartzen tzian Rosanian ta Pelainian. Bai. Nik hadxek goguan dazkat. Gizon diferentia beti ikusten giñuzela, italianuak. Eta hordxek benta juten tzian ta gure aita [...]: “Aquí viene San Franzisko lleno de pescao” ta, bentako listo eoten tzian. Ta geo, mallako arrai hori arrai diferentia izaten tzan egunez majuan harrapatzen tzuenan aldian, e! Porke, saretikan jartzen giñan filan, emakume pillo bat, arranpalian, eta saria luzatzen tzan antxoz beteta, ta geo deskabezatzen zan saretikan burua sangratuta, eta otarrea botatzen gendun. Kendu ta otarrea, kendu ta... Geo haura benta juten tzan. Ta hori konserban iten tzuenian ikusi in behar tzan haren koloria zer tzan! Plata koloria erteten tzun antxoak!**
 - Diferentia.
 - **Bai, diferentia. Baiña brillo batekin! Sangratutakua beste gauza bat. Eta estimaziua izaten tzuan hamengo antxuak Italiidxan. Eta etortzen zian epoka horretan antxua itea.**
 - Ta hori mallakua?
 - **Mallakua. Eta majuakua're bai, baiña mallakua zan konpletamente... Zea ematen tzuan, brilluan brilluakin, zillarrezkua. Oso... plantxa dana ta oso-oso, oso polita izaten tzan. Ta antxoa lanian'e asko ibili gea gu. Udaberridxan beti danok.**
 - Klaro, ordun emakumiak eta...

- **Ta despeskan, txingorretan ta, goizeko bostetan jaiki ta, lau t'arditan jaiki ta, hantxen. Geo ardo goxua ematen tzuen galletakin...**
- A, bai?
- **...ta hantxen.**
- Epeltzeko?
- **Pixkat berotzeko haura ematen ziguen ta. Holaxe bizi izandu gea, oso bizimou polita zan bestela hamen.**
- Bai?
- **Etzan bate inbirikan ta, uan daon hau ikaragarri^{da} da...**
- Gutxio izan baña...
- **E?**
- Gauza gutxio, diru gutxio...
- **Bai baño...**

- Inguru guztietako jendea Meagara erromeriara
 - Eta erromeita ordun, e, Miara?
 - **Miara juten giñan. Han trikitixa jotzen zuen ba, ta suelto iteko amorratzen eoten giñan. Eta hura're berandu hasitzen zan ta ez giñan bate disfrutatzen.**
 - Ta jende asko juten zan?
 - **Bai!**
 - Bertatik, Getaitik eta?
 - **Bai. Udaberri^{an} asko juten tzan. Zeak esaten dia ba, San Isidruak hamabostian? Eeeee, ze hil da hori?**
 - Maiatzian.
 - **Maietzian hamabostian, ez? Bai. Orduan. Ta bakizu, udaberri^{ya} zan ta, gizonak'e antxotan ta, etzian atunetan ta orduan ta, danak, gazte guzti^{ak} eta juten giñan gora. Baiña guk itxeko bildurrakin, Garate gaiña harrapatu bihar, hartaka etzeon bate sermoiikan itxian, egun argiz itxea etorritz geo. Gurasok bildur haundi^{ak} zuen neskaakin ta. Bai, e, ez dakit. Orduan itxe launtza're asko zan, baiña guk ez gendun denborikan ezertako izan. Bai. Holaxen.**
 - Eta Mian, e, ze izaten zan, Getaiko jendia bakarrik edo Zumaitik eta Aizarnazabal ta...
 - **Ez, bazter guztitatik etortzen zan, oso erromei polita izaten tzan. Ta geo jendiak iten zuen bokaillo jan ta, batzuek afaldu're bai.**
 - Taberna're izango zan.
 - **Bai. Tripaki^{ak} o zeoze hola, kaxuelitak eta eoten tzian. Taberna? Bai. Uaiñ'e hala dao. Oain restau... zea, Azkue, hotela jarri duen oan, oso hotel polita. Atzo izan giñan azkena. Eta hortxe disfrutatzen giñan. Holaxe.**
 - Eta erromeritan gustora hamen e...
 - **Hamen bandakin ta gustoa.**
 - Bandakin?
 - **Bai.**

- Hobeto?
- **Bai. Baiña trikitixa're asko gustatzen zakun, e? Ordun dana hoixen tzan, pelota, trikitixa... eta zea habek... banda txiki hori, ta... Uandikan'e bado hamen, e, banda, baiña...**
- Bai, oaintxe zeon, oaintxe zeon joten.
- **Bai. Baiña hori ixa festetako ta horrela gehidxo, oan ez da horrela jaiero ta izaten.**
- Eta, e, hori bandana zan gerra ondorenian? Gerra bukatu ta aurreneko urtietan o gero o?
- **Nik beti ezautu det banda. Jaitan beti ezautu det banda. Esan txut, ba?**
- Udar, edo?
- **Zumaitik eta Zauztikan jende gaztia etortzen zan, mutill gazte ta. Batzuek nobidxuak'e in tziuten, eta, horrela. Uain en kanbio, dana hamendikan dana aldein iten da, ez dao zeikan.**

JUANITO EIZAGIRRE ULAZIA

- Kale-baserriak txikiak eta terrenoak etxetik aparte
 - **Geo esan dizut ba, guria're, guriai're in tziyoen beste piso bat eman erre ta geo. Baiña orduan, erre zan denboran, hark'e hori zun: okoillua, beak bizi zian toki dxa eta ganbara.**
 - Ordun, e, Getaia, nahiz eta arrantzalia izan...
 - **Bai, bai, bai, bai, bai, bai...**
 - ... baserritarrak ere asko izango zian kalia bertan, ez?
 - **Bai, ta e... esan dizuten kale-basarri hodxetatikan, kale-basarritik bertatik itsasuan'e ibilitakuak, e, geure aita ere bai, hamasei urtekin ibili emen tzan hura're itsasuan. Hemen, Higinio hau're bai, itsasuan hori're. Eta Nikasio Galdos hori're bai. Derrior zeon, zergatik [...]. Bi behiek ze atea beher tzendun, bi behi. Bi behiek urtian bi txahal iten zituela? Beno, bale. Endrerrua geheyo zun kale-basarriyak. Baiña harta jarrita zaben aurretik, e...**
 - Bai.
 - ... itxeako esnia izaten zala, ez dakit ze iten zala, ta badakit ze iten zala, ta dana...
 - Eta lurrak'e bai, ez? Soruak eta, eta beti e...
 - **Bai, bai. Oan... hemen, e..., etzian danak guria ta bezela terrenuak beaienak zituenak etzian, etzian danak, ez. Beste batek zelayak, toki txarreko zelaya dala ta, laboreik iteik ez eta "bueno, nik, nik garbituko didxat hori, nik garbituko...". "Beno, garbituta eukitzen baek" errentik'e kobratu ez, beste batek errenta kobratuko zun... Higinio honek, hor, Iturritxiki deitzen zitayon hortan zelai haundi bat, baiño aldapa bai. Ta, hemen olaskoagatar habek eta're berdin, ta. Etzian... Toki eroso gutxi zitun kale-basarri dxa, oso toki eroso gutxi zun.**
 - Eta esan diazu, zuek'e nahiko urruti, ez?, zenutela, e, ...
 - **Bai, bai. Esaten dizut, bat han, Talaya deitzen zitayon hartan. Eta hurrengokua, berriz, hurrengoko pusketa han, kanposanto, este, Kanpaia deitzen zitayon hartan...**
 - Kanpaia, bai...
 - **Jeneral, jeneral, itxetikan aparte terrenuak kale-basarriyak zitun, bai.**
 - Hemen bertan, Herrerieta kalia atzian eta, bazan e...
 - **E... Hemen, e...**
 - Baatzak, o...

- Egurbidek... A! Guk itxe atzian bagendun baatza, baatza deitzen, uaindikan hala deitzen **diou**, baatza deitzen **diou**, baatza txiki bat. Geo, goiko aldeko itxe **hoyek**'e etzian orduan ta euzkiya're sartu iten zan, ta in iten zan baatza. Uain ez. Uain itzala eoten da, ta ya lagata daukat hor neuk'e, loriak sartu ta ya, ta hola. Baiña, oain lehengo baatza txiki **hodxek** eta behekuak, danak deseindu dia. Baatza txikiya zian hemen, e?! Itxiai zeokion bezela, itxien tiradako terrenuak, batzuk ehun metro, bestiak berrehun metro, holako, holako zeak zituen. Hemen, e, hurriena, bi terreno euki zituna... Egurbide. Horrek zitun, hor kanposantoako bide horretan, uan etxiak inda dabe, ta geo mahastiya zun beheyan, eta gaikaldetik geo [...] koxkor bat, hor Putzeko soua deitzen **zioena**, ta... Uandikan horrei Putzoaga deitzen **zayo**, zea dao han zea etxian, Calle Putzoaga, ta horrei Calle Putzoaga, ta horrei Putzoaga deitzen zitzaion. Beste gañuntzian dana, terrenuak, e, bide pixkaten junda, kaletikan ertenda, ertenda...
- Orduan lana're geheyo.
- **Bai**, endrerua zun, kalia, kale-basarriak endrerua zuan...
- Kale-baserritik ezin bizi eta beste lanbideren bat behar
 - **Endrerua zuan, e, bat urrutira jun, urrutira o aparte ibili beherra, eta beste batzuk esan dizut... Bi behi, gurian bi zian, akaso beste non eo non izango zian hiru, hiru. Gurian sutadxa're bazan eta gara-toki dxa're bai, eta ez zeon, geo behi askoentzat'e ez zeon tokiik ta. Gurian bi: bi behi, ta bi txahal ta asto bat, han okoilloko gorabehera hori zan. Ta hayei ez zeon ezer ateatzeik! Handik ez zeon familiya zeatzeik. Ama beti zan kontra yua gurian, baita aita bizi zala're, hemendik ez dao ezer, ta hemendik ez dao ezer...**
 - Eta itsasoa.
 - **Ta egidxa, ta. Aita itsasuan ibili ta geo zeatu zan, kale-basarrira geatu zan. Itsasuan ibili ta georo, zergatikan [...], hamasei urtetikan, e, hogeta hamabira bitartian ibili zala itsasuan. Baiña berrogeta hamarrekin hil zan, ta ni jayo ta geo buelta horretan ta, ta ra, ya... Hemezortzi urte behintzat, hogeta hamabitik, berrogeta hamarrekin hil zan, ta hemezortzi urte **hodxek** lehorrian in tzitun zergatik zerbait hobexio're bai, herrerua, entenditzen? Ta handikan'e zer tzeon, ba? Handikan'e ez zeon ezer. Bi herremintak, han, zorroztu ta erdidxak paatu're ez, bestiak...**
 - Eta zein tzan bere lana, hererruan lana, aitana?
 - **Ba, da terratzaillia, terrak [...] perratu, bakizu zer dan [...] perratu... Geo bestia, ba, bostorrotza, bost-hortza, herra mintak da bost-hortza, bost hortzeko herra mintak bat zan ordun, uan ezteuna bate erabiltzen, **hodxek** zorroztu... **Aria** bestia izaten zan, **aria** bakizue zer dan? "Arao" erderaz esaten dana, haren hortzak eta zorroztu, luzatu, gastatzen zianian luzatu ta... basarriko, basarriko gorabeherak iten zitun.**
 - Eta inguruko baserritarrak eta bertara tortzen zian?
 - **Bai, berta-bera...**
 - Askizutik eta Eitzatik eta...
 - **Bai, bai, bai... Eitzakuak, berriz, familikuak diteu.**
 - A bai?

- Bai, [...] zaharrekuak-eta hoxek familikuak diteu.
- [...].
- Senarra due hayek, Zubimendin senarra zuen hango zaharra, Joxe Domingo, ta gure aitakin eta lehengusuakin...